

ŞUBAT 2022  
SAYI:38

diyanet  
**aile**  
dergisi

# KARDEŞLİĞİ BİTİREN HASET

**12**

HASETTEN İSAR'A: BİZ NEREDEYİZ?

**16**

İMANI ZEDELEYEN DUYGU: HASET

**22**

RAHMET İKLİMİ ÜÇ AYLAR VE  
İLAHİ İKRAM GECELERİ

**50**

TÜRK FİLOZOFU  
PROF. DR. ŞABAN TEOMAN DURALI



YENİ  
YAYIN-  
LARIMIZ



Tefekkür, samimiyet, iyilik, dostluk... Hayatımıza giren kavramlara farklı pencerelerden bakan "*Kendine Geç Kalma*" adlı eseri 27 denemeden oluşmaktadır. Dinimizin temel kaynaklarından aldığı ilhamla, kültürümüzün zengin mirasından yararlanılarak, hem zihinlere hem gönüllere hitap eden akıcı bir dille kaleme alınmıştır.

[yayinsatis.diyamet.gov.tr](http://yayinsatis.diyamet.gov.tr)

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

# TAKDİM

## KARDEŞİ KARDEŞE KIRDIRAN HASET

Dr. Lamia LEVENT ABUL

Allah Teâlâ, insanoğlunu yeryüzünün halifesi kılıp meleklerine Âdem'e secde etmelerini emrettiğinde şeytan, kendini insandan üstün görerek Yüce Rabbin secde emrine itaatsizlik etmiş ve rahmet-i ilahiden kovulmuştu. Haset, İblis'in mahvına sebebiyet veren bir ateşti ve gün gelecek o ateş, Âdemoğullarını da yakıp kavuracak,

kardeşi kardeşe kırdıracak boyutlara ulaşacaktı. Zira insanoğlunun mayasında da kolay kolay doymayan, kanaatten uzak bir nefis, hırs ve kıskançlık vardı. İnsanoğlunun imtihanı bu kötü duyguları yenerek kardeşliği ve isarı hayatın merkezine koymaktı. Cennetin anahtarı olarak gösterilen erdemlerden biri, Allah'ın (c.c.) verdiği bir nimetten dolayı hiç kimseye haset etmemektir. Yüce Rabbimiz, mal mülk, makam mevki, evladüyal gibi nimetlerini dilediği kuluna bahşeder. Müslüman bilinci yokluk kadar varlığın da ağır bir imtihan olduğunun idrakindedir. Dolayısıyla kardeşinin sahip olduğu nimetlere haset etmek yerine, o nimetlerin de bir imtihan vesilesi olduğunu düşünerek yaklaşır. Haset ise Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ifadesiyle iyi ve güzel olan ne varsa yakıp kül eden bir ateştir (Ebû Dâvud, Edeb, 44). En güzel örnek olan Allah Resulü (s.a.s.), Müslümanların birbirine kin beslememesini, birbirlerine haset ederek sırt çevirmemesini ister, "Ey Allah'ın kulları! Kardeş olun!" buyurur (Buhârî, Edeb, 62).

Diyanet Aile Dergisi olarak bu ay biz de insanları yakıp kavuran bu ateşe bir damla su serpebilmek adına "Kardeşliği Bitiren Haset" gündemiyle karşınıza çıkıyoruz. Dr. Fatma Bayraktar Karahan, yazısında şeytanı cennetten kovduran hasetin sevgi ve kardeşliği de zedelediğine dikkat çekti: "Birbirinin malına, evladına, makamına bakarak içlerinde haset büyüyenler, din kardeşliğinin gücünden de mahrum kalırlar. Kopan kardeşliktir, sıla-ı rahimdir ancak ödenecek bedel, tüm ailenin ve tüm ümmetindir." Zeynep Uzun, dosya konumuza "Hasetten İsar'a: Biz Neredeyiz?" adlı denemesiyle katkı sundu. Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı Hüseyin Arı, Nisâ suresi 32. ayetin ışığında "İmanı Zedeleyen Duygu: Haset"i kaleme aldı.

Bu ayki söyleşimizi gastronomi uzmanı Ramazan Bingöl ile Türk mutfağı üzerine gerçekleştirdik. Kendisiyle kültür ve geleneğimizdeki sofrada adabını, Türk mutfağını diğer mutfaklardan özel kılan unsurları, kültür ile yemek arasındaki ilişkiyi konuştuk.

Dergimiz, şubat ayında da birbirinden kıymetli yazılarla ve kalemlerle siz değerli okurlarımızın huzurunda. Yavuz Kurt, "Rahmet İklimi Üç Aylar ve İlahi İkram Geceleri"nde mübarek gün ve gecelerin bereketini kaleme aldı. Kültür Sanat köşemizde Sümeyra Çelik, "Hikmetten Arındırılmış Bilgi Sorunsalı" yazısıyla yer alırken Suavi Kemal Yazgıcı, Bir Kavram Bir Yorum köşesi için "Edebiyat"ın yansımalarını yazdı. Ali Necip Erdoğan bu sayıda Varlık Aynası'na "Sadakat"i taşıdı.

Sizleri dergimizle baş başa bırakırken mübarek üç aylarınızı, Regaip ve Miraç Kandillerinizi can-ı gönülden tebrik ediyor, yeni sayılarda görüşmek üzere diyoruz.

# İÇİNDEKİLER

## UZMANINA SORDUK 10

F. Betül YILMAZ EMİNSOY

## İMANI ZEDELEYEN 16

DUYGU: HASET

Hüseyin ARI

## ÇOCUKLARIN HAKKI VAR! 18

Dr. Öğr. Üyesi Emine ERDOĞAN MARSAK

## KAHVE MOLASI 20

Gülsüm KARAPINAR

## RAHMET İKLİMİ ÜÇ AYLAR VE 22

İLAHİ İKRAM GECELERİ

Yavuz KURT

## ALIŞVERİŞLE 28

BİTMEYEN DOSTLUK

Abdurrahman ALKAN

## DÖRT 36

Muhammed Kâmil YAYKAN

## RAMAZAN BİNGÖL İLE 38

TÜRK MUTFAĞI ÜZERİNE...

Mahir KILINÇ

4

## KARDEŞLİĞİ BİTİREN HASET

Dr. Fatma BAYRAKTAR KARAHAN



12

## HASETTE İSAR'A: BİZ NEREDEYİZ?

Zeynep UZUN



24

## ALEKSİTİMİ

Esra ORAS



42

## SADAKAT

Ali Necip ERDOĞAN



**ŞUBAT 2022**

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına  
**Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni**  
Doç. Dr. Fatih KURT

**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**  
Dr. Lamia LEVENT ABUL

**Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu**  
Ahmet BULUT

**Yayın Koordinatörleri**  
Sema BAYAR  
Esma TÜRKSEVEN  
Şule İSKENDER  
Halime KARABULUT

**Görsel Koordinatör**  
Asuman AYDIN

**Dijital Medya**  
Ömer GÜÇLÜ  
Şahin BODUR

**Arşiv**  
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

**Grafik-Tasarım**  
AREN Tanıtım  
www.arentanitim.com.tr

**İletişim**  
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü  
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.  
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara  
Tel : 0312 295 86 61 - 62  
Faks: 0312 295 61 92  
dergi.diyanet.gov.tr  
ailedergisi@diyanet.gov.tr



# 32

## ÇOCUKLARDAKİ MERAK DUYGUSUNU NASIL DESTEKLEYEBİLİRİZ?

Asuman DÜZGÜN



# 46

## KANAAT

Merve ÖZGENLİ ÇELİK



# 50

## TÜRK FİLOZOFU PROF. DR. ŞABAN TEOMAN DURALI

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sabri GENÇ



# 72

## ÂL-İ İMRÂN'IN NADİDE ÇİÇEĞİ: HZ. MERYEM

Halime KARABULUT

# 54

## MASALSI ABBARALAR

Seher MERİÇ

# 58

## SAĞLIK İÇİN ELDİVEN

Süreyya MERİÇ

# 60

## KANDİL SİMİDİ

Ayşe ÜNÜVAR

# 62

## HİKMETTEN ARINDIRILMIŞ BİLGİ SORUNSAĞI

Sümeyra ÇELİK

# 65

## EDEBİYAT

Suavi Kemal YAZGI

# 66

## AVRUPA'DA BABA OLMAK

Hakan AYDIN

# 68

## DEVŞİRME SİSTEMİ

Yusuf YILDIZ

# 70

## YEŞİL ALAN

Yasemin HASMER

# 76

## KARACİĞER YAĞLANMASI

Uzm. Dr. Reyhan KÖROĞLU

# 78

## ÇENGEL BULMACA

Ali OSMANOĞLU

# 80

## KİTAPLIK

Zeynep ÇELİK

### Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97  
Faks : 0312 285 18 54  
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

### online abonelik:

yayinsatis.diyanet.gov.tr

### Abone Şartları

Yurt içi yıllık: 120.00 ₺  
Yurt dışı yıllık: ABD: 72 ABD Doları  
AB Ülkeleri: 47 Euro  
Avustralya: 119 Avustralya Doları  
İsviçre: 49 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara Kurumsal Şube IBAN: TR94 0001 0017 4505 9943 0850 41 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğüne gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler;  
Yurt içi: İl Müftülükleri,  
İlçe Müftülükleri  
Yurt dışı: Din Hizmetleri  
Müşavirlikleri, Din Hizmetleri  
Ataşelikleri.  
**Yayın Türü:** Aylık, Yaygın, Süreli  
Yayın, Diyanet Aile Dergisi (Türkçe)  
Basım Tarihi: 04.02.2022

### Baskı

Çağlayan Basım Yayın Dağıtım  
Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.  
Sarıç Yolu No: 7 Gaziemir/İzmir  
Tel: 0232 274 22 15

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aile Dergisi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır.

İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.



# KARDEŞLİĞİ BİTİREN HASET

■ Dr. Fatma BAYRAKTAR KARAHAN



**I**çi içini yiyor, yüreği daralıyor, zaman zaman iç sıkıntısı öfkeye dönüşüyordu. Anlayamıyor, hazmedemiyor, kabullenemiyordu. Bu hâlin adını koyamıyor, içinden de çıkamıyordu. Bazen haksızlığa uğradığını düşünüyordu. Bunca gayretine rağmen olması gereken yerde, hak ettiği imkânlara sahip değildi. Oysa herkes için hayat ne kadar da kolay ve sıkıntısızdı. Komşusunun yeni arabasını geçen gün görmüştü, ne ara yeniledi arabasını, çocukları da iyi okullara gidiyorlar diye düşündü. İçini tarifsiz bir sıkıntı kapladı iyiden iyiye. Kendi çocukları da mezun oldular ama ne kadar uğraşmıştı okul zamanı onlarla. O, hep didiniyor, uğraşüyor başkalarıysa her şeye hemen ve kolayca sahip oluyordu, aklı almıyordu bunu bir türlü. Arabayı ben de yeniledim ama benimki çok da üst bir model değil ki. Acaba borçla mı aldı, belki de görev değişikliği olmuştur, bilse bilse karşı komşu bilir. Bir ara sorsam mı, diye de geçirdi aklından. Çalan telefonla çıktı düşüncelerinin karanlığından. Arayan amca oğluydu. Sesi neşeli geliyordu. Hastaydı oysa bir vakitten beri. “Taburcu oldum ağabey.” dedi. Tedavi doktorun beklediğinden de iyi netice verdi, diye devam etti anlatmaya. Selam kelamla kapattılar telefonu. Çocuklukları beraber geçmişti, kardeş gibiydiler, rahatlamıştı iyileştiğini duyunca. Ama sonra aklına takılıverdi, milletin hastalığı bile şifa buluyor, onun işleri ise bir türlü rast gitmiyordu. Bahtına ne demeli şimdi. Neyse belki de hastaya söylememişlerdir gerçeği, tam da iyileşmemiştir. Yarın hanımı yollayayım da detaylarını sorup soruştursun, diye düşündü. Milletin ciddi hastalıkları bile şifa bulurken onun siyatiği bir türlü tedavi olamamıştı. Talihsizdi vesselam. Yüreğinin daraltısı geçsin diye kalktı balkona doğru yürüdü. Amca oğlunun evinin balkonu ne ferahtı, evi küçüktü ama ya balkonu...

### Şeytanı Cennetten Kovduran Haset

İnsan olma serüveni ilk insan Âdem (a.s.) ile başladı. Meleklerden bambaşkaydı insan. Aceleliydi, hırslıydı, cimriydi bir yandan, diğer yandan sabırlıydı, müşfikti, yardımseverdi... İyi ile kötü, hayır ile şer, güzelle çirkin onun ta içinde yer etmişti. Aklı ile hakikati bulması, iradesi ile doğruyu yapması idi ondan beklenen. İtiraz edebildiği hâlde kabul etmesi, inkâr edebildiği hâlde iman etmesi idi onu kıymetli kılan. Melekler bundan mütevellit endişelendiler insanın var oluşundan. Bu özgürlük, hayra alamet değildi; kan dökmeleri, kavga ve kargaşa çıkarmaları muhtemeldi bu cinsin. İtiraz ettiler yüce Allah'a. Ancak en yüce olan, onların bu itirazına bilgisizliklerini hatırlatarak cevap verdi. "Ben, sizin bilmediğinizi bilenim." dedi (Bakara, 2/30).

İblis ise cinlerdendi ve Âdem'e secde edilmesi emrineydi onun itirazı. Çünkü İblis, yaratılışı itibarıyla kendisini Âdem'den üstün görmekteydi. Bu itirazın arkasında irade sahibi varlıklara özgü habis bir duygu gizliydi. Hasetti adı. Şeytan, hasedinin esiri olup Yüce Yaradan'ın emrine itirazla başkaldırdığı için hem cennetten kovulmuş hem ebedî lanete uğramış hem de insanoğluna amansız bir düşmana dönüşmüştü (Hicr, 15/28-33). Şeytan gibi haset de onunla birlikte cennetten çıkacak, yeryüzünde insanoğlunun amansız düşmanı olacaktı.

### Habil'i Kabil'e Vurduran, Yusuf'u (a.s.) Kuyuya Attıran. Haset...

Haset, habis bir duyguydu. Her insanın içinde var olan öfke gibi, acelecilik gibi, cimrilik, hırs ve tamah gibi kötü duygulardan biriydi. Ancak sahibini ele geçirdiğinde tüm kötü duyguları gölgede bırakacak denli yakıcı, tahrip edici ve yok ediciydi. Kişinin kendi iç dünyasında kalabilecek bir duygu değildi çünkü. Bir başkası ile ilgiliydi. Bir başkasının elinde olanın yok olmasını istemek; başkasının varlığına, imkânına tahammül edememek,

demekti. Veleve ki bu başkası kişinin en yakını olsun.

Kabil'in cinayete varan öfkesinin arkasında da Yusuf'u (a.s.) ağabeylerinin kuyuya atmaları ile neticelenecek planlarının arkasında da bu duygu vardı. Var olana, Allah'ın (c.c.) hükmüne razı gelmemekti bu duygunun aslı. Kabil, Yüce Allah'ın kurbanını kabul etmemesi hükmüne rıza göstermek yerine, hükmün lehine tecelli ettiği kardeşine haset etti. Hasedi onu, kardeşini öldürtecek kadar ele geçirdi. "Sonunda içindeki duygular onu kardeşini öldürmeye itti; onu öldürdü



ve böylece hüsrana uğrayanlardan oldu.” (Mâide, 5/30)

Yusuf’un kardeşleri de babalarının ona olan sevgisine rıza gösteremediler. Kardeşleri ile bağlarını kesmek, onu yalnız bırakmak da yatıştıramadı içlerindeki o habis duyguyu. Beraberce plan kuracak, babalarını sadece kendilerini sever hâle getirmek için Yusuf’u yok etmeyi hesaplayacak kadar ileri gidebildiler. Ancak Yusuf’u uzaklaştırdıklarında da öfkeye ve nefrete varan hasetleri ne dindi ne de geçti. Öyle ki yıllar sonra Mısır’a yardım istemek için gittiklerinde Yusuf’un (a.s.) anne bir kardeşi hırsızlıkla suçlandığında bile “Eğer o çaldıysa, daha önce onun kardeşi de çalmıştı.” (Yûsuf, 12/77) diyerek dinmeyen kıskançlıklarını izhar ettiler. Çünkü haset, sahibi ile ilgili idi, haset edilen ile değil.

» Haset, habis bir duyguydu. Her insanın içinde var olan öfke gibi, acelecilik gibi, cimrilik, hırs ve tamah gibi kötü duygulardan biriydi. Ancak sahibini ele geçirdiğinde tüm kötü duyguları gölgede bırakacak denli yakıcı, tahrip edici ve yok ediciydi.

### Sevgiyi, Yakınlığı ve Kardeşliği Yok Eden Haset

Yüce Allah’ın son vahyinde ayetleriyle insanoğluna Habil ile Kabil kardeşleri ve Yusuf ile ağabeylerini anlatması da bu sebeptendir belki de. Çünkü bu duygu, kişiye hâkim olduğunda insanın halifeliği anlamını kaybedecek, aksine bozgunculuk, kavgaya ve kargaşaya hâkim olacaktır yeryüzüne. Nitekim öyle de olur. Hasedin girdiği yerde düzenler bozulur, kavgalar çıkar. Aynı annenin karnında, aynı babanın sofrasında can cana büyüyen kardeşler arasına haset girdi mi tüm merhamet bağları bir bir kopar, sıla-i rahim görülmez olur.

Din kardeşlerinin arasına sızdığında da sonuç benzer şekilde cereyan eder. Birbirinin malına, evladına, makamına bakarak içlerinde haset büyüyenler, din kardeşliğinin

gücünden de mahrum kalırlar. Kopan kardeşliktir, sıla-i rahimdir ancak ödenecek bedel, tüm ailenin ve tüm ümmetindir. Ufak hesaplar, içte yanan haset ateşini harlarken yanan, yok olan çok daha fazlasıdır. Küslüklerin, kırgınlıkların, kavgaların, nefretin ve hatta inkârın bile ardında bulunmaktadır haset duygusu çoğu zaman. Mekkelilerin ısrarcı inkârında Hz. Peygamber’e (s.a.s.) karşı “Neden o da biz değil?” duygusu yok mudur? Miras kavgasına girdiğinde akrabalar “Neden sen de ben değil?” fikri yok mudur? Başarıda, varlıkta ve rızıkta da “Neden ona daha fazla da bana değil?” anlayışı yok mudur? Oysa “Yoksa onlar, Allah’ın lütfundan verdiği şeylerden dolayı insanlara haset mi ediyorlar?” (Nisâ, 4/54) dememiş midir yüce Allah. Ve her şeyi bir ölçüye göre verdiğini, kullarının



durumunu çok iyi bilmekte olduğunu ve “Şayet bol bol verseydik yine taşkınlık ederlerdi.” diyen de yüce Allah değil midir? (Şûrâ, 42/27)

Kardeşliği tahrip ettiği gibi kulun Rabbiyle ilişkisini de zedeler haset. Çünkü haset eden şükürü de unuttur. Başkalarının elindeki ile ilgilenmekten kendi elindekileri görmez, fark edemez. Verenin hükmüne rıza göstermedikçe de şükredecek bir şey bulamaz olur. Hep fazlasında hep başkasına ait olandadır gözü. Oysa bakması gereken veçhe Nebi'nin öğütünde şöyle



**Birbirinin malına, evladına, makamına bakarak içlerinde haset büyütenler, din kardeşliğinin gücünden de mahrum kalırlar. Kopan kardeşliktir, sıla-i rahimdir ancak ödenecek bedel, tüm ailenin ve tüm ümmetindir.**



yer bulur: “Biriniz, mal ve yaratılışça kendisinden üstün olana bakınca nazarını bir de kendisinden aşağıda olana çevirsin. Böyle yapmak, Allah'ın üzerinizdeki nimetini küçük görmemeniz için gereklidir.” (Buhari, Rikak, 30)

İlla bir yarış içine girecekse insanoğlu, Rabbine yakınlaşmakta olmalıdır onun yarışı. Yüce Allah'ın emirlerini yerine layıkıyla getirmek ve O'nun yolunda infak etme gayretine girmek (Tirmizi, Birr, 24). Böyle kimseye ise haset edilmez ancak imrenilir; hayranlıkla, takdirle bakılır hâline ve örnek alınır.

Ve yüce Allah'ın ayetinde buyurduğu gibi: “İlahi lütufların sevincini yüzlerinden okursun. Onlara mühürlenmiş,

mührü de misk olan nefis bir içecek sunulur. Yarışanlar, işte bunlar için yarışsınlar.” (Mutaffifîn, 83/23-26) Zira bu, anlamlı, huzur veren, dünyada da ahirette de kazandıran; başkasının yolunu kesen, yok eden değil beraberce iyilikte sebat edip koşturan bir yarıştır.

#### **Huzuru kaybettiren haset**

Kulluğa ve kardeşliğe düşman olan haset, sahibine neler yapmaz. “Haset edenin rahatı yoktur.” der Ahnef b. Kays. (Beyhaki, Şuabu'l-İman, V, 273) Tecessüs, dedikodu ve nefret üreten hasetten ne beklenir ki zira. Başkalarını takip etmek, sevinçlerine üzölmek sonu hiç gelmeyen bir azaptır. Ömer b. Abdilaziz “Haset edenden daha çok mazluma benzeyen bir zalim görmedim. Çünkü



Hasedin girdiği  
yerde düzenler  
bozulur,  
kavgalar çıkar.  
Aynı annenin  
karnında,  
aynı babanın  
sofrasında can  
cana büyüyen  
kardeşler arasına  
haset girdi mi  
tüm merhamet  
bağları bir bir  
kopar, sıla-i  
rahim görülmez  
olur.

o daima keder içindedir ve hasedinden dolayı nefes nefesedir.” der. (Kuşeyri, er-Risâletu'l-Kuşeyriyye li İlmi't Tasavvuf, 156.) Bu sebeple en büyük zararı kendisinedir haset kişinin. Zehirli bir yılan gibi insanın içini kemirip onu zehirler (Adler, Yaşama Sanatı, 97) insanı parçalamak için yaklaşan bir aslandan daha da tehlikeli olup sahibine zarar verir. (Maverdi, Edeb fi'd-Dünya ve 'd-Din, 265.) Öyle ki haset eden kendi faydasını bile göremez olur.

Eskilerin “el-Hasûd la yesûd/ haset eden huzur bulamaz” dedikleri gibi haset etmenin ilk bedeli huzurunu kaybetmektir. Sonrası ise iyiliklerini ve güzel amellerinden vazgeçmektir. Allah Rasul'ünün “Haset, iyilikleri yer bitirir, tıpkı ateşin odunu (veya otu) yakıp bitirdiği gibi ...” uyarısı da bundandır. (Suyuti, el-cami, h. no: 3817.)

### Hasetten Arınma

Hasede yegâne ilaç, sahibinin elindedir. Ancak kişi, kendisine hâkim olup terbiye ve tedavi edebilir ruhunu. İçindeki fena hâli önce fark ederek sonra “Allah'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri iç çekerek arzu etmeyin.” (Nisâ, 4/32) ilahi emrini hatırlatarak kendine, arınabilir hasetten. Ve hasetçinin şerrinden nasıl âlemlerin Rabbine sığınyorsa yüreğinde zehirli bir sarmaşık gibi filiz vermeye başlayan haset için de yüce Allah'tan yardım isteyebilir.

*Ne haset biriydi şu komşusu.  
Herkesin ne alıp verdiğini,  
çocuğunun okuduğu okulu,  
hayatını, sağlığını merakla takip  
ederdi. Başkası ile ilgili iyi haber  
duymaya da tahammülü yoktu.  
Güzel bir haber duyduğunda  
sorgular en sonunda olabilecek  
en kötü ihtimali dile getirir,  
sanki temenni ederdi. Bundan  
sebepten kimse, hayatı ile ilgili  
iyi şeyleri duymasını istemez,*

*onunla karşılaşmaya, sohbet  
etmeye çekinirdi âdeta. Ancak  
ne garipti ki o da herkesi kendi  
gibi bildiğinden muhtemel  
kıskanılmaktan ölesiye korkar,  
hayatından ve hayattan hep  
şikâyet ederdi. Onunla konuşanın  
da yüreği daralır, dünyası  
kararırdı. Şikâyet, tabiatı idi.  
Herkesten, her şeyden şikâyet  
eder; kimseden ve hiçbir şeyden  
memnun olmazdı. En çok da  
talihine söylenir, dertlenir; kulla  
yetinmez Rabbine de sitem ederdi.*

*Hava serinledi epeyce üşüdüm  
diye düşünerek balkondan içeri  
girdi. Balkona açılan odadaki  
aynada kendini gördü. Bir an fark  
etti içindekini ve dilinden döküldü  
gayriihtiyari...*

“Yarattığı şeylerden gelebilecek kötülükten, karanlığı çöktüğü zaman gecenin kötülüğünden, düğümlere üfleyenlerin kötülüğünden, haset ettiği zaman hasetçinin kötülüğünden, sabah aydınlığının Rabbine sığınırım.” (Felak, 113/1-5)





# UZMANINA SORDUK

■ F. Betül YILMAZ EMİNSOY  
Aile Danışmanı

**Hayat inişlerle çıkışlarla dolu. İnsan, eğitim hayatında olsun, iş yaşamında olsun kimi zaman elinden geleni yapsa dahi istediği neticeyi alamayabiliyor. Bu da insanı farklı düşünce ve duygulara sürükleyebiliyor. İnsan, kendini şanssız, kısmetsiz yahut bahtsız olarak nitelendirebiliyor. Sizce bu tür durumlarda bakış açımız nasıl olmalı?**

Yeterince istersek ya da çok çalışırsak istediğimiz her şeyi elde edebileceğimiz düşüncesi büyük bir yanılgı. Sahip olduğumuz şeylerin ne kadarını gerçekten biz seçtik, biz elde ettik? Anne babamızdan tutun da içine doğduğumuz ev, şehir, ülke, kültür; hayatımız boyunca yollarımızın kesiştiği okullar, öğretmenler, komşular, arkadaşlar, sağlık durumumuz, güzelliğimiz, aklımız yani bir ömür içinde benim dediğimiz her ne varsa bize bizim bir dahlimiz olmadan emanet edildi.

Başarmak, kazanmak dediğimiz şey sadece çok çalışmayla olsaydı en ağır işlerde çalışan kişiler dünyanın en zengin, en başarılı insanları olurdu, fakat öyle değil. Savaş, kıtlık, yokluk, fakirlik içinde yaşayanlar refah bir hayatı yeterince istemedikleri ya da yeterince çalışmadıkları için mi bu durumlar? Çalışmak, çabalamak dünya ödevimiz ancak

neticesinde bize neyin ne kadar nasip olacağı bizim kontrolümüzde değil.

Kendini şanssız, bahtsız, haksızlığa uğramış hissetmek, bundan yakınıp durmak; başkalarının ise ne kadar şanslı olduğunu, hak etmediği hâlde ne güzel imkânlarla sahip olduğunu düşünüp hayıflanmak, öfkelenmek bizi ancak kurban psikolojisine mahkûm eder. Bahtsız olduğuna inanan kişi, çalışma, çabalama gereği duymaz böylece sorumluluklarından da sıyrılmış olur kendince.

İnsan kolay kolay “Ben Allah’ın nimetleri taksimini uygun görmüyorum.” diyemez de işte böyle üstü örtülü şekilde itiraz eder, sitem eder. Bu düşüncelerden var gücüyle kurtulmayan kişi kendini öfke, isyan, dedikodu, gıybet içinde ve nihayetinde haksızlıklar, fenalıklar yaparken bulur.

**Kendi yaşamına olduğu kadar başkalarının hayatına da odaklanan, “öteki”nin hikâyesine mercek tutup bütün edimlerini, başarı yahut hüsrانlarını tecessüs içinde araştıran, sürekli kendisi ve diğerleri arasında kıyas yapan insanlar ve onları bu harekete iten duygu durumları hakkında neler söylersiniz?**

Kıyas, insanoğlu için vazgeçilemez tutumlardan biri. Kişi, kendini görebilmek için aynalara muhtaç; öteki dediğimiz herkes bizim için bir ayna. Ötekinde olan, beğendiğimiz ve beğenmediğimiz her şey bizde olanların yansıması. Aynadan yansımayan, görünmeyen şeyler bizde olmayanlar.

Kendimizi ötekinde yani bir aynada arıyor olmamızda bir sorun yok; sorun, kıyasladığımız kişi karşısında kendimizi değersiz hissedip üzülmeye, öfkelenmeye ve nihayetinde o kişiden nefret etmeye hâline varmakta.

Bu nefrete konu olan mesele, kıyas yapılan kişide bulunabilecek her şey olabilir; sağlık, güzellik, evlat, mal, mülk, makam, şöhrat, eğitim, bilgi, yetenek, tecrübe... Kıyasın sonucu kıskançlığa vardığında, kişi kendinde olmayan ya da olmadığına inandığı şeyin başkasında da olmamasını dilediğinde sıkıntı başlar.

**Pek çok insan düşküneye el uzatırken cömert, başarıya giden merdivenleri çıkan dostlarını alkışlarken cimri davranabiliyor. Bu tür davranışların altında da kibir ve haset duygularının gizlendiğini söyleyebilir miyiz?**

Tam olarak böyle evet. Dost kara günde belli olur demişler ama eksik söylemişler. Dost, kara günde elimizden tutan, ihtiyacımızı gideren, gözyaşımızı silen; mutlu günümüzde de bizimle birlikte sevinen, bize ihsan edilmiş, ikram edilmiş nimetten mutluluk duyan kişidir.

Kibir ve haset insanı kuşattığı zaman, o kişi haset ettiği kimsenin felaketinden, üzüntüsünden, yenilgisinden, kaybından gizli ya da aşikâr keyif duyar. Haset duyulan kişi yabancı biri olabileceği gibi aileden, yakın arkadaşlardan, komşulardan biri hatta ana baba, kardeş, evlat bile olabilir. Haset eden kişi farkında olmadan haset ettiği kişiyle kötücül ve zahmetli bir bağ kurar. Haset ettiği kişiyi sürekli olarak zihninde, ruhunda, dilinde taşır.

Bu yük onu yorar, tüketir, huzurunu kaçıır. Yani haset etmesi sebebiyle kendi uğradığı zarar, haset ettiği kişininkinden daha önce ve daha şiddetli olur.

**Haset ve kıskançlık, tarih boyunca insanoğlunun o büyük hikâyesine eşlik etmiş duygulardan. İnsan bu iki olumsuz duyguya karşı kendini ve çevresini nasıl korumalı, kemale erişmek için çıktığı yolda hangi izleri takip etmeli?**

Haset de kıskançlık da çok güçlü ve fitri duygular. Kıskanan kişi “Onda olan bende de olsun.” der, haset eden kişi ise çok daha yıkıcı bir duyguyla “Bende yoksa ondaki de yok olsun.” der.

Kıskançlık, haset, öfke gibi güçlü duygularımızı görür ve kabul edersek üzerimizdeki baskısını azaltmış oluruz. Bu duygular bastırıldığında daha olumsuz davranışlar şeklinde vücut bulacaktır. İnsanın kendinde var olan hasedi görmesi, görse de kabullenmesi kolay değildir. Fakat hasedini inkâr eden, yok sayan, bastıran kişide haset başka şekillere bürünüp ortaya çıkar; sürekli şikâyet eder, hep haksızlığa uğradığını düşünür, o hep kurbandır, değeri hiç bilinmiyordur...

Duyguların hiçbirine varlığı itibariyle kötü diyemeyiz. Olumsuz denen duygular, duygu boyutunda kaldığı sürece ne suçtur ne de günah. Olumsuz bir duygunun bizdeki varlığını fark edip o duyguyu adlandırmak, tanımlamak, kabul etmek, bize hissettirdiklerine bakmak, sonrasında nelere sebep olduğunu anlamak, duygunun olumsuz davranışa dönüşmesinin önüne geçer ve iyileşme başlar.

Haset ve olumsuz sonuçlara sebep olan tüm duygular iyileştirilebilir. İyileşme dediğimiz şey aslında bir tekâmül yolculuğudur. Bu yolculuk ilim ve o ilimle hâsıl olan farkındalık ve farkındalığın gerektirdiği güzel davranışları hayatımıza kazandırmaktan ibaret. Ancak tekâmül yolculuğuna çıkabilmek için her şeyden önce kendimizde eksik, kusurlu, zararlı olanı görmemiz ve kabul etmemiz gerekir. Kendisini olmuş, tastamam zanneden insan kadar yardım edilemez kimse yoktur.

# HASETTEN İSAR'A: BİZ NEREDEYİZ?

■ Zeynep UZUN

**D**ünya; olayların, zamanların, insanların dönüp durduğu kocaman bir yuvarlak. Şimdi gece yarın gündüz, yarın gece şimdi gündüz. Her hâlin anlatmaya çalıştığı ve ötesini göstermek istediği bir pürmelal var. Pir Sultan Abdal, "Bu bir demdir, gelir geçer." diyerek anlatır nefesini aldığımız her anın faniliğini. Oysa biz, emaneti bizim sanarak hırsın sarmaşığına dolaşır, göremeyiz çiçeklerini ömrümüzün. Elimizdekilere karşı âmâyızdır ama en ince ayrıntısına kadar biliriz bizim olmayanı. İşte böyle böyle başlar bir gönlün sonbaharı. Haset kalbimize yerleştiğinde şükür dilimizden sıyrılır. Kibrin meyvesidir o aslında. Dev aynamızda o kadar yüceltiriz ki kendimizi, onda olana ben daha çok layığım, bende yoksa onda da olmasın diyerek yiyip bitiririz kendimizi. Sırf bu yüzden İmam Gazali, meşhur eseri *İhyâu 'Ulûmi'd-din*'de, kişinin kendisini merkeze almadan insanlara rahmet nazarıyla bakarak hasetten kurtulabileceğini söyler. Rahman'a sığınmak, kendine merhamet etmenin de başlangıcıdır. Kendine merhamet eden, kalbinin bu duygudan kıvrandığını hisseder ve kurtuluş reçetesi arar. Acının ilk adımı olan gözlerine, yaratılmışlara Allah'ın (c.c.) Rahman isminin tecellisi olarak bakmasını öğretir. O zaman rızkın da imtihanın da şükrün de keremin de asıl gayesi ortaya çıkar. Hasedin ne getirip ne götürdüğüne bir bakmak istediğimizde nurlu sayfalarında Kur'an'ın, Hz. Yusuf'un (a.s.) derin mi derin, suyu serin mi serin kuyusu karşılar bizi. Bir rüyadan sadır olan hakikat, kardeşleri kıskandırmış, içlerindeki azgınlaşan haset onları hata yapmaya düçar kılmıştı. Nasıl bir acımasızlık sarmıştı ki baştan ayağa hepsini, kanlı gömleğin çok sevdikleri



babaları Hz. Yakub'u (a.s.) ne kadar acıtacağını bile düşünmediler. Hasedin ipi boyunlarına dolanmıştı bir kere. Çekiştirdikçe çekiştiriyordu nefislerini.

Hz. Yusuf'un (a.s.) başına gelenler gibi, pek çok kıskançlık ve haset öyküsüne ya kendimiz konu oluruz ya da çevremizde şahit oluruz. Kuyular yoktur belki, terk edildiğimiz hayatlar vardır. Gömleğimiz kanlı değildir; üzerimize bulaşan iftiralar, yalanlar vardır. İçten yaşanan bu büyük kırgınlığı dil dönmez anlatmaya, çığlığımızı duyan da pek azdır zaten ya da çığlığımız hiç duyulmaz. Ruhun derin yaralarını görmeye her göz muktedir olmaz, biliriz. Hele de o zamanlar, Rabbimizdir en dost olan, her şeyi en iyi bilen ve hâl-i pürmelalimizi anlayan. Kuyuların sessizliğini ve karanlığını durduran. Ona açarız derdimizi, konuşmaya bile gerek olmadan.

Duyduğunu hissederez bizi tepeden tırnağa ve sabra sığınırız. Ferahlık pek yakındır, inanırız. Kur'an sayfaları çevirir, Hz. Yusuf'tan (a.s.) ibret alırız. Görürüz ki, İblis'ten Hz. Âdem'e (a.s.), Habil ve Kabil'den bu yana en büyük ve en eski düşmanlardan biriymiş haset.

Haset, ağır bir ruh, gönül hastalığı ve insanı yiyip bitiren derin bir dert. Hem kendisine hem de karşıdakine akla gelmeyecek zararlar verebiliyor. Nefsin diğer hastalıkları gibi onun da nasıl tedavi edilebileceği kaynaklarda belirtilmiş. İşin temelinde, "Kendini tanıyan Rabbini tanır. Kendiyle

barışık olmayan, başkalarıyla savaşıyor." düsturunun olduğunu söylersek yanlış olmaz herhâlde. Kendi elimizdeki nimetlerin şükürünü eda etmeye çalışsak, Allah'ın (c.c.) izzet ve keremini kullarının üzerinde temaşa etmenin güzelliğine doysak. Böyle bir gözümüz, geniş bir gönlümüz olmasını ne çok

isteriz. Kimi zatlar bazen istemek, dilemek konusunda Rab'den utanırlarmış, "Her şeyimiz var, Ey Allah'ım biz daha ne isteyelim, şükür ve teşekkürden başka diyecek sözümüz yoktur." derlermiş. Hayatın nimetlerinin, ömrün bereketinin, imtihanın güzelliklerinin farkında olan ne kadar harika bir yürek ki bu,



kapital dünyanın çeperlerine takılmıyor. İsteklerini ihtiyaç sanıp kendini hırpalamıyor. Aldanmıyor gösteri toplumunun çekiciliklerine. Ne kadar huzurlu, sekinet dolu bir ömür.

Bugün postmodern-tüketici toplumun bir getirisi olarak başta reklamlar ve sosyal medya olmak üzere her şey gözümüze hitap ediyor, gerçekler süslenip püslenerek çoğu zaman olmadığı şekilde bizlere servis ediliyor. Araştırmacı Jackson Lears, reklamların, en önemli rolünü mutlu bir hayatın nasıl olması gerektiğine yönelik bir perspektif kazandırması olarak yorumluyor. Çünkü reklamlar dünyada var olmanın bir şeklinin propagandasını yapmakta ve bu durumu meşrulaştırmaktalar. Yani bizler, görünür olmayı sahip olduklarımızın sergilenmesi olarak algılıyoruz. Bu var olma şekli hazcı bir var olma tabii ki. Bu da reklamlar aracılığıyla bizlere dayatılıyor, bilinçaltımıza işleniyor ve farkında olmadan hayatlarımızı bu amaca adıyoruz. Hakeza sosyal medyada da insanlar mutlu oldukları anları, öyle olmasalar bile göstermek istedikleri şekilde yayınlayarak insanların beğenisine sunabiliyor. Bu da insanlardaki haset, gıpta, kıskançlık duygularını körükleyebiliyor. İhsan Fazlıoğlu, Kendini Bilmek adlı kitabında bu durumu *Alaaddin ve Sihirli Lambası* örneği ile izah ediyor. Ona göre bu masalın işaret ettiği bir hakikat var: İnsanın istekleri

sonsuzdur. Bu nedenle insan isteklerini tatmin etmek için devamlı bir sihirli lamba arar. Lambayı arayan bulur ancak her lambadan cin çıkmaz. Fakat sömürgeci kapitalizm kişiye sihirli lambadan her an cin çıkacakmış hissi uyandırır. İşte bu amaçla albenisi yüksek reklamlar ve paylaşımlar da insanlarda umutsuzluk kaygı, yetersizlik, aşağılık kompleksi ve tabii haset gibi duyguları körükler.

Haset gerek bireysel gerek toplumsal hayat için ağır bir ruhi hastalık. Kurtuluş reçetesi olarak birçok İslam ahlakçısı önerilerde bulunmuş. Hatta bütün ahlakçılar ilgili ayet ve hadislerle dayanarak, ayrıca psikolojik ve sosyal zararlarını göz önüne alarak hasedi haram saymışlar. Gazali İhya'da, hasedin sebeplerini şöyle sıralıyor: Düşmanlık ve kin gütme, üstünlük duygusu,

kibir, böbürlenme, ulaşılmak istenen şeylerden mahrum kalma korkusu, makam ve mevki tutkusu, nefsin kötülük ve çirkinliği. Kaynaklarda haset hastalığının ilim ve amelle tedavi edilebileceği belirtilmekte; ilim sayesinde kişinin bu duygunun mahiyeti, sebepleri ve zararları hakkında bilgi edinmesinin, amelle de haset duygusuna yol açan sebeplerin aksi istikametindeki davranışlara kendini zorlayıp kıskançlık eğilimlerini ortadan kaldırmasının mümkün olduğu ifade edilmektedir.

Tasavvufta hayat, bir yolculuk olarak ifade edilir ve bu yolculukta insanın, geçmişin çatışma ve yüklerinden yavaş yavaş arınarak gerçek benliğini keşfetmesi beklenir. Gerçek benlik; hırs, tamahkârlık ve hasetten arınmış bir benliktir. İnsan, varoluşun bu daha anlamlı ve yüksek seviyesinde ne kâinatı ne de diğer insanları tahrip ve istismar etmeyi düşünür. İyilikte meleklerle yarışır. Beşer, Hz. İnsan olur.

Hem kişisel hem de toplumsal hayattaki hasetten kurtulmanın yollarından biri de isardır. İsar, çalışarak kazanılan malın şahsi ve nefsi tüketimden kaçarak ihtiyaç içindeki kardeşini kendine tercih etmektir. Eldeki nimetlerin kardeşinin göz koyacağı şekilde teşhir edilmemesi hatta sadaka hakkı gereğince de onunla paylaşılması demektir. Zira insan verdikçe, paylaştıkça hırsından ödün verir. Göz hakkının tatmin edilmesi, alan kimsenin de hasedini törpüler.



**Hem kişisel hem de toplumsal hayattaki hasetten kurtulmanın yollarından biri de isardır. İsar, çalışarak kazanılan malın şahsi ve nefsi tüketimden kaçarak ihtiyaç içindeki kardeşini kendine tercih etmektir.**

# İMANI ZEDELEYEN DUYGU: HASET

Hüseyin ARI

Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ ط  
لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا  
وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ ط  
وَسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ ط إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

“Allah’ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri iç çekerek arzu etmeyin. Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri var, kadınların da kazandıklarından nasipleri var. Allah’ın lütfundan isteyin; şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.”

(Nisâ, 4/32)

İnsana düşünce ve duygu nimetlerini bahşeden Yüce Allah, her nimette olduğu gibi bu nimetlerle de bizi sınamakta; doğru düşünce ve güzel duygulara sahip olmamızı, yanlış düşüncelerle zihnimizi, kötü duygularla da gönlümüzü kirletmememizi istemektedir. Bu bağlamda hayat rehberimiz Kur’an-ı Kerim, eylem ve söylemlerimizle ilgili nasıl ilkeler koyduysa nasıl doğru düşüneceğimizin ve nasıl olumlu duygulara sahip olacağımızın da yollarını göstermiştir.

Duygular ve düşünceler insanın hayatını yönlendirmede çok büyük etkiye sahiptir. Olumlu ve iyi duygular insanı hayır yapmaya sevk ettiği gibi

olumsuz ve kötü duygular ise insanı kötü işler yapmaya yöneltir. Aynı şekilde doğru düşünmek insanı doğru sonuçlara, yanlış bilgilere dayalı olarak düşünmek ise kişiyi yanlış sonuçlara götürür. Dolayısıyla insanın duygu ve düşünce dünyası, en başta imar edilmesi gereken yerdir. Aslında insan, duygu ve düşüncenin doğru cihete kanalize edilmesiyle iman eder. Bu yüzden ilk inen ayetler, duygu ve düşüncüyü Allah Teâlâ’nın varlığını ve birliğini tanımaya yönlendirmektedir. Öyle ki yıldızların, dağların ve diğer güzelliklerin bir yaratıcısının olduğunu düşünmek, bu varlıkların ihtişamından dolayı hayret duygusuna kapılmak bize imanın kapısını açar. Bu duygu

ve düşüncelerden iman inkişaf eder.

Bizi bizden daha iyi tanıyan ve aslında benliğimizin, duygu ve düşüncelerimizin bir ürünü olduğunu bilen Rabbimiz, bu yüzden Kur’an-ı Kerim’deki birçok ayeti duygu ve düşünce eğitime yönelik olarak indirmiştir.

Serlevha yaptığımız ayet bağlamında meseleye bakacak olursak Allah Teâlâ, bu ayette herhangi bir insana verilen nimetleri ve lütufları arzu etmememizi emrederek duygularımızı kontrol altına almamızı istiyor. Zira bu duygu, haset duygusunun zeminini hazırlıyor ve haset de zamanla kullar arasında nimetlerin ve lütufların taksimini yapan Allah’a (c.c.) karşı bir isyan

sürecini başlatıyor. Hz. Peygamber (s.a.s.), bu hakikati, “...Bir insanın kalbinde iman ile haset bir arada bulunmaz.” (Nesâî, Cihâd, 8) sözüyle dile getirmiştir.

Bir insanın elindeki nimetin zail olmasını isteyerek “Bende yok, onda da olmasın.” demek veya bir insanın sahip olduğu bir nimetin ondan alınıp kendisine geçmesini arzulamak yani “Bu nimet ona layık değil, bana layık.” demek olan hasedin en temel özelliği, Allah Teâlâ’nın takdirine razı olmamaktır. Zira bu nimetleri kullara bahşeden Yüce Allah’tır. Allah (c.c.), bu dünyada mal, güzellik, ilim, sağlık, itibar gibi her türlü nimeti hikmeti gereği kimine az, kimine çok verir. Bizim bu taksime itiraz etme hakkımız yoktur. Çünkü bu dünyada olan biten her şey Allah’ın dilemesi ve izniyle olmaktadır. Haset eden kişi, bu önemli gerçeği göz ardı ettiği için haset ettiği kişiden o nimetin zail olduğunu görmeden içi rahat etmez. Ne var ki kader, hasetçilerin istediği şekilde tecelli etmez ve hasetçi hasedinden kavrulup gider.

Başkalarının sahip olduğu nimetleri arzulamak nasıl hasedi doğuruyorsa haset de insanda kin duygusunu doğurur. Kin ise her türlü kötülüğün temelidir. Kalbinde kötülük barındıran kimsenin kalbinde bir bitki biter. O bitkinin tadı acı, gıdası öfke, meyvesi ise pişmanlıktır (İbn Hibbân, *Ravzatu’l-ukalâ ve nüzhetü’l-füzelâ*, s. 133).

Böyle bir kalpte imanın yeşermesi, kök salması nasıl mümkün olabilir?

İslam düşünce geleneğinde kalp, imanın merkezi olarak kabul edilir. İmanın kalpte yerleşebilmesi, kibir, kin, haset, düşmanlık gibi kötü duyguların oradan temizlenmesiyle olur. Bu yüzden tasavvuf erbabı, kalbi, imanın güzelliğiyle süslemeden önce kötülük adına ne varsa oradan çıkartılmasını salık verir. Şemseddin Sivasî bu hakikati şu beytinde ne güzel dile getirmiştir:

*Sür çıkar ağyârı dilden (gönülden)  
ta tecellî ede Hak.*

*Padişah girmez saraya, hâne  
ma’mûr olmadan.*

Kalbin kötü duygulardan temizlenmesi o kadar önemlidir ki bu özelliğe sahip olmak, sıradan bir Müslüman’ın yaptığı ibadet ve taat dışında fazladan bir amel yapmayan bir sahabinin cennetle müjdelenmesine vesile olmuştur. Şöyle ki bir gün Allah Resulü Medine’de ashabıyla birlikte otururken

İslam düşünce geleneğinde kalp, imanın merkezi olarak kabul edilir. İmanın kalpte yerleşebilmesi, kibir, kin, haset, düşmanlık gibi kötü duyguların oradan temizlenmesiyle olur.

yanındakilere “Şimdi size cennet ehlinden bir adam gelecek!” buyurdu. Aynı hadise iki kez daha tekrar edince meşhur sahabilerden Abdullah b. Amr (r.a.), bu adamın neden cennet ehli olduğunu merak etti ve onun evinde üç gün misafir oldu. Cennetlik sahabinin hâlinde bir farklılık sezmeyen Abdullah b. Amr, dayanamayıp neden yanında misafir olduğunu anlatıverdi ve onu bu dereceye ulaştıran özelliğin ne olduğunu sordu. O sahabi de gördüğü dışında başka bir şey yapmadığını ifade ettikten sonra şu önemli cümleyi söyledi: “Ben kalbimde herhangi bir Müslüman’a karşı Allah Teâlâ’nın ona verdiği bir hayırdan dolayı ihanet ve haset barındırmam.” (İbn Hanbel, III, 166)

Ayete dönecek olursak nihai olarak şunu söyleyebiliriz: İnsan, fıtratı gereği mal, mülk, ilim, sağlık, başarı gibi dünyevi nimetlere sahip olmak ister. Ancak bu istekler, başkalarının sahip olduklarına göz dikerek onlardaki nimetlerin kendimize geçmesini arzu etme gibi hastalıklı bir duyguya dönüşmemelidir. Zira böyle bir duygu, Allah’ın (c.c.) takdirine karşı çıkma sonucunu doğurarak imanımızı

zedeleyen bir duruma bizi götürebilir. Kur’an’ın bu konuda bize sunduğu reçete ayetin devamında verilmektedir: Kimsenin elinekinde göz dikmeden istediğimiz nimetleri elde etmek için çalışıp kazanmaya gayret etmek, neticenin gerçekleşmesi için Allah’a dua etmek ve isteklerimizi ona arz etmektir.

# ÇOCUKLARIN HAKKI VAR!

**Dr. Öğr. Üyesi Emine ERDOĞAN MARSAK**  
*Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

وَإِنَّ لَوْلَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا

Resulüllah (s.a.s.) şöyle buyuruyor: “Çocuğunun senin üzerinde hakkı var!”

(Müslim, Sıyâm, 183)

**Y**umulan bir çift elin, dünyaya açılan bir çift gözün, Allah'ın ikramı olduğu bilinciyle yola çıkılması gereken eşsiz hediyedir evlat. En kıymetli karşılanmayı, en masum güzelliği, en güzel ismi, en şefkatli ebeveyni, hayatın en tatlı tonlarını görmeyi, bilgi ve kültür ikliminde seyre dalmayı, Kur'an ile şenlenen yuvada ilahi kelamı işitmeyi, sevgi ile beslenip ilim, irfan ve hikmet sofrasında Hz. Peygamber'in (s.a.s.)

nasihatleriyle büyümeyi hak ediyor Yaradan'ın bahşettiği bu can.

Çocuk, evin mutluluğu, neşesi, bir ömür maddi ve manevi emeğe layık değeri, aynı zamanda bol rızkın vesilesidir. Her çocuk, dünyanın biricik ve en tatlı nimeti. Kız ya da erkek çocuk arasında yaşamın gülen yüzü olmaları bakımından hiçbir fark gözetilmemeli. Ebeveyn, evlat hayali kurarken bile ona karşı hayat boyu sorumluluklarını yerine getirebilmenin heyecanını

duymalı ve onun haklarına azami ölçüde riayet etme kaygısına sahip olmalıdır.

Erkek evlat mavisile gökyüzü ise kız evlat, pembesiyle gül bahçesidir. Ebeveynler kendilerine sağlıklı bir çocuk bahşedildiği takdirde şükreden kullardan olacaklarını beyan ederler. Ancak Kur'an-ı Kerim, sağlıklı evlat sahibi bazı ebeveynlerin şükürden uzaklaşarak Allah'ın birliğine yaraşır itaatte bulunmadıklarını, şükür vaatlerine sadık

kalmadıklarını ifade eder (A'râf, 7/189-191). Bir bebeğin sesi ile dünyaya yeni bir ahenk sunduğu andan itibaren hamd ve şükür sıklıkla eda edilmelidir. Ebeveyn bu şuurla yavrusuna karşı görevlerinin neler olduğunu düşünmelidir. İlk görevlerinden birinin ona güzel isim koymak olduğunu bilmeli, insanlar arasında güzel anılmasına vesile olacak isimleri tercih etmelidir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.), yeni doğan çocuklara Abdullah, İbrahim, Zeyneb, Yusuf, Hasan ve Hüseyin isimlerini vermiştir (Buhârî, Edeb, 108, 109). Resulullah (s.a.s.), çocuklara güzel isimler verdiği gibi bütün müminlere de çocukları için güzel isimler seçmelerini öğütlemektedir: "Muhakkak ki sizler kıyamet günü isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız. O hâlde (yavrularınıza) güzel isimler veriniz." (Ebû Dâvud, Edeb, 61)

Hz. Peygamber (s.a.s.), bebeklere doğumundan sonra tatlı bir şey vermiş (Buhârî, Akîka, 1; Enbiyâ, 109) kulağına dua ve ezan ile fısıldamış (Ebû Dâvud, Edeb, 115), kurban kesilmesi gerektiğini söylemiştir (Tirmizi, Edâhî, 16). Resulullah (s.a.s.), kızı Hz. Fatîma'dan (r.anha) doğumdan sonra torununun ilk kesilen saçını ağırlığınca gümüş sadaka vermesini de istemiştir (Tirmizi, Edâhî, 20).

Bunların her biri dünyaya masumiyet ve saflık yayan bebeğin teşrifi içindir.

Ayet-i kerime'de "Biliniz ki mallarınız ve çocuklarınız ancak birer imtihandır. Allah katında ise büyük mükâfaat vardır." buyurulmaktadır (Enfâl, 8/28). Çünkü evlat, hayat yolculuğunda doğumla gelen masumiyeti zaman içinde muhafaza ederek hava, su kadar berrak ve duru olabileceği gibi ilgisizlik, ihmal ve Yaradan'a şükrün yetersizliği sebebiyle imtihan vesilesi de olabilir. Çoğu zaman anne babanın asıl imtihanı, ilk nefesini alan süt kokulu yavrunun başını okşamadan, en gönülden şefkat sözcükleriyle sevmeyen, öpüp koklamadan büyütmesi ile başlar. Ebeveyn, sevgisi doyumsuz evladın aynı zamanda bir imtihan vesilesi olduğunu unutmamalı, onu hayata hazırlamak, öz saygısı yüksek, topluma faydalı bir birey olarak

Ebeveyn, evlat hayali kurarken bile ona karşı hayat boyu sorumluluklarını yerine getirebilmenin heyecanını duymalı ve onun haklarına azami ölçüde riayet etme kaygısına sahip olmalı.

yetiştirmek için binbir türlü sorumlulukların olacağını göz ardı etmemelidir.

Müreffeh veya zorlu hayat, bir yavrunun sevgi ve şefkatle büyütülmesine engel olmamalıdır. Ebeveynin sevgi ve şefkat kanatları altında çocuğuna verebileceği en eşsiz hediye, onu kötü hasletlerden koruyacak güzel ahlakıdır. Güzel ahlak sahibi mümin evlat, öncelikle tüm âlemlere can verdiği gibi kendisine de can veren Yaradan'a karşı kulluğu; kibir ve riyadan uzak ihlas ve tevazu ile eda etme gayretinde olacaktır. Allah Teâlâ'nın huzurunda edep ve huşu ile namaz kılmaya çalışacak, zekâtı verirken, fakire ikramda bulunurken elleri titremeyecek, minnet hissini telkin eden tavırlar içerisinde bulunmayacaktır. Oruç tuttuğunda ise sadece bedeni açlık ile terbiye etme olmayacak, dilini yalandan, gıybetten ve faydasız sözden, gözünü ahlak dışı her türlü hâl ve tavırdan, kulağını hoş olmayan şeyleri işitmekten muhafaza etmeye çalışacaktır.

Bir çocuk farkında olsa da olmasa da büyük ölçüde en yakınlarını hemen her konuda olduğu gibi ahlaki meselelerde de örnek alacaktır. Bu sebeple Allah'a kulluk ve kul hakkı bilincini taşıyan ebeveyne sahip olabilmek, süt kokulu yavrunun en temel hakkıdır.

## EĞRİSİ

Restorant  
Kareografi  
Ardarda  
Adele  
Yanısıra



## DOĞRUSU

Restoran  
Koreografi  
Art arda  
Adale  
Yanı sıra



## ? MERAK EDİYORUM

### TAKVİM YAPRAĞI

Resmî Gazete çıkmaya başladı.  
(7 Şubat 1921)

Akşemsettin vefat etti.  
(16 Şubat 1459)

DNA molekülünün yapısı keşfedildi.  
(18 Şubat 1953)

Çanakkale Savaşı başladı.  
(19 Şubat 1915)

Yüksek Seçim Kurulu kuruldu.  
(22 Şubat 1950)

## Vücuttaki Yağ ve Kas Oranları Nasıl Belirlenir?

İnsan vücudu büyük oranda sudan oluşur. Vücuttaki suyun içinde de elektrolit olarak adlandırılan, çözünmüş hâlde elektrik yüklü parçacıklar bulunur. Bu sıvıların elektriksel iletkenliği yüksektir. Vücut dokularının elektriği iletme özellikleri birbirinden farklıdır. Bu nedenle elektrolit miktarının yüksek olduğu dokularda (örn. kan) elektriksel iletkenlik yüksekken kas ve kemikte orta düzeydedir. Yağ dokuları ise elektrik akımının iletilmesine yüksek direnç gösterir. “Biyoelektrik Direnç Analizi (BIA)” vücuttaki yağ ve kas oranlarının belirlenmesinde yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde, vücudun elektrik akımının geçişine gösterdiği direnç ölçülür. Eğer vücudun elektrik direnci ölçülebilirse vücuttaki elektrolit miktarı yani toplam su miktarı bulunabilir. Vücuttaki toplam su miktarı ölçüldükten sonra bu bilgiler cinsiyet, yaş, kilo, uzunluk gibi özellikler dikkate alınarak oluşturulan farklı matematiksel eşitlikler yardımıyla yağ ve kas oranlarının belirlenmesinde kullanılır.



## Koruma, Gözetim, Yardım veya Bildirim Yükümlülüğünün İhlâli

### Terk

#### Madde 97-

(1) Yaşı veya hastalığı dolayısıyla kendini idare edemeyecek durumda olan ve bu nedenle koruma ve gözetim yükümlülüğü altında bulunan bir kimseyi kendi hâline terk eden kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Terk dolayısıyla mağdur bir hastalığa yakalanmış, yaralanmış veya ölmüşse, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç hükümlerine göre cezaya hükmolunur.

#### Yardım veya Bildirim Yükümlülüğünün Yerine Getirilmemesi

#### Madde 98

(1) Yaşı, hastalığı veya yaralanması dolayısıyla ya da başka herhangi bir nedenle kendini idare edemeyecek durumda olan kimseye hâl ve koşulların elverdiği ölçüde yardım etmeyen ya da durumu derhâl ilgili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır.

(2) Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi dolayısıyla kişinin ölmesi durumunda, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.



## Tanatofobi

Tanatafobi, kişinin ölüme dair yoğun kaygı hissetmesidir. Tanatofobi ile yaşayanlar herhangi bir ölüm belirtisine karşı sürekli tetikte olurlar. Bu durum, çok fazla enerji gerektirir ve genellikle günlük streslerden arınmak için vücudumuza ihtiyacı olan zamanı vermez. Tanatofobi genellikle kişinin sağlığı hakkında artan kaygı ile ilişkilendirilir çünkü her iki durumda da bireyler, küçük veya sıradan sağlık sorunlarını ciddi bir hastalığın veya nihai ölümün bir işareti olarak görmektedirler. Onlara göre yaygın bir baş ağrısı felcin sinyali olabilir, günlük öksürük zatürreye dönüşebilir.

Ölçsüz ve patolojik şekilde ortaya çıkan tanatofobi, insanı olumsuz etkiler. Psikolojik iyi oluş düzeyini düşürür. Bu tür bir kaygı ile yaşamak çok yorucudur ve kişinin gergin veya sinirli hissetmesine neden olabilir. Kişi, bu yoğun kaygı durumu ile bir süre sonra baş edemez hâle gelir. Dolaylı olarak depresyon, anksiyete gibi farklı psikolojik sonuçlar ortaya çıkar. Var olan tanatofobi uzun süre devam ederse kişinin sosyal hayatı bundan derin bir şekilde etkilenir. Bu gibi durumlarda mutlaka destek almak gerekir.



# RAHMET İKLİMİ ÜÇ AYLAR VE İLAHİ İKRAM GECELERİ

■ Yavuz KURT

Trabzon İl Müftülüğü Din Hizmetleri Uzmanı

**D**ünya'nın Güneş çevresindeki hareketi sonucu meydana gelen mevsimler, birbirinden farklı hava olaylarının yıl içerisinde yaşadığımız bölümleridir. Ancak mevsimler sadece bu fasıllardan ibaret değildir. "Üç aylar" namıyla şöhret bulmuş receb, şaban ve ramazan, insanın kendisinden başlayarak gerçekleştirdiği değişim ve dönüşüm mevsimidir. Bu aylar, ibadetlerle dolu manevi bir iklimdir.

Bu mevsimin ilk ayı olan "recep" ve ikinci ayı olan "şaban"da Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) çokça oruç tuttuğu ve bu aylarda oruç tutmayı ashabına tavsiye ettiği rivayet edilmiştir. (Ebû Dâvûd, Savm, 54-56) Allah Resulü (s.a.s.), özellikle şabanın on beşinci gecesine ayrı bir değer vermiş, bu gecede yapılan tevbe ve istiğfarın Allah katındaki değeri ile makbuliyetini ümmetine müjdelemiştir (Tirmizî, Savm, 39). Üç ayların sonuncusu olan "ramazan" ise cennet kapılarının ardına kadar açıldığı, cehennem kapılarının kapatıldığı, şeytanların

bağlandığı bir zaman olarak tarif edilmiştir (Nesâî, Sıyâm, 5). Kur'an'ın nüzulüyle taçlanan üç ayların sonuncusu ramazanda bulunan Kadir Gecesi'nin ise müstakil bir sure olan "Kadir" suresinde ömre bedel bir gece olduğu belirtilmiştir.

Üç aylar ve bu aylarda bulunan mübarek gün ve geceler, kazançların ve kayıpların gözden geçirildiği müstesna zamanlardır. Bu feyizli ayların, gün ve gecelerin değirmeninde öğütülen pişmanlıklar, ümit kitabının sayfaları arasında yerini hülyalara bırakmış, cennete talip müminlerin arınmalarına vesile kılınmıştır.

Mübarek üç aylarda ve bu aylarda bulunan kandil gecelerinin katkısıyla insan, erteledikleri şeylere hız vermiş, ahirete uzanan yolculuğun ehemmiyetini anlamıştır. Çıkamaz sokakları çıkar hâle getirmiş, fırsatlardan bohça hazırlayıp yola çıkmıştır. Yeni safhaların önünü açmış, başlangıçlara adım atmıştır. Sadece fâni bedeni için kıyafet tedarik etmemiş, kifayet edecek maneviyatı kuşanmış, dışını süslerken yüreğini unutmamıştır.

Üç aylarda bulunan bereketli gecelerin birincisi, Regaib Kandili'dir. Recep ayının ilk cuma gecesini idrak edilen ve "ilgi duyulan, arzu edilen" anlamına gelen "regaip", rağbetin neye olması gerektiğine bir işarettir... İnsan, dünyada rağbet ettiği değerlere göre ahirette rağbet görecektir. Şayet bu rağbeti yaratıcıya ve elçisine olursa değer bulacak, felaha erecektir. Aksi vaki olduğunda mevcut kıymetini dahi kaybedecek, hüsrana düşecektir.

İnsanlık tarihi, İslam'a rağbet edenlerle rağbetten bigâne kalanların tarihidir. Hz. Nuh'un (a.s.) çağrısına rağbet edenler, yeni bir hayata adım atarken rağbet etmeyenler zillet içerisinde boğulup gitmişlerdir. Hz. Musa'nın (a.s.) davetine rağbet edenler galip gelirken rağbet etmeyenler denizi geçseler de süfli emellerine laf geçirememişlerdir. Hz. Yusuf'un (a.s.) iffetine rağbet edenler, edep ve hayâlarını süslerken, rağbet etmeyenler gayrimeşru işlere tamah etmişlerdir.

Bu gecelerden bir diğeri, "vasıta, araç" anlamına gelen "Miraç"tır. Kelime olarak



Kur'an'da geçmemekle birlikte çoğul formu meâric, "yükselme yolları ve dereceleri" anlamında yüce Allah'a nisbetle kullanılmıştır (Meâric, 70/3). Rağbetini yalnızca yaratıcıya tahsis eden kul, miraç merdivenini basamak yapmış, yüce Allah'ın rahmetine ulaşmaya çalışmıştır. Her miraç, yeniden buluşmaktır. Kâinatın sahibinin kapısını ümitle bin kez daha çalmaktır. Ruha dar gelen dünya sokaklarından uzaklaşmak, iman faytonunun sırtında mütevazı bir yolculuğa çıkmaktır.

Miracı vesile kılmayı başarmış mümin, kulluk tepesine ulaşmış, beşer idrakinin ötesinde bir tecrübeyi yaşamaya başlamıştır. İbadetleriyle arzdan arşın sahibine yürümüş, tüm sathi ve

sunî ilerleyişlerden ayrılmıştır. Yorgun ruhunu sekînet havuzunda yıkamış, huzur bahçesinde hak şarabından yudumlamıştır.

Rağbetin yönünü hakka çeviren ve miraç ile ulvî değerlere erişen insan, artık beraati almayı hak etmiştir. "Berâet" kelimesinin Türkçeleşmiş hâli olan berat, "kişinin yükümlülüğünden kurtulması" anlamına gelir. Hayatına Regaip ile ektiği, Miraç ile su verdiği iyiliklerin artık hasat vaktidir. Behimi arzulardan sıyrılıp beraati hak etmiş mümin, yaratıcının rızasına nail olmuş, kazanmış demektir.

Berat Gecesi ile gelen kazanç çok kıymetlidir. Ancak kazancın sürekliliği için onarım elzemdir. Bu ise ramazan ayında insanlık ailesiyle buluşturulan şifa membaı Kur'an ile mümkün

hâle gelecektir. İlâhî kelâmın âlemi nurlandırdığı gece olan Leyle-i Kadir'in değerini bilen kıymetlenecek, meleklerin nüzul eylediği yürekler huzura erecektir.

Hülasa, üç aylar ile gelen yüce ikramın esintisinden istifade için hayatımızda neye rağbet ettiğimize, neler için neleri miraç addettiğimize ve beraatimize vesile işlerimize dikkat etmeliyiz. Ahirette bir ömrün hayır üzere geçtiğine tanıklık için bu gecelerde durumumuzu "şahit" olarak güncellemeliyiz. Dünya meşgalesine bir es vermeli, huzur makamında nağmeler dinlemeliyiz. Emeller sınırsız olsa da ecelin muvakkat süreliğine emanet edildiğini, hiç bitmeyecek gibi tükettiğimiz saatlerin ölçülmez değerini bilmeliyiz. Minarelerde yanan kandilleri yüreğimizde harlayarak ömrümüzdeki geceleri tenvir etmeliyiz. Rabbani tecellilere ayna olmuş bu bereketli geceler hatırına hakikat nuruyla hanelerimizi cennet bahçesine çevirmeliyiz. Yarın gelmeden neleri öncelediğimizi ve önden neler gönderdiğimizi kemali ciddiyetle yeniden gözden geçirmeliyiz. İslam gemisiyle itaat yolculuğuna yelken açarken selamet sahilinde yolculuğu nihayete erdirmeliyiz. Şairin ifadesiyle, bu yolun son kapısı ölümse; her kapıda ağlayıp o kapıda gülümsemeliyiz.

"Allah'ım! Recep ve şaban aylarını hakkımızda bereketli kıl ve bizi ramazana ulaştır." (Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 129)

# ALEKSİTİMİ

■ Esra ORAS

Uzman Psikolog

"Nasıl hissediyorsun?" sorusu sizin için ne anlam ifade ediyor? Bu soru size yöneltildiğinde ne hissettiğinizi ifade etmekte güçlük çekiyor musunuz? Belki de verdiğiniz cevaptan bir türlü emin olamıyorsunuz. Hisleriniz her sorulduğunda bocalıyor, yahut düşüncelerinizi yanlış kelimelerle ifade ediyorsunuz (Örneğin "Kızgırım" demek yerine "Bu yaptığı şey çok saçma"). Zorlayıcı deneyimlerin ardından kendinizi bedensel olarak çeşitli semptomlar yaşarken buluyor musunuz? Örneğin zor geçen bir iş deneyiminin ardından sabaha kadar başınızın ağrıdığı, midenizin bulandığı oluyor mu? Ya da herhangi başka türlü rahatsız edici belirtiler sizi ziyaret ediyor mu? Eğer cevabınız "evet"se ve bu durumu hiç de azımsanmayacak sıklıkta yaşıyorsanız yazının devamı ilginizi çekebilir. Konumuz "aleksitimi", en kısa tabirle "duyguları fark etme ve tanımlama güçlüğü".

## Aleksitimi Nedir?

Aleksitimi, kişinin, duygularını tanımlayamaması sorunudur.

Aleksitimik kişiler, duygularını fark etmekte ve tanımlamakta güçlük çekerler. Onların da herkes gibi duyguları vardır aslında fakat duygularını önemsemezler. Onlar için duyguları hissetmek ve ifade etmeyi seçmek, duygusal olmak demek, duygusal olmak da zayıf olmak demektir. Duygularını fark ettiklerinde ve ifade ettiklerinde utanç ve suçluluk gibi duyguları tetiklenir. Duyguları hissetmeye ve paylaşmaya gönüllü olmanın alışık olmadıkları bu ağır yükünü deneyimlemek yerine duygularının sesini tümünden kısarlar.

Yazar Philippa Perry, kitabında Terapist Jerry Hyde'ın bu konuya dair metaforunun yer aldığı şu cümleleri bizlere alıntılar: "Duygular için stüdyodakiler gibi bir mix panosu yoktur, sadece ana ses vardır. Üzgün olmanın ve acının sesini kısıp mutluluk ve neşeninkini artıramazsınız. Birinin sesini kısarsanız, hepsinin sesi kısılır." Aleksitimik olmak, sadece zorlayıcı duyguları deneyimlemek ve ifade etmekten kaçınmak anlamına

gelmez; daha keyifli ve olumlu duygular için de bu durum geçerlidir.

Aleksitimik bireyler, duyguları sorulduğunda çoğu zaman soruyu garipseyebilirler, bocalayabilirler ve/veya hızlıca zihinlerinden geçen düşüncelerini ifade ederler. Sıklıkla duygularını hissetmekten ve dile getirmekten kaçınan kişinin gün geçtikçe duygularını fark etme, ifade etme ve deneyimlemeye dönük becerileri daha fazla körelir. İçsel rehberler olan duygularla bağlantı zayıfladıkça kişinin tehlikeli durumlardan kendini





koruma, sorunlarını fark edebilme ve çözüm üretebilme becerileri de zayıflar yahut gelişmez. Örneğin, sıklıkla suistimal edildiğiniz bir iş yerinde çalışırken hissettiğiniz öfkeden ve ümitsizlikten sürekli kaçındığınızda neye uğradığınızı tanımlayamazsınız ve bu istismara “dur” demenizi sağlayacak enerjinizin de yolunu kesmiş olursunuz. Ayrıca kişi, bu duyguların getirdiği haberi alamadığı için benzer suistimal edici döngülere girmekten kendini alıkoyacak farkındalığa da

erişemez. Neyin içinde olduğunu ve varlığının buna nasıl reaksiyon verdiğini fark edemediğinden sorunlarını daha çok mantığı ile çözmeye çalışır. Bu yüzden sıklıkla “Hangisi doğru olur?” sorusu ile “Ya yanlış yaparsam?” kaygısı arasında sıkışır kalır. İlişkilerinde de bu sıkışıklığı giderebilmek için fikir almaya ve yönlendirilmeye ihtiyaç duyar. Herkesin doğrusu ve yanlışı da birbirinden farklı olduğundan kişinin mevcut sıkışmışlığı azalmaz, bilakis artar ve bu yüzden karar veremez hâle

gelir. İnsanlara bu noktada duyduğu ihtiyaç, daha kolay manipüle edilmesinin de önünü açar.

Toplumumuzda yaygın olan bu beceri eksikliği, pek çok klinik sorunla da bağlantılıdır. Varlığı bilinçli şekilde fark edilmeyen, tanımlanmayan ve ifade bulmamış duygular, “istenmeden” göz ardı edilseler de varlıklarını sürdürürler ve kendilerini ifade edecek yeni

kanallar oluştururlar. Ansızın gelen ağrılardan uzun süreler boyunca geçmeyen başışıklık sistemi hastalıklarına kadar pek çok bedensel yanıt; bastırılan, deneyimlenmekten ve ifade edilmekten kaçınılan duyguların habercisi olabilir. Bunun yanı sıra göz ardı edilemeyecek kadar yoğun gelen duygusal zorlantılar ve psikolojik şikâyetler de vakitlice ve yeterince kulak kabartılmamış duyguların kendilerini duyurmak için kullandıkları bir başka araç olarak kişinin karşısına çıkarlar.

### Aleksitimi Hangi Şartların Sonucudur?

Aleksitimi doğuştan gelen bir bozukluk veya kişilik ile alakalı bir sorun kesinlikle değildir. Çevresel faktörlerle gelişen ve buna bağlı öğrenme deneyimleri ile de pekişen bir çeşit beceri eksikliğidir. Dolayısıyla bu soruna zemin hazırlayan çevresel faktörleri anlamaya çalışmak bu sorunu gidermek ile ilgili nelerin belirleyici olabileceğine dair bize bir imkân sunar.

Aleksitimik bireyler, sıklıkla aleksitimik ebeveynlere/ bakım verenlere sahiptirler. Duyguların hiç konuşulmadığı, sorulmadığı, ifade edilmediği ailede büyüyen bir çocuğun duygularını ifade etme becerisinin yeterince gelişmemesi pek şaşırtıcı olmayacaktır.

Ebeveynler, kendileri duygularını ifade etme becerilerine sahip olsalar dahi çocuklarını duygularını ifade ettiklerinde sıklıkla

Aleksitimik kişiler, duygularını fark etmekte ve tanımlamakta güçlük çekerler. Onların da herkes gibi duyguları vardır aslında fakat duygularını önemsemezler. Onlar için duyguları hissetmek ve ifade etmeyi seçmek, duygusal olmak demektir.

utandırmaya ya da suçlamaya yönelirlerse bu, çocuğun davranışının cezalandırılması anlamına gelir. Ve ceza pek tabii davranışı azaltmaya ya da ortadan kaldırmaya hizmet edecektir. Duygularını ifade ettiği için utandırılan ve suçlanan çocuk, bu davranışı repertuarından çıkarmaya yönelecektir.

Bunun yanı sıra, ebeveynlerin kendi sorunlarından dolayı süregelen tehdit altında büyüyen, ebeveynine ebeveynlik etmek durumunda kalan, kendi duygusuna ve ihtiyacına yönelmeyi suç gibi gören, ebeveyninin duygu ve ihtiyacına göre hareket etmesi hep ödüllendirilmiş, kendi duygu ve ihtiyacı gündeme geldiğinde ise ihmal edilmiş çocuklar da kendi duygusunu fark etme ve ifade etme becerisi konusunda yoğun sıkıntılar yaşayabilirler.

Bunu bir bencillik ya da zayıflık alameti gibi görebilir, duyguları fark etmenin ve deneyimlemenin tehlike yaratacağı kuralı ile hayatlarını sürdürebilirler. Bu da kişinin duygusu ile arasına katman katman bir mesafe sokacaktır.

Aleksitimi sorununa zemin hazırlayan muhtemel faktörden bir diğeri de travmatik deneyimlerdir. Travmatik deneyimler esnasında bedenimiz olağanüstü hâl durumuna geçer. Beden ya savaşacak ya da var gücüyle kaçarak kendini koruyacaktır. Fakat bu ikisinin de mümkün olmadığı durumlarda beden donma tepkisi geliştirir. Donma dediğimiz şey, esasen bedenimiz ve ruhumuz arasındaki bütünlüğün birkaç saniye için bölünmesi anıdır. Hisler donar. Kişi, acıyı ya da başka bir duyguyu o anda hissedemez. Beden kilitlenmiş gibidir. Tamamen kişiyi travmatik tehditin acısından korumak için ortaya çıkan bu tepki, dakikalar içinde, güvende hissedilen ilk anda çözülür. Lakin bazı insanlar için o güvenlik anı gelmek bilmez ve duygularla beden arasındaki bu kopukluk daimi bir hâl alır. İşte bu kopukluğun davranışsal karşılıklarından biri aleksitimidir.



## Aleksitimi Nasıl Çözülür?

Aleksitimi bir beceri eksikliğidir ve her beceri gibi duyguları tanıma, ifade etme becerisi de gayet tabii kazanılabilir ve geliştirilebilir.

İlk aşama, duyguları fark edebilme aşamasıdır. Duyguları fark etme noktasında da en önemli yardımcımız bedenimizdir. Gün içerisinde olumlu ya da olumsuz fark etmeksizin, sıklıkla şu soruları yönlendirerek ilk aşamada bedeninizdeki duyumsamalar ile bağ kurun:

“Şu an bedenimde neler oluyor?”

“Vücudumda nasıl bir duyumsama hissediyorum?”

“Bedenimdeki hisleri daha çok nerede ve ne şekilde hissediyorum?”

Bu soruları sıklıkla kendinize sormayı alışkanlık edinirken bir taraftan da duygularla ilişkinizi gözden geçirin.

Kendinize şu soruları sorabilirsiniz:

“Olumlu ya da olumsuz her duyguyu hissetmeye ve onları fark etmeye açık mıyım?”

“Duygularımı ifade etmek hakkında zihnimden neler geçiyor? Çeşitli ön yargılarım olabilir mi? Varsa neler?”

“Bu ön yargılarla hâlâ hareket etmenin kazanımları ve bedelleri neler oldu? Bu kazanımlar için bu bedelleri yaşamaya gönüllü müyüm?”

“Bu ön yargılar ve kurallar nasıl gelişti? Ben bunları nasıl öğrendim? Bu konuda artık yeni bir şeyler öğrenmeye gönüllü müyüm?”

Eğer duygularınızı ifade etmeye gönüllü iseniz temel duygu ifadelerini (üzüntü, mutluluk, korku, şaşkınlık,

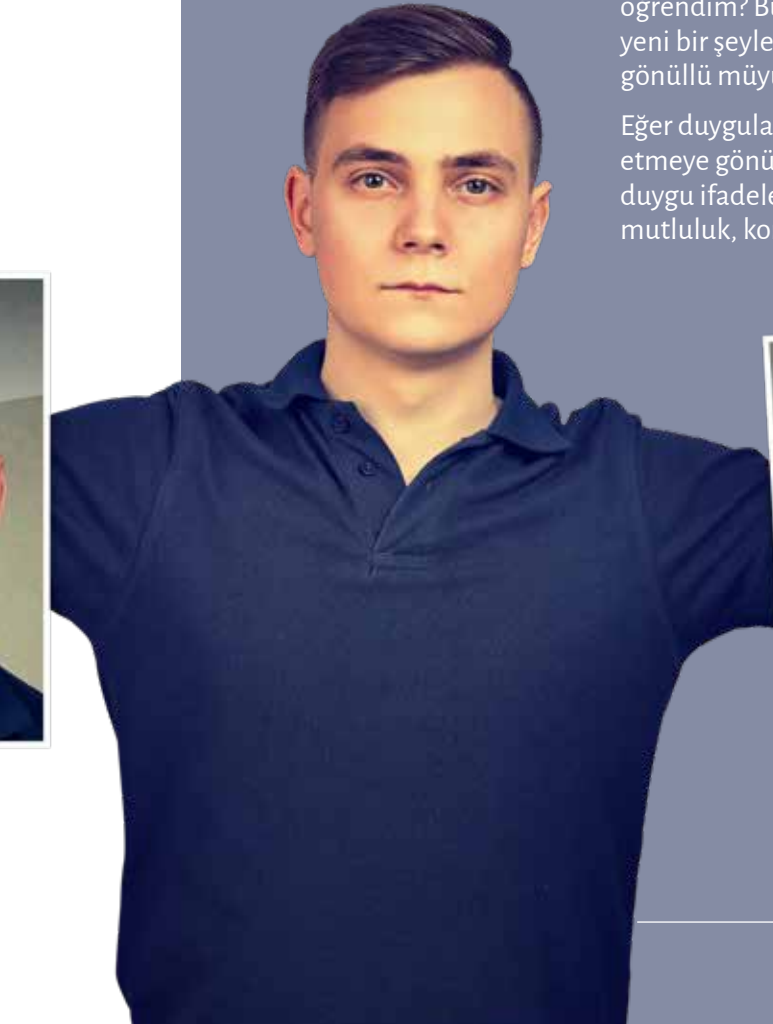
öfke, ilgi, utanç, iğrenme gibi) günlük hayattaki ifadelerinize yerleştirmeye çalışın. Örneğin; “Geç geldiğin için çok korktum.”, “Bugün birlikte vakit geçirmek beni çok mutlu etti.” gibi...

Yakın ve derin ilişkiler geliştirmeyi kendinize hedef edinin. Zira mevcut iletişim dilinizi ve ilişki şeklinizi nasıl ki ilk ilişkilerinizden (bilhassa ebeveyn ilişkilerinden) öğrendiniz, yine ilişkiler aracılığıyla yeni yollar öğrenebilirsiniz. Moreno'nun da söylediği gibi “İlişkilerde yaralanır, ilişkilerde iyileşiriz.”

Kendinize nasıl hissettiğinizi daha sık sorun. Ve kendinize, duygusuz gözükmenin bir güç olmadığını, kimseyi güçlü kılmadığını hatırlatın. Bizler insanız ve her duygu bizler için var. İlişkilerde her duygumuzla kendimiz olmaya ihtiyacımız var. Sahte bir imajın peşine düşmek, bizi sığ ve yalnız

hissettiğimiz ilişkilere mahkûm edecektir.

İşte bu yüzden duygularınızla bağ kurma ve onları ifade etmeye gönüllü olma yolculuğundan vazgeçmeyin. Bu, hem size hem sağlığınıza hem de ilişkilerinize çok iyi gelecektir.



# ALİŞVERİŞLE BİTMİYEN DOSTLUK

■ Abdurrahman ALKAN

**M**ilföy hamuru, lor peyniri, yufka ve sepet dolusu alışveriş... Demek misafiriniz var Ahmet Bey. İyi kontrol ettiniz mi listeyi? Aman, eksik bir şey kalmasın. Yoksa Nezaket Hanım'la arayı bozarsınız. Malum, misafir "gün"lerinde biraz sinirli oluyor. Kolay mı Ahmet Bey, evin her yerini silmek süpürmek? Kadınlar temizliği abartıyor değil mi? Mesela hangi misafir elini tuvalet kapısının üzerinde gezdirerek toz kontrolü yapar? Öyle demeyin Ahmet Beyciğim, misafirliğe gitmek bir nevi teftişe gitmektir. Ev nasıl döşenmiş, orta sehpanın üzerindeki örtü koltuklara uymuş mu, porselen tabaklar bilinen bir marka mı yoksa ucuzluktan mı alınmış, evin hanımı ne giymiş? Döndükten sonra bütün bunların samimi bir arkadaşla dedikodusunu yapmak "gün"lerin usulündendir.

Böreğin üzerine biraz susam güzel olur. Yazmadı mı yoksa Nezaket Hanım? Unutmuş olamaz canım. Ne kadındır o... Evde vardır belki.

"Gün"leri pek sevmiyorsunuz. Yüzünüze bakmıyor Nezaket Hanım. Sizi sadece işine yarayacak bir araç olarak görüyor. Market, manav... Büyük bir koşturmaca nihayet

son buluyor ve bütün yemekler hazır; işte günün en güzel anı. Fakat o da ne? Size yol görünüyor. Ayakaltında dolaşıp Nezaket Hanım'ın canını sıkmak olmaz. Salondan çay doldurmaya geldiğinde sizi mutfakta bir şeyler atıştırırken görünce sinirleri bozulur. Zaten içeride laf yetiştirilecek bir sürü kadın var. Bir de siz çıkmayın.

Nereye mi gitseniz? İlahi Ahmet Beyciğim, bunca yıl Nezaket Hanım'ın dizinin dibinde oturdunuz. Şöyle bir kahveye gitmişliğiniz mi oldu? Şimdi gitseniz nereye oturacağınızı, çayı nasıl isteyeceğinizi bilemezsiniz. "Garson Bey..." Bu, çok kibar kaçır değil mi? Kıdemli amcalar kaşlarını kaldırıp bakarlar, kimdir bu süt kokulu sesin sahibi diye. İncinirsiniz. "Garson, oğlum bi çay kap bakalım..." Hayır, Ahmet Bey, bu tarz da sizin değil. Beceremezsiniz. Elinize yüzünüze bulaşır.

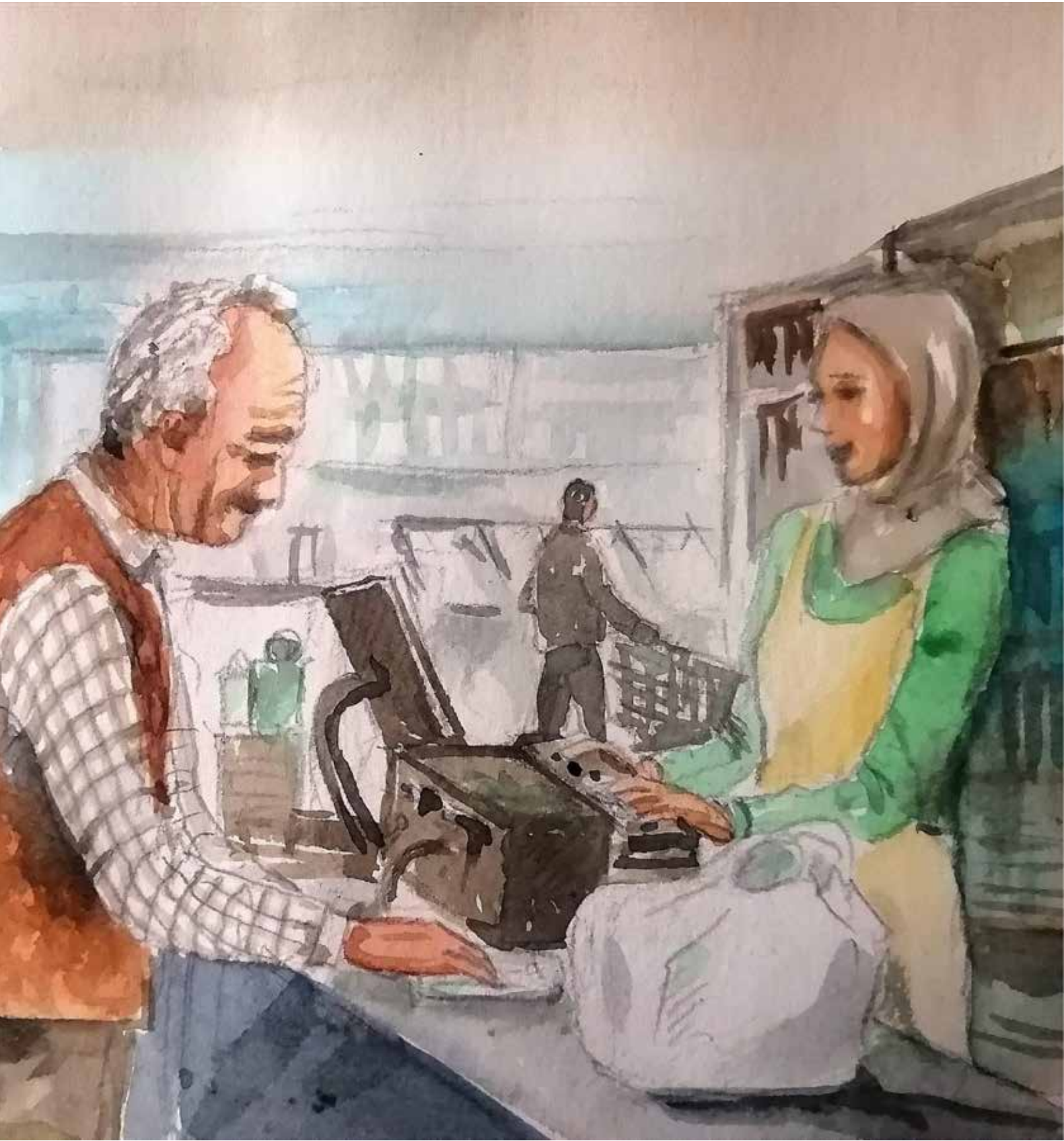
İlahi Ahmet Bey, şu kibarlığınızı hiç bırakmadınız. Şifreyi girmek için önünüze yaklaştırdığım pos makinesini, her seferinde düzeltip yerine koyuyorsunuz. Aliveririm canım, ne olacak sanki. Ah Ahmet Bey, sizin gibiler azaldı şu dünyada. Şifreyi girdikten sonra yeşil OK tuşuna basmadan bekleyen nice

insanlar geçti önümüzden. Neymiş, onun görevi değilmiş.

Neyse, lafı uzattık. Sizi de geç bıraktık. Nezaket Hanım söylenir şimdi. Hemen poşetleyeyim şunları. Deterjanla milföy hamurunu aynı poşete koymayayım yoksa başınızın etini yer Nezaket Hanım. Sizinle kalmaz biz de nasibimizi alırız. Neymiş "Kasadaki kızların akıllı bir karış havadaymış." Yok efendim, "Elleri iş tutmuyormuş." Vallahi ne beceriksizliğimiz kalır ne de iş bilmezliğimiz. "Bunlar ev geçindiremez ayol!"

Sizi uğurlayayım Ahmet Bey. Bakmayın Nezaket Hanım'ın kusuruna. Misafir aldığı günler biraz gergin oluyor. Aldırmayın. Yoksa ne çok sever sizi, hepimiz biliriz. Her gelişinde sırf siz seviyorsunuz diye kavrulmamış badem ve kabak çekirdeği alışını. Ve tabii ki sizin için yöremizin en kıymetli çayını hiç unutmayışını.

Kusura bakmayın Selim Bey, beklettim. Lafı uzatınca... Ne yapalım gelen gidenle ayaküstü biraz sohbet etmeyince de vakit geçmiyor burada. Çalışma saatlerimizin uzunluğunu kime dert yanalım? Beğenmezsen çalışma kardeşim, diyorlar. Sırada bekleyen kaç kişi varmış?





Neyse Selim Bey, sizi de kendi dertlerimizle üzmeyelim. Zaten akşama kadar yoruluyorsunuz. Siz şimdi eve gidip akşam yemeğinde rokanızı sükûnetle yiyin. Tere, roka ve semizotunu her akşam sırasıyla almanıza hayranım doğrusu. Devlet memurluğundan mı geliyor bu tertip düzen? Sonunda eşiniz de alıştı bu yeşilliklere. En çok da rokayı sevdi. Güzelce yıkıyor. Sıkma kabında çevirerek bütün suyunu alıp kayık tabağa koyuyor. Biraz tuz, biraz limon... Üzerinde sizma zeytinyağı gezdirmeyi denesenez mi acaba? Neyse boşverin. Zeytinyağı, rokanın asi ve yabansı kişiliğini yumuşatıp bozar. Roka, hırçın ve serazat mizacıyla güzeldir.

Ah Selim Bey, sizi böyle elinde iki sürpriz yumurta ile görünce aklım eski günlere gidiyor! Günün birinde yanınızda çıtı pıtı bir hanımla gelince öğrendik evlendiğinizi. İnsan bir haber vermez mi? Alındık doğrusu. Şunun şurasında bunca yıllık dostluğumuz var. "Alışverişle bitmeyen dostluk" sloganımıza inanmıyor musunuz yoksa? Gerçi haklısınız, hiçbir müşterimize çaya gitmedik henüz.

Önce göbek oyuntulu yeni doğan bebek bezini koydunuz arabaya itinayla. Yanına en narininden ıslak mendil. Önceden bilir miydiniz hangi bez pişik yapmaz, hangisi sıvıyı daha iyi hapseder?

Sonraları hep küçük prensle gelirdiniz markete. Alışveriş arabasının üzerine oturtur, bütün reyonlarda gezdirirdiniz.

Her sorusuna nasıl da yorulmadan cevap verirdiniz öyle? Artık büyüdü derken ikincisi... Allah bağışlasın, o da abisi gibi size benziyor. Beyaz tenli sarı bir oğlan... Alışveriş arabasının üstüne şimdi o oturuyor. Yeni bir başlangıç... “Aşk, her defasında yenidenmiş gibidir.” derdi edebiyat öğretmenimiz. Her çocuğu sanki ilkmiş gibi seviyorsunuz siz de.

İşte böyle Selim Bey, hayatın her anı için bir karşılık vardır burada. Bizim de bir hayatımız vardır kendi içimizde. Canlı bir akışın içindeyiz. Bir Feyza vardı burada. Tanırsınız canım işte. Şu geveze kız. Ama hakkını yemeyim güler yüzlüydü. Şeytan tüyü vardı sanki. Müşterilerin hemen dikkatini çekerdi. Eh bu kadar meşhur olunca talibi çıktı. Çarşıdaki büyük mağaza ile anlaştı. Maaş daha iyi, izin fazla. Çalışma saatleri de makul. Eh daha ne olsun.

İlahi Selim Beyciğim, “talip” deyince siz başka şey anladınız. Olmaz olur mu? O da oluyor. Biz böyle iki dirhem bir çekirdek her daim halkın önündeyiz ya oğullarına kız bakmaya gelen teyzelerin uğrak yeri oluyor burası. Alakasız bir ürün alıp alakasız sorular soruyorlar. En sonunda ağızlarından baklayı çıkarıyorlar: “Hanım kızım, kimlerdensin?” Eh be hanım teyze, “Kimlerdensin?” diye bir soru mu kaldı şu zamanda. “Aşağı mahalleden Hacı Ömerlerin kızıyım...” Neyse eğlenceli de olmuyor değil. Biraz da hoşumuza gidiyor

galiba. Beğenilmeyi kim sevmez?

Gülmeyin Selim Bey, buradan gelin ettiklerimiz bile oldu. Berna vardı. Evlendi. Koluna şıkır şıkır bilezikleri taktı. Arada alışverişe gelirdi markete. Eski günleri yâd ederdik ayak üstü. “Buse’ciğim, konsantre çamaşır deterjanının lavanta kokulusu kalmadı mı?” diye başlar, ezbere bildiği fiyatlara yine de ince ince göz gezdirir, sanki kasanın çevresinde biraz daha fazla kalabilmek için mahsus oyalanırdı. Zamanla kendini saldı. Yüzünde bezginlik ifadeleri, bir yorgunluk. Hâlbuki biz hâlâ canlı kanlı işimizin başındayız. İş böyledir Selim Bey, zordur ama tempoya bir kaptırdın mı artık kendini alamazsın. Seversin burayı. Bazen izin günleri bile gelir bir uğrarız markete. Bu dünya bizi kendine çeker.

Market, tastamam bir dünyadır Selim Bey. Ve bir insan meşheri. Kim ne hâldedir biz biliriz. Bak şu yeni çifte, erkeğin suratı asık market arabasını sürüyor. Kadın arabaya bir şeyler atıyor. Bazen erkeğe bir şey soruyor ama erkek kayıtsız. Kadın, markete gitmemiz gerekiyor demiş ama televizyon izlemek isteyen erkeğin rahatı bozulmuş. Bir an önce eve dönelim havasında. Adamı bırakıp kendi gelse ikisi de hâlinden memnun olacak belli. Ama bazı erkekler kendine güvenen kadınları pek sevmez. Mesela şu kadın, ben markete gidiyorum, biraz alışveriş yapacağım, arabanın anahtarını alayım kocacığım, dese. Bak ne oluyor beni markete neden getirdin

diye surat yapan şu kocaya? Bu ne rahatlık canım, diyerek bozulacak hemen. Kadın kendini boğmasın ama çok da kendine güvenip huzurunu kaçırmamasın. Ne âlâ değil mi?

Selim Bey, insanın gerçek karakteri markette belli olur. İnsanı tanıma yollarından biri değil midir alışveriş? Makul gözüken nice insanın aslı burada ortaya çıkıverir. Eşinin sepete attığı bir iki fazla yiyeceğe kaşlarını çatan -sanki kendisi için alıyor- anlayışsız kocalar, azıcık yaramazlık yaptı diye çocuğunu herkesin içinde azarlayan ebeveynler, üründe bir kusur buldu diye marketi başımıza yıkmaya çalışan görmemişler, pahalılığının acısını kasiyerlerden çıkarmaya çalışan kendini bilmezler, iki ekmek bir süt aldığı için bütün çalışanların kendine köle olmasını isteyen görgüsüzler... Hepsi burada, bu hayat aynasında gerçek suretleriyle arzıendam ederler. Biz insan denen canlıyı en yalın hâliyle görür ve hayret makamına varırız.

Ne sandınız Selim Bey, burada kasanın arkasında hayattan uzak bir fanusta yaşadığımızı mı düşündünüz? Biz burada, hayatın tam ortasındayız.

Neyse Selim Beyciğim sizi fazla bekletmeyelim. İki elinizde iki poşet, içinizde iyi duygularla akşam güneşine karşı yavaş yavaş evin yoluna koyulun. Ben de elimi çabuk tutayım. Bakın Mukaddes Teyze sırada huysuzlanmaya başladı. Şimdi hepimizi ince bir fırçadan geçirir de bizi dilinden kimse kurtaramaz.



# ÇOCUKLARDAKİ MERAK DUYGUSUNU NASIL DESTEKLEYEBİLİRİZ?

■ **Asuman DÜZGÜN**

Eğitimci

"Çocukta, uçurtmayla göğe çıkmaya gayret; Karıncaya göz atsa 'niçin, nasıl?' ve hayret."

Çocuklardaki merak ve hayret duygularını ne de güzel ifade ediyor Necip Fazıl Kısakürek. Sahi çocuk için bu dünya, gizemlerle dolu bir yolculuk değil midir? Bir çocuk, kendi hikâyesini yazarken ve hayatı anlamlandırırken fitratına yerleştirilmiş olan merak duygusundan büyük destek alıyor. Her yeni gördüğü şeydeki bilinmezlik, onu hayret ve merak duyguları ile baş başa bırakabiliyor. Ve hayranlığın eşlik ettiği bu bulmacayı çözmek için bitmek tükenmek bilmeyen sorular yumağının içinde buluyor kendini. Sonrasında neden ve niçinler bir matruşka gibi hep iç içe devam edip gidiyor. Sanki çocuğun var olma sürecindeki maceraları, onun soru sormasıyla başlıyor.

Hız. Mevlana, dizelerinde "Şimdi yeni şeyler söylemek lazım" derken insanın içindeki bu merak ve hayret duygusunu kaybetmeden diri ve uyanık kalmasını kastediyor olmalı. Şayet hayret ve merak etmiyorsan içindeki çocuğu kaybediyorsun, öğrenilmiş tekrarlar içinde, dünün kalıbıyla yaşamaya başlamışsın demektir. Oysa değişen ve dönüşen dünyada kişilerin ve toplumların terakkisi "Neden?", "Niçin?" ve "Nasıl?" sorularının ön planda tutulduğu, keşfe kapı aralayan bir

merakla ancak mümkün görünmektedir. Merak duygusu ölen bir insanın nasıl ki hayatla bağı kopuyorsa merak duygusunu kaybetmiş bir toplumun da içinde yaşadığı çağla irtibatı kesilecektir.

İnsanlık tarihinde bilimden teknolojiye, sanattan eğitime neredeyse bütün keşifler ve bütün buluşlar merak sayesinde ortaya çıkmıştır. İnsanoğlu, içinde var olan merakı sayesinde, yuvarlanan taşı inovatif bir bilgiye dönüştürerek tekerleği bulmuş diyebiliriz. Sadece insanoğlu değil, diğer canlı türleri de hayattaki canlılıklarını merak duygusu ile sürdürüyorlar. Fakat insan, merakla öğrendiği bilgisini transfer ederek kullandığı için bitmek tükenmek bilmeyen icatlar ortaya çıkarıyor. Merak ettiğimiz kadar öğreniyoruz, geliyoruz. Yine merak ettiğimiz kadar mutlu olup hayata tutunuyoruz. Peki, bu kadar "merak" dedikten sonra çocuklarımızda doğuştan var olan fakat zamanla biz yetişkinlerin törpülediği bu merak duygusunu onlara zarar vermeden acaba nasıl geliştirebiliriz?

Merak, "bilme isteği" olarak tanımlanmaktadır. Bilmeye duyulan açlık sebebiyle merak için "ilmin hocası" denmiştir. Öğrenme üzerinde zekâ ve çok çalışmak kadar etkili olan merak, kalıcı öğrenmede kolaylaştırıcı rolü olan duyguların başında gelir ki bu nedenle "Öğrencilerin merakı nasıl yeşertilir?" sorusu eğitimcilerin zihnini

meşgul eden bir konu olmuştur. Çocuklar, merak ettikleri konuyu en iyi şekilde öğrenirler. Merak, yaratıcı performansa katkıda bulunan motive edici bir güçtür. Zira merak duygusuyla öğrenilen konu daha uzun süre hafızada kalıyor. Bizde genelde “Merak kediye öldürür.” derler. Oysa merak, ancak cehaleti öldürür, diyebiliriz.

Bir bitkinin büyümesi için nasıl beslenmesi gerekiyorsa merakın da beslenmesi gerekir. Merak, zihinde oluşan anlam boşluklarını bir nevi doldurmaktır. Bu noktada diyebiliriz ki, hiçbir bilgimiz olmayan ve hatta varlığından haberdar olmadığımız bir konuya merak duymayız. Fakat küçük de olsa bir bilgi kırıntısı, bizim o alana ilgi duymamızı sağlar. Ve beynimiz, öğrendiğinin üzerine gördüğü veya duyduğu şeylerle ilintili olarak merak duygusunu doyurmaya çalışır. Burada merak, bildiklerimizi temel alarak ilerler. Çocuklar yapıları gereği çok soru sorarlar. Soru, bir merak belirtisidir. Çocuklarımızın merak duygusunun körelmemesi için onların sorularına yaş ve gelişimlerine uygun cevaplar vermemiz gerekir. Yine bilgidен önce ilgi uyandırmak merakı celbeder. “Bir şeyi bilinenin dışında nasıl yapabiliriz?” sorusuna aranan cevap, çocuklarda merak ve ilgi uyandıracaktır. “Ne?”, “Neden?”, “Niçin?”, “Nasıl?” şeklinde onun düşünmesini sağlayacağımız açık uçlu sorular sorabiliriz. Sokrates, sürekli soru sorarak insanların yanlış düşüncelerini değiştirmeye ve dönüştürmeye çalışıyordu. Bizler de çocuklara herhangi bir konuda tahminler yaptırarak düşünme egzersizleri yaptırabiliriz. Kişi tahmin

ettiği sorunun cevabını merak eder. Merak etmenin kökeninde düşünme vardır. Düşünen insan, anlama arzusu ile merak eder, merak eden de soru sorar.

Merak, gözlemle el ele gider. Günlük hayatta ev, okul ve oyun ortamları çocuğun laboratuvarı gibidir. Çocukların, etraflarını merakla izlemeye başladıkları andan itibaren farklı uyaranların olduğu ortamlarla haşır neşir olmaları onların merak duygularını ateşleyecektir. İçlerine atılan ilgi tohumları, onların içten bir merak duygusu geliştirmelerini sağlayacaktır. Çünkü çocuklar daha çok etkileşim içinde bulundukları, sürekli gördükleri, ilgi duydukları fakat tam olarak algılayamadıkları konuları merak ederler. Onların kendi yeteneklerini keşfedecekleri bilim, sanat ve eğitim atölyeleri bu konuda işe yarayacaktır. Çocuklara proje temelli çalışma şartları sağlayarak ilgi ve yatkınlıklarına göre projeler geliştirip deneme yanılmalarına izin vermek, onları meraklı birer mucit hâline getirecektir. Yine onların dikkatlerini çekecek fen bilimleri deneylerini gözlemleyecekleri veya yapacakları ortamlar bu konuda etkili olacaktır. Çocukların hayatı doğal yollardan gözlemleyebilecekleri doğa gezileri onların hayretlerini ve meraklarını artıracaktır. Doğada

gördükleri bilgiyi transfer edip harmanlayarak yenilikçi fikirlere yelken açabilirler. Onların yapacağı gezi, gözlem ve araştırmalar, meraklarını artıracaktır. Bu ise tetkik ve tahkik kapısını açarak onları bilmeye götürecektir.

İnsan, kelimelerle ve kavramlarla düşünür. Kelime sayısı arttıkça kavrama ve sorgulama da artacaktır. Sözcük sayısının artması için çocuklarımızın kitap okuması faydalı olacaktır. Çocuk edebiyatında çocuğun merak duygusunu kışkırtan güzel eserler mevcuttur. Çocuklarda var olan bilişsel şemalar ne kadar fazla ise aldıkları yeni bilgileri yorumlayıp üzerine yenilikçi fikirler katarak düşünmeleri o kadar kolaylaşır. Tahayyül ve tasavvur kabiliyetleri artar. Okul öncesi dönemde çocuklarımıza masal anlatırken masalı bir yerde kesip "Sonrasında ne olmuştur?" diyerek hayal etmelerini sağlayabiliriz. Yine bu dönemde aile büyükleri ile birlikte yapılan görsel okumalar, çocuğun zihninde kavram oluşturmada ve düş gücünü geliştirmede fayda sağlayacaktır. Merakın gelişmesi, yeşermesi için öğrencilerin bilmediklerinin farkında olmalarını sağlamak işe yarayacaktır. Bu konuda ailece belgesel izlemek ayrıca kütüphane ve müzeleri gezmek çocukların farkındalıklarını besleyerek merakı geçici bir heves olmaktan çıkaracaktır.

Birçok aile, çocuklarının zekâsı kadar yaratıcılık yönlerinin de gelişmesini ister. Bu konuda olumlu ebeveyn tutumu ise önemlidir. Aşırı korumacı anne baba tutumunda aile, çocuğun yerine devrede olduğu için onun yeni şeyler denemesini ve keşfetmesini engeller. Bu konuda çocuğun yapabileceği alanlarda sorumluluklar vererek onu cesaretlendirmek, onun girişimciliğini destekleyecektir. Eğer çocuğa belirli sınırlar dâhilinde yeteri kadar deneyimleme fırsatı verilmezse çocuk merakını giderip keşfedemez. Bir çocuk deneyerek ve zorlanarak bir beceri öğrendiğinde onu coşku ile tebrik eden bir aile, onun bu yönünü takdir etmiş olacaktır. Takdir ve onay cümleleri çocukları teşvik

**Merak duygusu ölen bir insanın nasıl ki hayatla bağı kopuyorsa merak duygusunu kaybetmiş bir toplumun da içinde yaşadığı çağla irtibatı kesilecektir.**

edecektir. Çocuğumuzun bizimle paylaştığı herhangi bir konuya karşı onu ilgiyle dinleyip heyecanını destekler tutum sergilememiz, ilgilendiği konuya karşı ilgi ve merakını daha da artıracaktır. Çocuğun keşfini, yaramazlık olarak gören ebeveynler, çocuğun merak duygusunu köreltir. Yine otoriter tutum ağırlıklı bir aile ortamında çocuk çok fazla soru sormaz. Yanlış

konuşma, eleştirilme veya susturulma korkusu ile kendini ifade edemez. Merakın en büyük düşmanı ise korkudur. Çocuklar yeni şeyler keşfetmek için kendilerini rahat hissettikleri ortama ihtiyaç duyarlar. Bu konuda oyun ve oyuncaklardan da faydalanılması onların daha çok ilgisini çekecektir. Ebeveynler olarak onların kendi oyuncaklarını kendilerinin yapmasına rehberlik edebiliriz.

Albert Einstein, "Hiçbir özel yeteneğim yok, yalnızca merak tutkusu olan bir insanım." diyerek bizlere insan yetiştirmedeki merak duygusunun önemini göstermektedir. İçindeki merak duygusunu yitirmeden hayretini iyi ve güzel adına gayrete dönüştüren çocuklar yetiştirebilmek duasıyla...



# DÖRT

■ Muhammed Kâmil YAYKAN

“Dört tarafı örter dört.”  
Asım Gültekin

4

**M**ükemmel biçimde icra edilmiş bir musiki hangimizin gönül telini titretmez ki? Ya da hiçbir boşluk kalmayacak şekilde tamamlanmış bir kurgu roman hangi okura sıkıcı gelir? Veya koskoca bir kubbe, Sinan’dan yadigâr, korkunç derecede heyecanlandırmaz mı altında duranı?

Yapılan bir eylemin olması gereken en güzel şekilde tamamlandığını bildiren bir ikileme var dilimizde: “Dört dörtlük.” Muhteşem, harikulade, müthiş anlamında bu ikileme. Peki niye dört; niye beş beşlik, on sekiz on sekizlik değil mesela?

Sorumuzu sorduğumuza, acaba neden böyle fikrini saçtığımıza göre dimağlarımıza; hazırız! Başlıyoruz.

Son söyleyeceğimizi başta söyleyerek başlayalım. Dört, öyle alelade bir sayı değildir. Dört, tamam olmanın, mükemmele erişmenin sayısıdır.

Her an genişleyen, genişledikçe genişleyen kainat; bir denge ve ölçü içinde yaratıldı. Biraz su, bir tutam hava, yeteri miktarda ateş ve aldığı kadar toprak. Anasır-ı erbaa olarak adlandırılan bu asli evren unsurlarının sayısına bakalım haydi. Su, hava, ateş ve toprak. Evet, doğru cevap. Dört.

Son olarak şunları söyleyebiliriz: Dört öyle alelade bir sayı değildir. Dört, tamam olmanın, mükemmele erişmenin sayısıdır. Çünkü dörde ulaşan tamamlanmıştır. Bir masa gibi ayakları dengeli ve sapasağlam yere basar. Veya kare gibi dört bir kenarı tastamam tamamlanmış ve kapanmıştır. Ya da bin olmuştur, dört basamağa ulaşmıştır birer birer sayılan tüm adetler. Ve hepimiz kendimize güvenilecek, sığınılacak bir yuva ararız, evimizdir orası, dört duvarımızdır.



## BİLİYOR MUSUNUZ?

- Dört sayısı sadece temel elementlerle sınırlı değil. Matematik, mantık, tabiat ilimleri ve ilahiyat ilimleri felsefi ilimlerin dört temel kolu olarak adlandırılır kadim medeniyetlerde.
- Matematik ilimleri ise yine kendi içinde dörde ayrılır: Aritmetik, geometri, astronomi ve müzik.
- Müzik demişken, kulağa en güzel gelen tınılardan biri dört dörtlük ölçü ile çalınan notaların bileşkesinden mürekkep.
- Mevsimler sonra; sonbahar, kış, ilkbahar, yaz. Dört ediyor sayılarını toplayınca.
- Mevsim demişken doğa olayları tabii ki: Sıcaklık, soğukluk, ıslaklık ve kuruluk.
- Dört ana cihet: Ön, arka, yukarı, aşağı.
- Ve tabii ki dört yön: doğu, batı, kuzey, güney.
- Ana rüzgârları da unutmadan zikrederim: Saba (doğu Rüzgârı), dehur (batı rüzgârı), kuzeyli soğuk rüzgârlar, güneyli sıcak rüzgârlar.
- Maddi âleme dair nice örnekler var, biraz da manevi dörtlülere bakalım. Yunus diliyle bu bahsi açalım: “Şeriat tarikat yoldur varana / Hakikat marifet andan içeru”
- Âlem içre âlemler anılır ilahilerde, kasidelerde: Melekut âlemi, ceberut âlemi, nasut âlemi ve lâhutî âlem.
- Ve tabii ki geleneklerimizdeki bed-i besmele törenleri: Kur’an eğitime başlanılan gün. Çocuğun 4’üncü yaşının 4’üncü ayının 4’üncü günü.
- Ve tabii ki sayıların ta kendisi. Dörtlü sistemle tamamlanır tüm sayılar. Birden bine dört basamakla ulaşılır. Dokuz yüz doksan dokuz tane bire bir tane daha bir eklersek dörtlü sisteme geçeriz. Her dört basamakta bir kademe atlar, yeni büyüklüklere yelken açarız.



## BİRAZ KİTABI BİLGİ...

- Sayıların bilinenden öte sadece sayı olmadığı hepimizin malumu. Biz insanlara pek çok farklı yönden etki eden pek çok olay ve ilim dalı, sayılarla doğrudan bağlantılı. Fizikten kimyaya, arkeolojiden astrolojiye sayısız inceleme ve araştırma, sayılar ve bunların insanlara olan etkisi üzerine inşa edilmiş.
- Sayı bilimi denildiğinde akla tabii ki “ebced” geliyor. Elif harfini bir, be’yi iki, he’yi beş, peltek se’yi beş yüz alan her harfe bir sayı karşılığı veren sistemin adı ebced. Ebced ile tarih düşürme, not tutma, çocuklara isim koyma ve şifreli yazışma gibi pek çok iş ve işlem yapılagelmiştir geçmişten günümüze. Ebced konusunu bir başka yazıda başlı başına ele alalım diyerek bu babı kapatalım. Son olarak ebcedde 4 sayısına karşılık gelen harfi de söyleyelim: “Dal.”
- Sayılara değer biçme ilmi sadece bize münhasır da değil. Antik Mısır’a kadar pek çok kadim kültürde bu ilim, farklı isim ve metodla kendine yer buluyor. Bugün bilinen en yaygın isim ise numeroloji.



## DAHA FAZLASINI MERAK EDENLERE

- Geçtiğimiz yıl aramızdan ayrılan Merhum Asım Gültekin’in sayıların gizemli dünyasına yaptığı etimolojik yolculuk: Birden Bine - Türkçede Sayıların Kökeni Üzerine Denemeler.
- Daha çok edebî eserleriyle tanıdığımız İtalyan yazar Umberto Eco’nun klasik zamanlardan günümüze insanlardaki güzellik duyarlılığını kaleme aldığı eşsiz araştırma-inceleme kitabı olan *Güzelliğin Tarihi*.

# RAMAZAN BİNGÖL İLE TÜRK MUTFAĞI ÜZERİNE...

■ Mahir KILINÇ



Ramazan Bingöl, 1967 yılında Şanlıurfa'nın Birecik ilçesinde dünyaya geldi. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Hâlen Anadolu Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünde eğitimine devam ediyor. Ortaklığını ve yöneticiliğini sürdürdüğü aile şirketine 20 yıl boyunca çalışan Ramazan Bingöl, 2008 yılında ticari hayatına yeni bir rota çizerek kendi ismiyle markalaşma yoluna gitti.

2004 yılında bir grup girişimci iş adamıyla birlikte Tüm Restoranlar ve Turizmciler Derneğini (TÜRES) kurdu. Hâlen TÜRES Genel Başkanlığı görevini sürdürmektedir. Birçok sivil toplum örgütünde yöneticilik yapan Bingöl, bir dönem MÜSİAD Yönetim Kurulu Üyeliği, Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm Şurası Gastronomi Komisyonu Üyeliği, Türk Mutfak Vakfı Başkanlığı, Edim Başkan Yardımcılığı, Mega Center Yönetim Kurulu Üyeliği, Esnaf Hastanesi Yönetim Kurulu Üyeliği, Bayrampaşa Kızılay Şubesi Başkanlığı, Tüm Aşçılar Federasyonu Başkan Yardımcılığı, Gıda Dernekleri Başkan Yardımcılığı görevlerinde bulundu.

TRT1 ve TRT Belgesel ekranlarında yayınlanan "Ramazan Bingöl ile Şefin Özel Konuşu" programının yapımcısı ve sunucusu Bingöl'ün *Restoran İşletmeciliği - Restoranlar ve Lokantalar Nasıl Yönetilir?*, *Restoran İşletmeciliğinde İşçi İşveren İlişkileri*, *Ramazan Bingöl Mutfağından Tarifler* adlı üç kitabı vardır.

**Batı, yemek pişirme sanatına, güzel, leziz ve ustalıkla yemeklerle uğraşmaya gastronomi diyor. Peki, bizim geleneğimiz ona ne diyor ve nasıl bir önem atfediyor?**

Yeme-içme kavramı; varoluştan bu yana temel gereksinim olarak insanlığın karşısına çıkmaktadır. Yemek yeme gereksinimi, insanlığın temel ihtiyacı olmasıyla beraber, aynı zamanda zevk veren bir alışkanlıktır. Nitekim yemek yeme kültürü, sosyal bir olgudur. İnsanın varlığını sürdürebilmesi sadece karnını doyurmaya değil, sosyalleşmeye de bağlıdır. Bu anlamıyla yemek, toplumsal bütünleşmenin ve dayanışmanın araçsallaştırılmış bir hâlidir.

Batı'da yeme içme kültürü gastronomi sözcüğüyle telaffuz edilir. Bu kavram bizde yemek bilimi, yemek sanatı şeklinde söylenir. Her iki kültürdeki söyleyiş de yeme işinin artık bilimsel ve sanatsal bir yönü olduğunu ortaya koymaktadır.

Tarih boyunca konargöçer bir toplum olarak öne çıkan Türklerin gelenek ve göreneklerinde yeme-içme alışkanlıkları önemli bir yere sahiptir. Bizde mutfak, yalnızca yemekten ibaret değildir. Aynı zamanda sosyalleşmenin, yardımlaşmanın, paylaşmanın, diğerkâmlığın diğer adıdır. Doğumlar, ölümler, düğünler, bayramlar, iftar sofraları, imece toplantıları gibi organizasyonlarda hazırlanan yiyecek ve içecekler, Türklerin sosyal yaşamında yemeğin ne denli önemli olduğunu

vurgular niteliktedir. Bu toplu organizasyonlarda yöreye uygun yiyecek ve içecekler hazırlamak gelenektir. Pişirilen yemek birlikte yenir, acı veya sevinç birlikte paylaşılır, birlikte eğlenilir, birlikte yas tutulur. Geleneklerimizde vefat eden kişinin evine yemek göndermek, taziye gelenlerin karnını doyurmak âdettir. Yakını vefat eden kişi yemek işiyle uğraşamayacağı için bu işi yakın dostları, komşuları vazife edinir. Yine doğum yapan anne için lohusa şerbeti hazırlamak, bebeğin ilk dişi çıktığında konuklara ikramda bulunmak adına diş hediği (haşlanmış buğday) hazırlamak, bayram sofralarını donatmak, kandillerde ikramlar dağıtmak, düğünlerde yemek vermek, cenaze namazlarında camilerin önünde lokma, kavurma, pilav ikram etmek süregelen âdetlerimizdendir.

**Gerek pratik gerek teorik açıdan yetkinliğini kanıtlamış bir gastronomi uzmanısınız. Gastronomiyi basit bir yeme içme olarak düşünmeyip bunu bir sanat hâline dönüştürmeyi nasıl başardınız?**

Yemeğin bir sanata dönüştürmenin adımları, ilk çağdan başlayarak günümüze kadar kap, kacak kullanımı, çatal-bıçak gibi ekipmanların icadı ve sofranın düzenlenmesiyle atılmıştır. O günlerden bugünlere gelişen şartlar karşısında yemek, kaliteli malzemelerin bir araya getirilmesinden ve karın doyurulmasından çok daha fazlasını ifade ediyor.

Sanat sadece resim, heykel, müzik, yapı veya edebiyatla sınırlandırılmaz. Doğru tatların bir araya getirildiği, tüm duyarımızı harekete geçiren yemek de mükemmel bir sanattır. Yemek sanatı, Allah'ın verdiği benzersiz nimetlerin uyum içinde yan yana getirilmesidir. Yemek ustaları bu nimetlerin ressamı, bestekâridir. Bu felsefeden yola çıkarak yemeğin her zaman bir sanat dalı olarak gördüm. Bu bakış açısıyla restoranlarımda masa örtüsü olsun, duvar işlemleri olsun, çatal, kaşık ve bıçağın estetiği olsun, tabakların zarafeti gibi detaylarla yakından ilgilenirim. Tabii bunların yanında asıl maharetimiz de yemeğin lezzetidir. Lezzetli bir menü yoksa istediğin mimari estetiği ver, lezzette sınıfta kalırsan işletmen de sıkıntılı süreçler geçirir. Onun için yemek reçetelerimizi özenle ve tam ayarında belirleyip ona göre bir sanat icra etmenin yollarını arıyoruz. Bunda başarılı olduğumuzu da yıllardır süreklilik arz edecek şekilde hizmet vermemize ve sürekli bir gelişim göstermemize bağlayabilirim.

**Bir ülkenin kültürü açısından yemeğin yeri ve önemi nedir? Kültür ile yemek arasındaki ilişkiden kısaca bahsedebilir misiniz?**

Bir ülkenin en önemli kültürel öğelerinden biri de yemekleridir. Hatta en önemlilerinin başında gelir yemek. Yemek ülkenizi ziyaret eden bir turistin geriye dönüp baktığında öncelikli olarak hatırladığı etmenlerdendir. Bir

turist güzel bir yer gezer ama kötü bir yemek yerse bu her zaman dezavantajdır. Güzel yerlerde/mekânlarda güzel yemekler yenirse başarılı bir temsil sağlanır. Bu sebeplerle kültürümüzü yabancı birilerine veya geleceğe aktarmak istiyorsak yemek konusunu asla ıskalamamalıyız. Bu konuda da ülkemiz çok önemli bir kaynağa sahiptir.

**“Sofrada sadece yemeğin tadına bakılmaz. Sofrada aynı zamanda insan tanırırsınız.” Sözüünüzden hareketle bizim kültür ve geleneğimizdeki sofrada adabından kısaca söz edebilir misiniz?**

Sofra kültürü günümüzde azalmaya başlasa da hâlâ kültürümüzde önemli bir yerdedir. Aile, arkadaşlık, samimiyet, sohbet hep bir sofrada etrafında şekillenir. Bu sebeple sofrada eş, dost kaynaşır hiç tanımadığınız kişiyi de sofraya vesilesiyle tanırırsınız. Yemeği hangi eliyle yediği, yerken neler yaptığı, lokmasının büyüklüğü, adabımuaşerete gösterdiği önem bir kişiyi tanımamıza olanak sağlar. Bu sebeple sofrada kültürü iletişim ve diyalogların başlaması veya bitmesinde belirleyici konumdadır. Sofra adabımızda yemeğe başlamadan eller yıkanmalı ve başlarken besmele çekilmelidir; yemek sağ el ile yenmeli, yerken ağızdan ses çıkmamalıdır, yemekten artanlar boş bir tabağa konulmalıdır. Birbiriyle alakası olmayan yemekler ve tatlar aynı sofrada yer almamalıdır. Sofradaki yemekler ve yanı sıra verilenler hep birbirinin lezzetini

tamamlar nitelikte olmalıdır. Bu detaylar sofrada adabında belirleyici unsurlardır.

**Dünyanın pek çok ülkesine ait mutfakları ve beslenme biçimini görmüş biri olarak Türk mutfaklarını bu mutfaklardan ayıran ya da özel kılan unsurlar nelerdir? Türk mutfaklarının bu kadar zengin olmasını nelere bağlıyorsunuz?**

Yeme içme kültürümüz dünyada çok önemli bir konumda ama bunu henüz tam olarak istenilen seviyeye getiremedik. Bizim mutfaklarımız üç kıtada hüküm sürmüş bir imparatorluğun lezzetlerini barındırır. Bu özelliği ile eşsiz konumdadır. Hem Avrupa hem Asya hem Orta Doğu ve Afrika lezzetleri bu çok kültürlülük vesilesiyle mutfak kültürümüze dâhil edilmiştir. Bu özellik dünyada başka bir mutfakta yoktur. Ayrıca Göbeklitepe’yi göz önünde bulundurursak dünyanın en eski mutfakları da

Doğru tatların bir araya getirildiği, tüm duyularımızı harekete geçiren yemek de mükemmel bir sanattır. Yemek sanatı, Allah’ın verdiği benzersiz nimetlerin uyum içinde yan yana getirilmesidir.

bu topraklarda yer almaktadır. Bu sebeple lezzet ve çok kültürlülük konusunda bizim mutfaklarımız gerçekten de çok kıymetlidir. Ancak az önce de belirttiğim gibi maalesef biz bunun önemini yeterince kavrayamıyoruz ve kavrayamadığımız için dünyaya da anlatamıyoruz. Oysaki bizim mutfaklarımız âdeta bir kaşıkçı elması gibidir ve bunun hamarat ellerle işlenmesi gerekmektedir.

**Beslenme biçimleri, içinde bulunulan kültürel, coğrafi, ekolojik, ekonomik yapıya ve tarihsel sürece göre şekillenmekte ve değişiklik göstermektedir. Yemek kültürünü, tarihini incelemiş ve kitaplaştırmış biri olarak günümüz Türk mutfaklarının değişimini sizden dinleyebilir miyiz?**

İnsanın gelişimine paralel olarak mutfak kültürü de gelişmeye devam etmiştir. Yaşamını sürdürebilmek için çevresinde bulunduğu ile beslenen insanoğlu, zamanla bulunduğu besinleri seçmeye, yetiştirmeye ve ihtiyaç duyduğu zamanlarda kullanmak için saklama yöntemleri keşfetmeye başlamıştır. Çiğ ya da ateş üzerinde kızartılarak tüketilen yiyecekler, çanak çömlek yapılmaya başladıktan sonra kaplar içinde pişirilmiş, böylece yemek yapma sanatı doğmuştur.

Gerçek anlamda yemek pişirme sanatının temelleri Mezopotamya’da atılmıştır. Mezopotamya’da, MÖ 1700’e ait yemek tarifi niteliğinde çivi



yazısıyla yazılmış kil tabletlere rastlanmıştır. Zaman içerisinde bu mutfak, Anadolu ve Çin mutfağı olarak ayrılmıştır. Çin mutfağı Japon mutfağını, Anadolu mutfağı da Mısır mutfağını geliştirmiştir. Mısır mutfağının Eski Yunan (Grek) mutfağını etkisi altına aldığı saptanmıştır. Grek mutfağı Roma mutfağını etkilemiş, derken bundan Fransız mutfağı da etkilenmiş, Fransız mutfağı ise İngiliz mutfağına ilham kaynağı olmuştur. Bütün bu etkileşimler sonucunda, milletlerin kendi benliklerini yansıtan mutfak kültürleri oluşmuştur.

Türk mutfağı denildiğinde Türk tarihi ve bu tarihin oluşturduğu coğrafya akla gelmelidir. Gelişen tarihsel süreç içerisinde Türklerin yaşam şekilleri, yaşadıkları coğrafya ve etkileşim içinde bulundukları medeniyetler, yemek kültürlerini ve

yeme-içme alışkanlıklarını etkilemiştir. Orta Asya'dan Anadolu'ya yerleşen Türkler, eski beslenme alışkanlıklarını muhafaza etmekle birlikte bulundukları bölgelerin yemek kültürlerinden de etkilenmiş ve ortaya bugün dünyanın en iyi üç mutfağından biri olan (ki bence en iyi mutfağı) Türk mutfağı ortaya çıkmıştır. Orta Asya ve Anadolu topraklarının sunduğu çeşitlilik, Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluklarının saraylarında gelişen yeni tatlar, mutfak kültürünün gelişmesini sağlamış, yeni yapısının kazanmasında rol oynamıştır. Yemeği sanat hâline getiren Türkler, en zengin dönemini Osmanlı Dönemi'nde yaşamıştır. Fethedilen yeni yerlerin kendine özgü yeme-içme alışkanlıkları ile Türk mutfağı birbirleriyle bütünleşmiş ve böylece mutfak kültürümüze katkıda bulunacak birçok yeni ürün

ortaya çıkmıştır. Özellikle Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesiyle bu gelişim hızlanmıştır. Saraya özel aşçılar getiren Sultan, daha önce denenmemiş malzemelerle denenmemiş yemekler yapılmasını istemiştir. Fatih Kanunnamesi ile Osmanlılarda ilk defa yeme-içme kuralları, yemek adabı ve protokolü uygulanması bu dönemde hayata geçirilmiştir.

Domatesin Osmanlı topraklarına 1800'lü yıllardan sonra gelmesi ile mutfaklarımıza salça dâhil olmuş, salçalı yemek devri başlamıştır. Böylece yemek kültürümüz büyük değişime uğramıştır. Domatesin içinde, domatese lezzet veren "umami" tadı, domatesin ve dolayısıyla salçanın kullanımını arttırmış, artık birçok yemeğimiz salçayla yapılmaya başlanmıştır (Umami; acı, ekşi, tatlı ve tuzlu olmayan 5'inci tat olarak literatüre geçmeye aday).

Domatesten önce Osmanlı mutfağının en belirgin yemek çeşitleri meyve ile yapılan yemeklerdi. Kavun dolması, mutancana, kuru erik ve kuru kayısıyla yapılan yemekler, yenidünya kebabı, ayvalı taraklı, üzümün yaprağından yapılan sarma, Osmanlı mutfağını eşsizleştiren yemek çeşitlerindendi.

Bu değişimler, Cumhuriyet sonrasında Batılılaşmanın etkisiyle daha da zenginleşmeye ve çeşitlenmeye devam ederek günümüze kadar ulaşmıştır.

# SADAKAT

■ Ali Necip ERDOĞAN

**K**uşeyri, İbni Sirin'den aktarıyor: Söz çeşitleri ve sanatları güzel ahlaklı bir insanın yalana düşmeyeceği kadar genişler (Kuşeyri Risalesi). Demek ki güzel ahlaklı olmak söz çeşitlerini ve sanatlarını, yalana düşmemek için kullanmayı gerektiriyor. Çünkü "güzel ahlak" varlığın bağlılığını, "söz çeşitleri ve sanatları" da söylenenin doğruluğunu, kırmadan dökmeden göstermeyi işaret ediyor. Çeşitli (örnekleme, misal verme, kıyas...) ve sanatlı (mecaz, istiare, imge, alegori) söyleyiş, yalandan kaçma, kaçarken de sadık kaldığı ne ise ona sadakatini göstermek zorunda. Şu hâlde varlık, güzel ahlakı ima ve ihsas ederken; söz çeşitleri ve sanatları da gerçeği (hakikati) ima ve ihsas etmeli. Bu da kurmacayı yalandan ayıran en önemli kurucu ilke. Kıssaların, menkıbelerin, hikâyelerin en önemli mihengi. Sadakat; mecazlar doğuran, imgeler yakıştıran, alegoriler üreten çok verimli bir kaynak. Çünkü sadık, varlığıyla bağlı olduğu yeri sanatkârane ima ederken sözleri ve yazdıklarıyla söz çeşitlerini ve sanatlarını var eder, kullanır ve çoğaltır.

"Sadık, sıdk kökünden gelir, doğruluktan hiç ayrılmayan

demektir. İçi dışı bir, sözlerinde, işlerinde ve hâllerinde doğru olandır. Sıddık çok doğru olan anlamında mübalağalı isimdir." Sadakat ise bağlılıktır, doğruluktan ayrılmayacak olanın (sadık'ın) ne adına ve kim için doğruluktan ayrılmayacağını ima eder. Bu, tıpkı atın örklenmesi gibidir yani bir demir sikke ve ona bağlı en az beş metrelik bir örkün (urgan ya da zincir) atın boynuna bağlanması. Sikke merkezi, beş metrelik örk alanı ve böylece hareketi, alanın tüketilebilirliği de zamanı tanımlar. Bu alanın

Sözün değerini ve tesirini sadakatinin gereği olarak bilir sadık. Bu bilme kendi dışına taşmadığı gibi içinde de büzüşüp kalmaz; bizzat şahsı ile özdeştir, hem tecrübe edilmiştir hem de vazedildiğinde sonuç vermiştir.



dışı hareketsizliktir. Sadık bu hareketsizliği üretmek için “kendini dışarıda tutma” stratejileri üretir. Dil üzerinden söylem stratejileridir bunlar. O yüzden bütün söz sanatlarını kullanır. Alan tüketildiğinde at başka bir alana örklenir. Bu da merkezin hareketliliğini ifade eder. Merkezin hareketliliği giderek kendi kendini ortadan kaldırır ve merkezsizliği, aşkın bir merkez adına, var eder. Alanı tüketme ve merkezin hareketliliği yaşamsal bir gerekliliktir. Sadık, alanı tüketmese bile, alan bir süre sonra kendi kendini tüketerek onu (sadık'ı) başka bir alana iter.

Demek ki sadık'ın iki göstereni var: İlki, sadakati bakımından varlığıyla hakikati ima etmek; ikincisi, sözleri/yazılarıyla hakikati ima etmek.

1-Sadakat, sadık kalınanı ima ve ihsas eder (hissettirir). Sadık, kendinde yokmuş gibi gözüken bir hasletin kendi kendini nitelemesidir. Bir bilinç, tanımlanmış bir alan ve sürdürülebilir irade gerektirir. Görünmeyen bir sıfattır ve sadık kalınana tanımlanan alanın dışında sürekli bir eylemsizlik bildirir. Sadece (tanımlanan alan dışındaki) bu eylemsizlik nedeniyle onun sadakati görünür hâle gelir. Sadık birini görenler, onun neye/kime sadık kaldığını, tanımlanan alanın dışındaki hareketsizliğinden, bu hareketsizliğin ona verdiği parlaklıktan (çünkü tanımlanan alanın içindeki hareketlilik derinleştirir ve parlatır) hemen anlarlar ve

kendilerinde neyin eksik olduğunu ancak bir sadıkla karşılaşınca fark ederler. Bu anlama, acıyla karışık bir kıvançtır. Zira onu görür görmez kendi sadakatsizlikleri açığa çıkar. Acı duyarlar çünkü kaybettiklerini (şimdi kendilerinde olmayanı) hatırlarlar. Kıvanç duyarlar çünkü hiç değilse birinin sadık kalmış olması kendilerine devam etme (ve belki de giderek dönüşme) gücü verir.

Sadakat, başlangıcı ve sonu ortadan kaldırır. Bir daire çizer ve sadık olanı sürekli bir şimdide tutar. Alanı, merkezi, yarıçapı ve zamanı

olan haslettir sadakat ve nitelemeden niteler. İşte bu nedenle sadakat, fiilin sırrını sadık'ın kendisi için açığa çıkarırken diğerleri için ima eder. Onunla tesadüfen bile karşılaşmak, kişide gizli saklı olan ne varsa açığa çıkarır ve o kişiye gösterir. Böylece kişiyi elinde tutamadıklarıyla, kontrol edemedikleriyle, sınır çizemedikleriyle, derinleşemediği konularla imaen yüzleştirir. Eğer böyle yapmasa yani ima etmese, doğrudan söylese, bu, diğerleri için boğulabilecekleri bir su birikintisi olur. Çünkü kişi kendi alanını bulmak yerine doğrudan söylenilen üzerinden



o alanı kabul etse kendi yaratılışına, potansiyeline ters düşmüş olur ve kendi kendini o sözlerin içinde boğar. Oysa imaen işaret edilen, herkesi kendi alanı üzerinde düşünmeye, böylelikle de kendi alanını düzenlemeye, ıslah etmeye sevk eder. Kendi alanını kendisi üzerinden düzenleyerek belirlemek ve sadakat göstermek kendinde olanın (potansiyelin-sırrın) açığa çıkmasını sağlar. Bu gidiş nereye, denildiğinde muhataplar kendi hâllerini gözden geçirirler. Çünkü tek bir kişiye hitap edilmemiştir. Tek bir kişinin hâli, yani gidişi, değildir mesele. Her gidişin gitme biçimi kast edilmiştir.

Sadık olanın sadakati bizzat imadır. Sadık kalarak görünüşte kaybettiği ya da belki kazanmak için hiç çaba sarf etmediği ne varsa yan yana geldiği her kişiye kendi isteği dışında bunu ima eder. Onunla yan yana gelen herkes sanki bir cümle içinde kullanılmış gibidir ve o sadakat cümleinin üstünü fosforlu bir kalem gibi çizer. Sadık olanın bu parlaklığı bir an için yanındaki herkese geçmiştir. Özne olmak arzusuyla yanıp tutuşan, sistemin kendisine vadettiği her parçaya özenle bağlanan “birey” aniden bütün bağlantılarının buhar olup uçtuğunu ani bir aydınlanmayla anlar. Sadık, onun özüne dokunmuştur, onu sarsmıştır. Muhatabını kendi oksijen tüpüyle derinlere çekmiştir. Bu sarsılma ve derinleşme nedeniyle açığa çıkan parlaklığı bizzat tecrübe

Sadakat, sadık kalınanı ima ve ihsas eder (hissettirir). Sadık, kendinde yokmuş gibi gözükten bir hasletin kendi kendini nitelemesidir. Bir bilinç, tanımlanmış bir alan ve sürdürülebilir irade gerektirir.

eden muhatap kısa bir süre kendine bağlanmış, kendinde kalmış ve geçici olanın içinde kalıcı olanı deneyimlemiştir.

2-Sadık, konuştuğunda doğruyu söylemek zorundadır. Bu zorunluluk sadakati dışında hiçbir şeyden kaynaklanmaz; sadakati onu doğruyu söylemeye icbar eder. Olgusal olanı (görüneni) çarpıtması mümkün değildir. Gerçeği eğip bükemez. Görünenle kurduğu samimi ilişki nedeniyle “olanı” söylemek zorundadır. Fakat onu dinleyenler bu samimi ilişkiyi deneyimlememişlerse onun sözlerini anlaşılmaz bulabilirler. O yüzden sadık, bir “şeyi” başka bir “şeye” benzeterek söyler. Çünkü bilinmeyen bir “şey” ancak bilinen bir “şeye” benzetilerek anlaşılır hâle getirilir. Söz, yukarıdan aşağıya bir

benzetmeyle (mecaz) iner. “Allah’ın nasıl bir misal getirdiğini görmedin mi? Güzel sözü, kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti. O ağaç, rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara böyle misaller getirmektedir. Kötü sözün misali de kökü yerden sökülmiş, ayakta duramayan kötü bir ağaçtır. Allah sağlam söze iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sağlam tutar; Allah zalimleri de şaşırtır ve Allah dilediğini yapar.” (İbrahim, 14/24-27).

Sözün değerini ve tesirini sadakatinin gereği olarak bilir sadık. Bu bilme kendi dışına taşmadığı gibi içinde de büzüşüp kalmaz; bizzat şahsı ile özdeşir, hem tecrübe edilmiştir hem de vazedildiğinde sonuç vermiştir. Söze değerini ve tesirini teslim edenin süreç olduğu, bu sürecin ima edileni kavramak için gerekli olduğu bilinir. Bu süreç olmasa sözün değeri ve tesiri keskin bir kılıç gibidir; yöneldiği muhatapın tahammülünü aşar, onu kesip parçalayabilir. Sözün bir kılıç gibi olduğu ve ima’nın tıpkı bir kın gibi onu (sözü) raptettiği ortaya çıkar. Kının güzelliği (söz sanatlarının etkileyiciliği) muhafaza ettiği değerli ve tesirli söze dikkatle ulaşmayı sağlar.

Sadık, her şeye sirayet eder. Hem hatırlatır hem de hatırlanır; böylece kendini, hem kendinde hem de diğerleri üzerinde sürekli inşa eder.



# KANAAT

■ Merve ÖZGENLİ ÇELİK

*“Kime yeteri kadar az gelirse ona hiçbir şey yetmez”*

*Epikür*

**K**anaat, kişinin, elinde olana saygısını, vefasını ifade etme biçimidir. İnsanların kendilerini tükettikleriyle tanımladıkları bir çağda kanâatten bahsetmek, hatta bunu hayat felsefesi önerisi olarak sunmak hiç kolay değil. Ama kapitalizm tecrübemizdeki çıkmazlarımızın bizi bir arayışa sevk ettiği de gerçek. Tükettikçe zahiren “kıymetli” insanın içinde yaşadığı değer kaybı, geçici tatmin olma duygusunun, hazzın yerini uzun süreçte mutsuzluğa bırakması, asıl kıymetli olanın tüketmenin dışında bir şey olduğunu anlatmaya, göstermeye çalışıyor. Peki, nedir bu kanaat?

Geçen zaman; insanları, toplumları değiştirdiği gibi ihtiyaç kavramımızı da değiştirdi. İhtiyaç tanımımızdaki değişimde beklentilerimiz daima artmakta, bunun yanında kanaat ise zayıflamakta hatta yok olmakta. Bu grafiği değiştirmek için ihtiyaç tanımını sorgulamamız ve bu tanımları yeniden yapmamız gerekiyor. İktisatta ihtiyaç kavramı, “tatmin edildiğinde haz, tatmin edilmediğinde acı ve ıstırap veren duygular” olarak tanımlanıyor.

Bu; tüketim merkezli bir tanım olmasından dolayı kapitalist cepheden yapılmış, haz yüceltilerek insan hayatında

vazgeçilmez bir noktaya oturtulmuş. Hazzın insana uzun süreçte şifa sağlamadığı aşikârdır. Buna rağmen insanın anlık olana, geçici olana, dünyevi olana tutunma isteği günden güne artıyor. Zihinlerimize kodladığımız bu ihtiyaç tanımı, bizi hazza daha çok yakınlaştırırken alternatif ihtiyaç tanımlarını doğru okumamızı engelliyor.

Peki, ihtiyacımız olduğunu düşündüğümüz şeyin gerçekten ihtiyacımız olup olmadığını nasıl anlayacağız? Asıl ihtiyaç nedir? Son yıllarda hem dünya genelinde hem de ülkemizde minimalizm ve sade yaşama dair kitaplarda uzmanların “azla hayatı idame ettirebilme”

Kimseye muhtaç  
olmadan kendi  
kendine yetebilme  
hâli egoyu besler  
ve kibre kapı aralar.  
Bu sebeple kanaat  
duygusu şükürle  
birlikte geliştirilmeli ve  
kişinin davranışlarında  
herhangi bir enaniyet  
kırıntısına dahi mahal  
bırakılmamalıdır.

üzerine söyledikleri oldukça aydınlatıcıdır. Bu konudaki fikirler en basit şekliyle ihtiyacımız olduğunu düşündüğümüz şeyi almadan önce şu soruları sormanın faydalı olacağını salık verir:

*Benim buna gerçekten ihtiyacım var mı?*

*Bunu almazsam ne olur?*

*Alacağım bu şeye benzer, bu işlevi görecek başka bir şeye sahip miyim?*

Bu sorular, alacağımız şey üzerinde düşünmemizi sağlayarak bize zaman kazandırırken bunun gerçekten ihtiyacımız olup olmadığını anlamamıza yardımcı olur. Kanaat-ihtiyaç ilişkisinde yükselen kanaat davranışı, ihtiyaçlarımızı zamanla azaltacaktır. Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.s.) "Zenginlik mal çokluğuyla değil göz tokluğuyla"dır." (Buhari, Rikak, 15) sözü, kanaatin yaşam tarzına, yaşam tarzının dile yansımaları bakımından kıymetlidir.

İhtiyaç ve kanaat ilişkisinde tükettiğimiz gıdalar da modern dünyanın tüketim anlayışıyla paraleldir. Kaçımız gerçekten yediğimiz şeyleri vücudumuza faydalı olacağı için tüketiyoruz? Kaçımız paketli gıdaların etiketlerini okuyoruz? Ya da doyduğumuzu hissettiğimiz anda yemeyi bırakıyoruz? Yediğimiz şeylerin birçoğunu

Düşünmeden yaptığımız her eylem bir şekilde bize sıkıntı verirken düşünmeden tükettiklerimiz de bizi kanaat yoksunu insanlara çeviriyor. Bu kanaat yoksunluğu içindeki döngüde yeniden anlık hazlarımıza, tükettiklerimize sarılarak "var olmaya" devam ediyoruz.

sadece tadına göre seçerken bir öğünde toplamda birkaç dakika süren lezzet uğruna vücudumuza iyi gelecek, şifa olacak besinleri terk etmiyor muyuz çoğu zaman? İşte bu kanıksadığımız, normalleştirdiğimiz davranış biçimlerinden dolayı hepimizin gayet iyi bildiği obezite, kanser, alzheimer başta olmak üzere yüzlerce hastalık, çevremizde yayılmaya devam ediyor. Bunlar sadece adı konulmuş, bildiğimiz rahatsızlıklarımız. Diğer taraftan aşırı tüketme alışkanlığımızda başta psikolojik rahatsızlıklar olmak üzere pek çok manevi rahatsızlıklarımız var ki bunların tedavisi ve onarılması, diğer rahatsızlıklara nazaran çok daha güç. Bu hastalıkların özellikle uzun süreçteki etkileri fiziksel hastalıklara nazaran çok daha hasarlı olmaktadır.

Kanaatten bahsederken üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan biri de "şükür"dür. "Eğer verilen nimetlere şükredip, iman ederseniz Allah size neden azap versin." (Nisâ, 4/147) ayeti, kulun imanı ile birlikte şükretmesi karşısında Yaradan'ın insana bir müjdesi gibidir. "Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiyin ve Allah'a şükredin; eğer O'na kulluk ediyorsanız." (Bakara, 2/172) ayeti ise sınırları belirleyip şükür vurgularken "Yiyiniz içiniz fakat israf etmeyiniz" (A'râf, 7/31) ayeti ise direkt emir niteliğinde israfı yasaklaması bakımından dikkat çekicidir.

İsraf, dünya genelinde önemli bir sorun olarak yıllardır varlığını sürdürüyor. Bu konuda başta Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) olmak üzere yüzlerce çalışma yapılmasına rağmen çözümler yetersiz kalıyor, açlıktan ölen insanların sayısı her geçen yıl daha da artıyor. Gıda ve Tarım Örgütü ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 2019'da ortak yayımlanan "Dünya'da Gıda Güvenliği ve Beslenme Raporu"na göre 821 milyon kişi açlık ve güvencesiz gıda tehdidi altındayken aynı rapora göre dünyada üretilen gıdaların % 14'ü üreticiye ulaşmadan israf oluyor (The State of Food and Agriculture 2019). Bunlara bizim keyfi kullanımlarımız ve gıda kullanım hatalarımızı da eklediğimizde israf oranı hayli yükseliyor. İsrafın geldiği bu noktada kanaatin barınamayacağı da kesindir.



Dikkat edilmesi gereken bir durum da kanaat adı altında gelişip serpilen müstağniliktir. Kimseye muhtaç olmadan kendi kendine yetebilme hâli egoyu besler ve kibre kapı aralar. Bu sebeple kanaat duygusu şükürle birlikte geliştirilmeli ve kişinin davranışlarında herhangi bir enaniyet kırıntısına dahi mahal bırakılmamalıdır. Şükür, nimetlerin başka bir kudret tarafından verildiği idraki, egonun önüne geçmektedir. Bu çerçevede kanaati şükürle beslemenin ehemmiyeti bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Müminin izzeti Allah'ın kendine verdiği kanaat ederek, insanlardan bir şey beklememesidir. İnsanlardan bir şey beklememek, kendini müstağni görmek olarak yansımamalıdır. Bu ifadenin yol açabileceği, istiğnanın içindeki kendini beğenmişlik hâlini engelleyecek tek şey, nimet verene karşı minnet, teşekkür ve şükür olacaktır. Bu anlamda kanaat, şükürden ayrı düşünülmemelidir. İki ifade ve davranış birbirini beslemekte ve desteklemektedir.

Doyuramadığımız nefislerimizin doğurduğu tatminsizliklerimiz karşısında sarıldığımız hep anlık hazlarımız olacaktır. Çoğu zaman haz ve mutluluğu ayırt edemezken “kana kana” tükettiklerimizin bizlere külfet olarak geri döndüğünü göremiyoruz. Düşünmeden yaptığımız her eylem bir şekilde bize sıkıntı verirken düşünmeden tükettiklerimiz de bizi kanaat yoksunu insanlara çeviriyor. Bu kanaat yoksunluğu içindeki döngüde yeniden anlık hazlarımıza, tükettiklerimize sarılarak “var olmaya” devam ediyoruz. Bu var olma çabasında tüketim davranışımız düşünmeden tekrar ettiğimiz bir alışkanlık hâline döndüğünden, hakiki olana ulaşmayı arada bir yerde kaybetmiş oluyoruz. Ya da hızlı tüketim alışkanlığımızda baştan hiç göremediğimiz, bulamadığımız böyle bir nasibe hiç erişemiyoruz. “Kanaat nasibi olmayanı dünya malı nasıl zengin etsin?” (Ferîdüddin-i Attâr) sözündeki kanaat nasipsizleri modern insan olabilir mi?

# TÜRK FİLOZOFU PROF. DR. ŞABAN TEOMAN DURALI

■ Şule TÜZÜN



*Düşünce dünyamızın kıymetli isimlerinden  
Prof. Dr. Ş. Teoman Duralı'yı öğrencisi  
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sabri Genç'e sorduk...*

**Yakın zamanda vefat eden Teoman Duralı, felsefeci kimliğinin yanında edebî sahada da eser veren, farklı ilgi alanlarıyla dikkat çeken bir düşünürdü. Üniversite yıllarınızdan beri yaşamına yakından tanıklık ettiniz, onunla ilk tanışma hikâyenizden bahsedermisiniz?**

Hocamızı, üstadımızı rahmetle anarak söze başlamak istiyorum. Makamı ali olsun. 2001 yılının ekim ayıydı. Gaziantep'ten İstanbul'a felsefe tahsili için gelmiştim. 18 yaşındaydım. 2000 yılının aralık ayında babamı kaybetmiştim. Yaklaşık 10 ay sonra İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünde Teoman Duralı ile tanıştım. Hayatımda dönüm noktasıdır. 2003 yılında oradaki öğrenimimi bırakıp Avusturya Salzburg Paris Lodron Üniversitesi Felsefe Bölümüne gittim. Felsefeyi Almanca okumak için hem Merhum Teoman Duralı Hocam hem de İsmet Özel beni cesaretlendirmişlerdi. Gittikten sonra İstanbul'daki felsefe çevresiyle elbette bağımı koparmadım, sürekli irtibat hâlindeydim. Avrupa'daki felsefe camiasıyla buradaki felsefe camiası arasında bir bağ, rabıta kurmaya çalıştım. Bu çerçevede merhum üstadımızı Salzburg'a ve Viyana'ya da davet etmiştik.

**İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü hocalığından çok sıradışı profesör olarak bilinir Teoman Duralı. Kimdir Teoman Duralı desek size**

**farklı gelen özellikleriyle onu bize anlatır mısınız?**

Teoman Duralı, bilge bir şahsiyetti. Başka hiç kimseye benzemez taraflarını keşfetmiş, kendi hazinesini vatanına, milletine vakfetmiş bir kişiydi. Çok üstün bir merak duygusu vardı. Bu sebeple ilmî marifeti inanılmaz ufuk açıcıydı. Herhangi bir ideolojinin esiri değildi. Kendisine ve ilmine karşı çok dürüst ve gerçekçiydi.

**Teoman Duralı'nın İslam medeniyeti ve Türk kültürü üzerine değerlendirmelerinin gelip dayandığı en önemli noktalardan biri daima dil olmuştur. Onun dil ve kültür hakkındaki düşünceleri nelerdi?**

Geçenlerde başka bir söyleşide de bahsettiğim üzere; tahrif olmuş, iğdiş edilmiş ve kendi deyimiyle "kirlenilmiş" olarak sunulan Türkçe'ye karşı yüksek medeniyet dili olan Türkçe'yi yani Osmanlı

Teoman Duralı, bilge bir şahsiyetti. Başka hiç kimseye benzemez taraflarını keşfetmiş, kendi hazinesini vatanına, milletine vakfetmiş bir kişiydi. Çok üstün bir merak duygusu vardı. Bu sebeple ilmî marifeti inanılmaz ufuk açıcıydı.

Türkçesi'ni koyan bir "dil milliyetçisi" idi. Milliyetçisi, yani savunucusu olduğu dil; kavramları anlamca sağlam, dil bilgisi ve imla kurallarıyla belirgin, üslup zevki ve ifade güzelliği bakımından yüksek seviyelere erişmiş olan klasik Türkçe idi. Kültüre dair düşüncelerine değinecek olursak; Duralı'ya göre tarihte kendine özel bir yer edinmiş bütün milletler çok güçlü bir ülkünün peşinde olmuşlardır. Türklerin Müslümanlığı kabulünden önce müphem olan imparatorluk devletinin ölümlü içeriği, Müslüman olduktan sonra daha belirli hâle dönüşmüştür. Kavmî bir tabandan öte tarihte kendine ayrı bir karakter, seciye ve hulk inşa etmiş milletler, imparatorluk devletlerini gerçekten tesis edebilmişlerdir. Türkler Müslümanlaştıktan sonra yüce bir görev uğruna yaşananlarla ölümlü bir hayat inşa etmiştir ve bunun adı da "Devlet-i Ebed Müddet"tir. Müslüman Türk, savaşma gücü ile kabiliyetini İslam'dan almıştır. Millî karakterimizi, tüm unsurlarıyla tebarüz ettiren de İslam Medeniyetinin mühim temsilcisi olan ve özellikle de on dokuzuncu yüzyıl sonlarının Osmanlı Türk kültürüdür. Felsefe-bilim kültürünün her veçhesiyle tekrar oluşmasına ramak kala bu kültür yok olmakla karşı karşıya kalmıştır. Duralı'ya göre, bu kadim kültürün, tarihin ve seciyenin unutulmasıyla sadece Türk milletine değil bütün insanlığa yazık olur.

**Teoman Duralı'nın felsefeyi dil üzerinden yorumladığını biliyoruz. Talebesi olarak bu yorumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?**

Felsefileşmiş bir kültür için felsefi olarak sağlam bir kavram örgüsüne veya çerçevesine sahip olmak elzemdir. Bu sebeple Hocamızın en büyük çabalarından biri, böyle bir kavram örgüsünü yeniden inşa etmek ve ülkemizi felsefileşmiş bir kültür seviyesine yeniden kavuşturmaktır. Bunun en başat yolu da dil aracılığıyla olmalı ve bu yolu takip etti. Duralı, "dünyanın girmiş olduğu derin bunalım" sorununa karşı kendi kültürel dimağının kaygılarına, unsurlarına, yanıtlarına yöneldi. Bu yanıtları ortaya koyarken kendi varlık evinin "dil"ine sarıldı ancak, bu toprakların "varlık evi"nin yani "dil"inin tarihsel süreç içerisinde yerle bir edildiğinin bilincindeydi ve bu sebeple işe "varlık evi"mi tekrar restore etmekle başladı. Bu "varlık evi"nin temelini yani tarihine indi. Son iki yüz yıldır sürekli yıkılmaya çalışılan "evimiz"in temelini belirlemeye çalıştı ve hatta bu temeli tekrar tekrar atma gibi inanılmaz zor bir işi vazife bildi.

**Felsefi düşünceyi geliştirememiş milletlerin uzun ömürlü olmayacağını söylüyor Teoman Duralı. Bunu biraz açar mısınız?**

Almanya, felsefileşmiş bir kültüre sahip olmasaydı

Duralı'ya göre tarihte kendine özel bir yer edinmiş bütün milletler çok güçlü bir ülkünün peşinde olmuşlardır. Türklerin Müslümanlığı kabulünden önce müphem olan imparatorluk devletinin ölkü içeriği, Müslüman olduktan sonra daha belirli hâle dönüşmüştür. Kavmî bir tabandan öte tarihte kendine ayrı bir karakter, seciye ve hulk inşa etmiş milletler, imparatorluk devletlerini gerçekten tesis edebilmişlerdir.

teknolojik açıdan her alanda gelişemezdi. Ayrıca adalet sisteminden kaldırımların düzenine kadar hiçbir şey yerli yerinde olmazdı. Felsefe bize en başta bir şeyi yerli yerine koymayı öğretir, yani adaleti. Evvela kendi aklımıza karşı adaleti. Felsefenin en mühim kollarından biri olan mantık olmazsa ya da bir kültürün her sathına işlenmezse, içselleştirilmezse, ahlaksızlık ve adaletsizlik yani zulüm baş gösterir. Örneğin bir suçunun işini mantıksız yapması sonucu, yaptığı tesisatın patlaması da bir zulümdür. Peki, suçu felsefe eğitimi mi alacak? Elbette

hayır. Suçu da felsefileşmiş bir kültürün parçası bir birey olarak vazifesini, ödevini bilerek işini yapacak. Bu, felsefileşmiş bir kültüre sahip toplumda kendiliğinden olur. Felsefileşmiş bir kültürde otobüs şoföründen profesörüne kadar herkes, felsefi bir bilinçle, bir ödev ahlakıyla eylemlerini ortaya koyar. Dolayısıyla felsefi düşünce kültürünü geliştirememiş milletler ilelebet çöker.

**Duralı'nın şiirleri ve hatıralarından oluşan Deniz ve Kâşiflik adında bir kitap yayına hazırladınız. Teoman Duralı ve şiirleri desek neler söylersiniz?**

Hocamızın şiirleri bir seyyahın günlüğü gibidir. Merhum Üstadımız, neredeyse bütün dünyayı gezmiştir. Bir seyyahıdır. Biskay Körfezi'nden Atlas Okyanusu'na, Norveç'ten Londra'ya, Kuala Lumpur'dan Paris'e, Singapur'dan Washington'a, Toroslar'dan Moğolistan'a, Aşkabat'tan Bukit Larut'a, Viyana'dan Yeni Zelanda'ya ve Küba'dan Afganistan'a kadar seyahat etmiştir. Şiirlerinde de ekseriyetle bu seyahatlerindeki gözlemlerini ya da ona ilham olan tecrübelerini görürsünüz.

**Son olarak Teoman Duralı çok yönlü düşünce yapısıyla ülkemizde felsefe kavramının üzerindeki tozu almaya çalıştı son anına kadar. Onun belki de tohumlarını attığı bu mücadelenin devamı gelecek mi? Onun izinde devam**

**edecek olan kitap, dergi vs. çalışmalarından bahsedermisiniz?**

Elbette devam edecek. 2009 yılından beri Hocamın kıyıda köşede kalmış konuşmalarını, konferanslarını, gazete yazılarını, katıldığı TV programlarındaki konuşmalarını toparlıyorum. 2014 yılında bunu yaklaşık 20 kişilik gönüllü bir ekiple,

talebelerimle yaptık. Felsefe-Bilimin Odağında Metafizik başlığıyla ilkinı yayımladık. Elimde yaklaşık 15 kitap olacak kadar veri var. İnşallah üzerinde çalışıp bunları yayımlamaya devam edeceğim. Bunun yanı sıra kendi felsefi çalışmalarım da hocamızın bıraktığı yerden daha ötesine götürebilmek için çaba sarf ediyorum. Bu anlamda doktora tezim,

Hocamızın çağdaş küresel medeniyete dair düşüncelerini daha da açmaya çalışan bir tez olmuştu. İnşallah bunu Çağdaş Küresel Medeniyetin Ontolojisi başlığıyla yayınlamak nasip olur. Ancak bu tür çalışmalarla bir düşünce yeşerip filizlenir ve de kültürleşir. Bu da en büyük vazifemiz. Bu muazzam mirasa layıkıyla sahip çıkabilirsek ne mutlu.

**Prof. Dr. Şaban Teoman Duralı Kimdir?**

Felsefeci, akademisyen, araştırmacı-yazar Prof. Dr. Şaban Teoman Duralı, 1947 yılında Zonguldak'ta dünyaya geldi. Zonguldak'ta başladığı ilköğrenimini Ankara'da tamamladı ve ortaöğrenimini Ankara TED Kolejinde yaptı. 1973 yılında İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünü bitirdi. 1975 yılında aynı üniversitede asistan olarak göreve başladı. "Biyoloji Felsefesine Dair" teziyle felsefe doktoru oldu. 1978 yılında NATO bursuyla Paris'te biyoteknoloji seminerlerine katıldı. 1982 yılında yardımcı doçent, aynı yıl biyoloji felsefesi üzerine verdiği tezle doçent, 1988 yılında profesör oldu. 1992-93 yıllarında Kuala Lumpur'da, 1994 ve 2003 yıllarında Viyana Üniversitesi Bilim Felsefesi Bölümünde, 1995-97 ve 1999 yıllarında İSTAT'ta (Kuala Lumpur) misafir öğretim üyesi olarak bulundu. Yurt dışında değişik zamanlarda inceleme ve araştırma gezileri yaptı. Yurt içinde ise asıl görev yeri olan İstanbul Üniversitesinden başka pek çok üniversitede değişik alanlarda dersler ve konferanslar verdi. 1999 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalı Başkanı oldu. 2009-2016 arasında Kırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi dekanı olarak görev yaptı. 2017 yılından sonra İbn Haldun Üniversitesi akademik kadrosunda yer aldı, bilim felsefesi, felsefe tarihi ve biyoloji felsefesi alanlarında birçok çalışma yaptı. "Bilim ve kültür" alanında Cumhurbaşkanlığı 2021 Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'ne layık görülen Ş. Teoman Duralı, 7 Aralık 2021 tarihinde vefat etti.

# MASALSI ABBARALAR

■ Seher MERİÇ

**E**limde bomboş bir sayfa ve gönlümde beni her gördüğümde büyüleyen bir şehrin hissettirdikleri var. Nereden başlasam diye düşünüyorum. Anlatacak çok konu var ama üzülerek söylemem lazım ki sınırlı yerim var. Mardin ile ilgili o kadar çok kitap var ki anlata anlata bitirememişler. Ben sizlere şehirden çok “abbara”ları anlatmak istiyorum.

Eminim bu kelimeyi ilk defa duyan birçok okurum vardır. Mardin, farklı inançlara sahip insanların bir arada huzurla yaşadığı kent olarak bilinir. Ama bence Mardin, abbaraların başkentidir. Söylerken de yazarken de kulağa masalsı geliyor değil mi? Öncelikle sizlere kelime manasını anlatayım. Abbara, en basit anlatımıyla Mardin’in geleneksel sokaklarındaki kemerli geçitlere verilen isimdir.

Örgü teknikleri kullanılarak, eğrisel yüzey ya da yüzeylerden oluşan mimari örgü ögesine abbara deniliyor. Abbaralar, bazen sivri kemerli, basık kemerli veya yuvarlak kemerli olup örgü sistemi beşik tonoz, çapraz tonoz olarak karşımıza

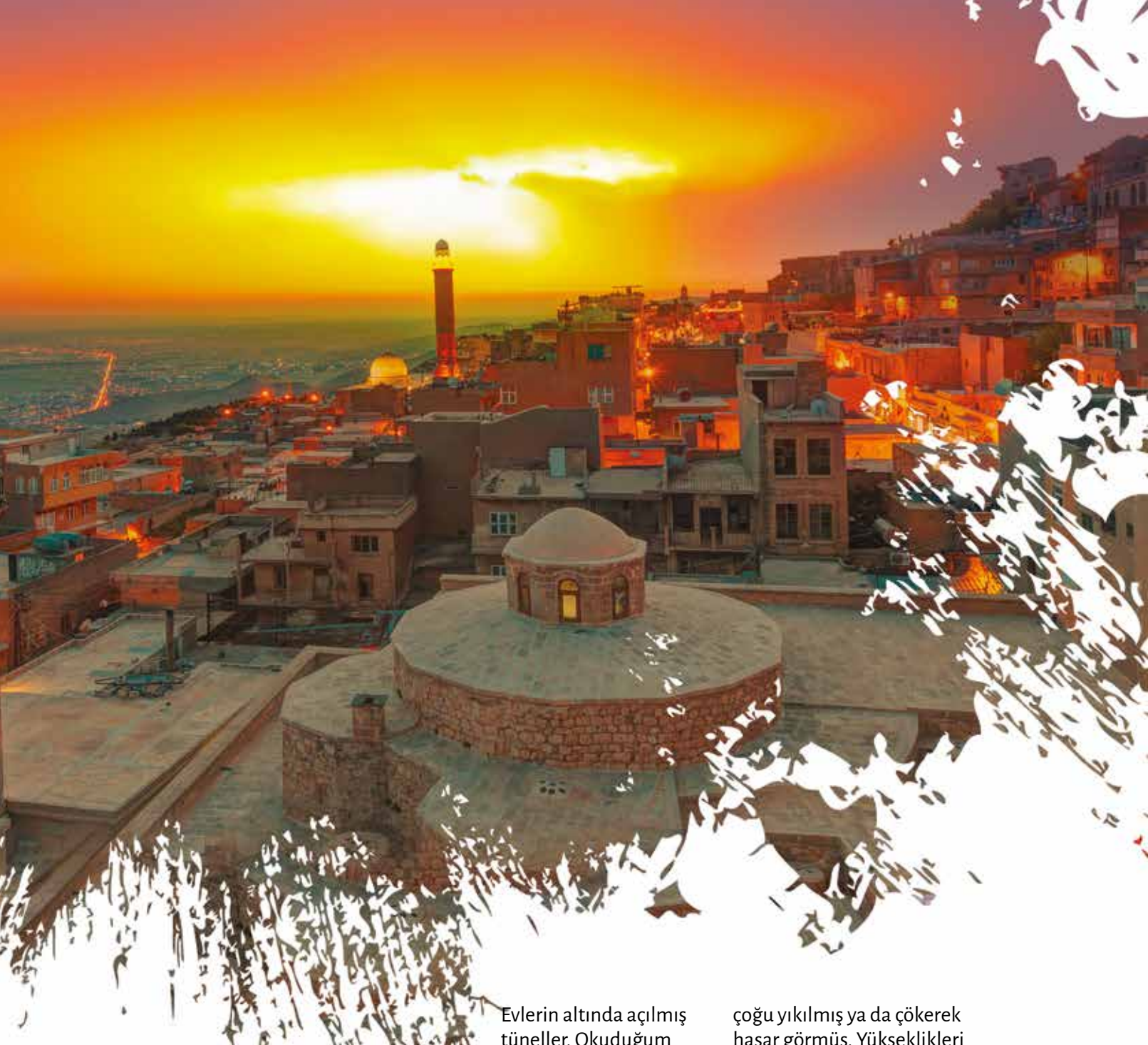
çıkabiliyor. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki diğer illerde de rastladığımız bu yapılara “kabaltı” da denilmekte.

Peki, nedir bu gizemli sözcüğü imar ettiren sebep, diye düşünürken Ulu Cami’den çıkmış, dar sokaklarda fotoğraf çekiyordum. Sağa döner dönmez hemen karşıma basık kemerli bir abbara çıktı. Ben fotoğraf çekerken bir hanımın seslendiğini duydum “Hoş geldiniz.” diyordu. Gayriihtiyari önce arkama sonra sağıma ve soluma baktım. Kimseyi göremedim. Hanım tekrar seslendi: “Buradayım, yukarıda!” Gülümsüyordu. Ben de hem sesin nereden geldiğini bulduğum hem de gülümseyen bir yüzle karşılaştığım için sevinmiştim. Hoş buldum, diye karşılık verdim. Sonra güzel bir sohbet başladı. “Nereden geliyorsun? Beğendin mi buraları?”

Duvar yüksekliği en az dört metre olan taş bir evin terasından bana seslenen bu güler yüzlü hanım ve kızıyla yukarı doğru bakarak konuşmaktan boynum ağrıyana kadar sohbet ettim.

Bu arada abbaralara biraz ara verip size Mardin’in kendine has taş evlerinden bahsetmeliyim sanırım. Çünkü yarım saat kadar sohbet ettiğim bu hanım da taşların mimari şaheser hâline geldiği tarihî bir Mardin evinde oturuyordu. 1979 yılında kentsel sit alanı ilan edilerek bu evler koruma altına alınmış. Bölgede kolayca erişilebilen sarı kalker taşı, Mardin evlerinin başlıca yapı malzemesi olmuş. Kapı, pencere, asma kat gibi zorunlu kullanımların dışında ahşap işçiliğine yer verilmemiş. Yüksek tavanlı evler kışın soğduğundan, yazın sıcağından korumaya yönelik içe dönük olarak inşa edilmiş. Ayrıca sahip oldukları dört metrelik duvarlarıyla da sert iklimlere karşı koruma oluşturmaları da oldukça akıllıca. Her birinin terası bir önündekine bakacak şekilde konumlandırılan Mardin evleri, böylelikle sosyalleşmeyi sağlayan teraslanmalara da sahip. Evler harem ve selamlık adı verilen iki ana mekândan oluşuyor.

Adının Hacer olduğunu öğrendiğim hanım, doğma büyüme buralıymış. Benim



fotoğrafını çektiğim abbara kendilerine, hemen onun bitiminde başlayan abbara ise hemen yan komşularına aitmiş. Abbaralar muhakkak bir evin altında yapılıyor. Yani aslında bizler sokakta dolaştığımızı zannetsek de aslında başımızı kaldırdığımızda bir evin altından geçiyoruz. Ne ilginç değil mi?

Evlerin altında açılmış tüneller. Okuduğum kadarıyla, kışın soğuktan yazın da sıcaktan korunmak için geçitleri kullanıyorlarmış. Şimdi de çok farklı değil. Rüzgârdan, yağmurdan, güneşten korunmak için bu ilginç mimari yapılar kullanılıyor.

Tarihî sokakların üzerinde, altta geçit bırakılarak inşa edilen ve kentte yakın zamana kadar 106 tane olan abbaranın

çoğu yıkılmış ya da çökerek hasar görmüş. Yükseklikleri 1,5 metre ile 5 metre arasında değişen abbaraların sayısı, bu nedenle 60 civarında kalmış.

Hacer Hanım ısrarla “Burada şahane bir Mezopotamya Ovası manzarası var, gel buradan fotoğraflarını çek.” diye evinin terasına davet etti. Ben kibarca hava kararmadan görmem gereken çok yer olduğunu söyleyerek yoluma devam ettim. Aslında biraz eksik söyledim. Fotoğraf çekerken

Mardin, mevsimden bağımsız olarak çok sayıda turisti ağırlayan bir kent olduğu için ana cadde her zaman çok kalabalık oluyor. Daracık kaldırımlarda ilerlemeye çalışmak zor ama renkli görüntüler sunduğu için de bir o kadar keyifli.

kendi kendime kalmayı, gözümle gördüğüm bir karenin deklanşöre bastığımda benim bir hatıram hâline gelmesini çok seviyorum.

Son yıllarda bölgede turizm çok önemli bir gelir kaynağı olmuş. Bu yüzden de abbaraları korumak ve onarmak oldukça önemli.

Mardin, mevsimden bağımsız olarak çok sayıda turisti ağırlayan bir kent olduğu için ana cadde her zaman çok kalabalık oluyor. Daracık kaldırımlarda ilerlemeye çalışmak zor ama renkli görüntüler sunduğu için de bir o kadar keyifli. Biraz ana caddede dolaşıyorum. Öğlen yemeği için her zaman kapısının önünde kuyruk olan lahmacuncuda karnımı doyurduktan sonra abbaraların daha çok bulunduğu Savurkapı, Şar ve Şehidiye

Mahallelerine yürümeye başlıyorum. Bahsettiğim bu bölge, ana caddenin hemen üst tarafları oluyor.

Abbaraların tarihi, kentin kuruluşuna kadar uzanıyor. Artukluların, Osmanlıların, kısaca kim burada yaşamışsa onların bunlarda bir harcı olmuş. Abbaralar, geçiş yolu ve güvenlik için inşa edilmiş. Aşağıdan gelecek bir tehdidin veya bir geçişin önünü kesmek için yapılmış. Bu korunma şeklini Kapadokya

bölgesindeki yer altı yaşam alanlarında da görebilirsiniz. Tabii o zamanlar kameralı güvenlik sistemleri yokmuş. Ama güvenlik ihtiyacı insanlık tarihi ile başlamış ve hayatta kalmak için farklı yöntemler geliştirilmiş.

Burada bir teraslama sistemi var. Her bir abbaranın 3-5 metre aşağısında bir başka abbara var. Bu bir kademe geçişi olarak görülüyor. 5 metreden 25 metreye kadar uzanan abbaralar mevcut.



Mardin  
Hatuniye  
Medresesi



da yapılıyor. Midyat'ta elektrik kablolarının yerin altına alınma çalışmalarının devam ettiğini söyleyeyim. İnşallah en kısa zamanda da biter.

Şehidiye Mahallesinde fotoğraf çekerken Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ayak izinin bulunduğu Hatuniye, diğer adıyla Sıttı Radviyye Medresesine de uğradım. Artuklu döneminde inşa edilmiş olan bu medreseye bir rivayete göre, Yavuz Sultan Selim, Mısır Seferi'nden dönerken



Aslına bakarsanız burası tam bir film platosu. Hiç bir masraf yapmadan şahane filmler çekilebilir.

Bazı abbaraların içlerine maalesef duvar yazıları yazılmış. Tarihî kentlerdeki gökyüzünü istila etmiş elektrik kabloları, çatıları ve pencere önlerini kapatmış çanak anten ve klimalardan sonra şimdilerde de duvar yazıları o tarihî dokuyu bozmakta. Tam elinize fotoğraf makinenizi alıyorsunuz oradan bir kablo, buradan bir çanak anten çıkıyor. Şimdi de karşıma yüzlerce yıllık abbaraların içine yazılmış bir yazı çıktı. İnsan üzülüyor. Tabii güzel çalışmalar

Mardin'i sevmesinden dolayı Efendimiz'in ayak izini bırakmış. Sıttı Radviyye Medresesi, mimarisi açısından Anadolu'nun ilk örneklerinden sayılıyor. Cennet ve cehennem adında iki adet mihrabı bulunan medresede yıldız ve gül motifleri sıkça kullanılmış. İnsanın içine ferahlık ve dinginlik veren bir havanın hâkim olduğu bu yerde ikinci namazımı kılıp bir süre ince ince işlenmiş bu iki mihrabı inceledim.

Akşama doğru artık yürümekten yorulduğunu hissettiğim ayaklarımı dinlendirmek için Mezopotamya Ovası'na bakan bir kahve salonuna gittim. Akşam ezanı okunmuş ve artık "gündüzü seyranlı, gecesini gerdanlı" denilen bu kadim kentin ışıkları yanmaya başlamıştı. Kendime sade bir kahve istedim her zamanki gibi. Yanına az özce çarşıdan aldığım lezzetli Süryani kurabieriyelerim eşlik etti.

Bu şehre ilk geldiğim yıllar düştü aklıma. O zaman da böyle bir yerde oturup yine bu muhteşem ovayı seyretmişim. O vakitler, sağ tarafta sadece Kızıltepe yolunun ışıkları görünüyordu. Onun dışında deniz gibi dingin ovoidan gelen ılık bir rüzgâr yüzümü yalayıp geçmişti. Uzun uzun oturup Mardin'i dinlemiştim. Şimdi ovanın birçok yerinde ısıltılar, topraktan yeşeren filizler gibi çıkmış. Ovanın bitimi ise Suriye toprakları.

Bu şehre her geldiğimde bulduğum bambaşka bir güzellik oluyor. Bu seferki nasibim abbaralar oldu.

Mardin sokakları birbirine abbaralarla bağlanıyor.

Serin ve koyu gölgeli bu abbaralar, yazın ağır sıcaklarda kışın ise ürperten soğuklarda küçük ve kuytu sığınaklar görevi görüyor. Aynı hepimizin bir abbarası olduğu ya da olmasını istediğimiz gibi. Geçtiği, geçmeye çabaladığı... Geçerken sığındığı... Geçince karşısına çıkan merakla beklediği...



# SAĞLIK İÇİN *Eldiven*

■ Süreyya MERİÇ

**K**iş aylarının vazgeçilmez aksesuarlarından eldiven. Soğuk havalarda ellerimizi ısıtır. Boynumuza taktığımız atkılarla bize yoldaş olur. Hele kar yağmaya başlayıp etraf beyaza kestiğinde çocuklar, ilk iş eldivenlerini takıp soluğu bahçelerde, parklarda alırlar. Bir yandan kar topu oynamanın, kardan adam yapmanın zevkine varmak bir yandan da o minik elleri soğuktan korumak için eldivenler kışlıkların arasından çıkartılır. Sadece küçükleri değil, karın coşkusu genç yaşlı herkesi sarıp sarmalar. Havaaların serinlemesiyle birlikte günlük kıyafetlerimize eklenen eldivenlerin tarihi oldukça eskidir. Gelin şimdi eldivenlerin tarihî yolculuğuna birlikte bakalım.

Hayatımızı kolaylaştıran, artık günlük rutininin vazgeçilmez bir parçası olan eşyalar hakkında araştırma yaptığımızda kaynaklar çoğu kez bizi eski Mısır'a götürür. Bunun önemli bir

nedeni Mısır'da kralların ve bazı önemli kişilerin mumyalanırken eşyalarının da onlarla birlikte saklanması geleneği. Mısır piramitlerinde Kral Tutankamon'un mezarında bulunan keten eldivenler, eldivenlerin M.Ö. 1400 yılından itibaren kullanılageldiğinin

kanıtı niteliğinde. İster keten kumaştan imal edilmiş bir aksesuar olsun ister soğuktan korunmak için yün ve deriden yapılmış olsun eldiven dünyanın çeşitli bölgelerinde kullanılmış. Zaman içinde eldivenin malzemesi kadar kullanım fonksiyonları da değişmiş. Meslek gruplarına özel olarak üretilen eldivenler tarih sahnesinde görülmeye başlamış. Fırıncılardan bisiklet sürücülerine, kaynak ustalarından buz hokeyi oyuncularına eldiven pek çok meslek grubu arasında kendine yer açmayı başarmış.

Kış aksesuarı olarak kullandığımız eldivenleri saymazsak eldiven denilince aklımıza ilk gelen üniformalı meslekler ve sağlık çalışanları. Örneğin askerlerin tören üniformalarının vazgeçilmez bir parçası da eldivenleri. Bir



askerin asaletini parmaklarına geçirdiği eldivenler yansııyor. Sağlık çalışanları için ise eldiven asli koruyucular arasında. Üstelik sadece sağlık personelini değil, aynı zamanda da hastaları koruyor eldivenler. Tıp dünyasının ilk eldiveni koyun bağırsağından üretilmiş ve 1758 yılında Almanya'da hastaları muayene ederken el vasıtasıyla bulaşabilecek mikroplardan korumak için kullanılmış. 1800'lere gelindiğinde doktorlar arasında eldiven kullanılmaya başlanmış. Fakat kullanılan eldivenler dar ve sert olduğu için henüz tam anlamıyla yaygınlaşmamış. 1844 yılında bir lastik firmasının kauçuğu pişirip lastik elde etmesiyle esnek ve rahat eldivenlerin üretimi hız kazanmış. Cerrahi eldivenin kullanımı ise 1894 yılında John Hopkins Hastanesi baş cerrahı William Stewart Halsted ile başlamış. Halsted'in geliştirdiği özel lastikli eldiven, ameliyata giren bütün sağlık çalışanları için zorunlu tutulmuş. Ayrıca Halsted, hastanesinde önlük, maske gibi antiseptik aksesuarların da kullanımına önem vermiş. Maske, ilk zamanlar eldiven kadar rağbet görmese de zamanla cerrahi maskelerinin kullanımı da yaygınlık kazanmış. Halsted'in uyguladığı ameliyat prosedürleri artık bütün dünyada uygulanmakta. Eldiven ve maskeler özel olarak üretiliyor, sterilize ediliyor, hem hastayı hem doktoru koruma görevi üstleniyor. Üstelik eldiven ve maske kullanımı

sadece ameliyathanelerle sınırlı değil. Sağlık alanında hizmet veren tüm personel, hastalarla yakın temasta bulunduğu için eldiven ve maske kullanımına riayet ediyor. Şimdilerde pandemi sebebiyle maske ve eldiven bütün insanlığın gündemine girdi. Salgın hastalık döneminde korunma yollarının başında maske ve mesafe yer alırken pek çok insan tıbbi eldiven kullanarak önlemlerini artırdı.

1896'da maskeyi ilk kullanan cerrah, Jan Mikulicz olmuş. Polonyalı bir cerrah olan Mikulicz, hayatının büyük bir bölümünü o dönem tıbbın merkezi kabul edilen Viyana'da geçirmiş. Eldiven ve maske kullanımı daha önce kimi cerrahlar tarafından gündeme getirilmiş olsa da uygulamayı popülerize eden ve yaygınlaştıran Mikulicz ve John Hopkins Hastanesi'nde baş cerrah olan William Stewart Halsted olmuş.

Eldivenler, iş güvenliği ekipmanı olarak da kullanılmış. Bilhassa kasap ve veterinerlerin tercihi çelik eldivenler. Paslanmaz çelik halkalardan iç içe geçirme yöntemiyle dokunan çelik eldivenlerin bilekte, dirsekte ya da omuzda biten modelleri mevcut. Kasaplar kesiklere karşı koruma amaçlı olarak bilekte biten modelleri tercih ederken veterinerler hayvan ısırıklarına karşı daha çok omuzda ya da dirsekte biten modelleri kullanıyor.



# KANDİL SİMİDİ

## ■ Ayşe ÜNÜVAR

**Kandil simidim susamlı  
Halka halka dolanır  
Yiyene pek şifalı  
Yumurtaya bulanır**

Eskidendi, eskimeyen zamanlardan, dağların dağlara kavuştuğu, insanın insanı anladığı, yürekçe konuşulduğu zamanlardan...

Güzel Anadolu'muz gelenek görenekleriyle, örf ve âdetleriyle insanı insana yurt kılar. Dar gününde omuz verir, acısını da sevincini de birlikte yaşar. Hele bayramlar ve mübarek geceler... Eşin dostun hatırı sorulur, çoluk çocuğun yüzü güldürülür. Nice gelenek nesilden nesile aktarılır. İnsanlarımız; yardımlaşmak, gönül almak, hoş görmek düsturunu benimsediklerinden hem yöresel göreneklerde hem de dinî örf ve âdetlerde çeşitli gelenek zincirine sahiptir. Aileler, hem yardım amaçlı hem de gönül zenginliğinden kaynaklı görenekleri yerine getirirken toplumun huzuruna katkıda bulunurlar. Böylece toplumsal mutluluk sağlanmış olur. Bu güzel geleneklerimiz ramazan aylarında daha yoğun bir şekilde icra edilir. Hele hele kandil gecelerimiz, hem dinen hem de sosyal hayatta gelenekselleşmiş

birçok uygulamayı beraberinde getirir. Kandil gecelerinde hepimizde bir sevinç, içsel bir coşku vardır. Bu gecelerde Osmanlıdan beri çeşitli gösteriler, törenler yapılır, Zengin infak eder, kandil gecelerini fırsat bilip fakiri gözetir.

Herkesin gücü neye yeterse ona göre verir alır, alır verir. Ama ana öge yardımlaşmak, kaynaşmak, kucaklaşmak üzerine kuruludur. Bu geceler; Mevlid Kandili, Regaip Kandili, Miraç Kandili, Berat Kandili ve Kadir Gecesi olmak üzere beş tanedir. Müslümanlar, heyecanla önce ramazan ayını sonra kandilleri ve en çok da bin aydan hayırlı, Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed'e (s.a.s.) indirilmeye başladığı gece olan, Kadir Gecesi'ni beklerler. Bu gecelerde ibadet ve dua etmenin yanında çeşitli ritüeller gerçekleşir. Bunlardan biri "kandil simidi geleneği"dir. Kadınlarımız haftalar önceden kandillerde ne yapılacağını konuşur, konu komşu bir araya gelir ve kandil gecesi için şekerler, çikolatalar, baklavalara, börekler, helva ekmekler, pişiler ve simitler hazırlarlar. Özellikle hamur işi bir şeyler



Simit yanında çok şey paylaşılır aslında; dostluk, sevgi, merhamet, iyilik ve görgü göresek! Göresek demişken, örf âdetlerimiz, böylece, göre göre, yapa yapa çoğalır ve kemikleşir.

yapmak ve konu komşuya dağıtmak âdeti yaygındır. Yakın çevremizde, cami önlerinde, namaz çıkışlarında, okul önlerinde, çarşı pazar yerlerinde, esnaf odalarında, dükkânlarda, gelene geçene hayır dua almak niyetiyle ikram edilir simitler. Sinilerde, tepsilerde ya da paketlenerek dağıtılır gelene geçene. Kimse almamazlık etmez. Bilinir

ki o gün kandildir. "Allah kabul etsin." der alan. "Afiyet olsun, yılına zamanına tekrar ulaştırsın Allah'ım." der veren...

Kandil sabahları erkenden kalkılır, hamur mayalanır. Kandil simitleri yörelere göre değişiklik gösterir. Kimisi susamlı kimisi haşhaşlı kimisi de sadedir. Simit, bizlere Osmanlı saray mutfağından gelme olup zamanla tat ve şekil değişikliğine uğramıştır. Kandil simidi çoğunlukla avuç içine sığacak büyüklüktedir ve yediğimiz günlük simitten farklıdır. Pişmeye başlayınca hem tereyağının hem de susamın kokusu yedi mahalleyi kaldıracağından "Size kokmuştur.", "Tütmüştür...", "Bir tadına bakın, komşuda pişer herkese düşer.", "Kandiliniz mübarek olsun annem gönderdi.", "Değerli cemaat namaz çıkışı falancanın kandil ikramı olacak.", "Bu güzel gecede Allah hayrımızı kabul etsin, kandil simidimize buyurun!", "Kadirimiz kutlu, simidimiz tatlı olsun.", "Çınar altında şehir esnafı olarak kandil simidi dağıtıyoruz buyurmaz mısınız?", "Sevgili öğrenciler, kandil simitleri ikramımızdır çok çok alınız." vb.

güzel davetlerle şenlenen gönlümüz kandil zamanları. Hem kutlu hem mutlu hem de bereketlidir kandiller. Simit yanında çok şey paylaşılır aslında; dostluk, sevgi, merhamet, iyilik ve görgü göresek! Göresek demişken, örf âdetlerimiz, böylece, göre göre, yapa yapa çoğalır ve kemikleşir. Kandiller, dinî gelenek ve görenekler toplumu bir arada tutarken aynı zamanda ruhsal iyileşmeyi, huzuru sağlar... Kandil simidi kokusu etrafa yayıldığında, susamın, tereyağının ve mahlebin tadı damaklara yerleşirken belki de asırlarca sürecek bir iyilik, bir görgü hareketinin devamı sağlanır...

Bir kandil günü kandil simidi yapmak düştü bahtımıza. Sabah hava aydınlanmadan kalktık "Un (3.5sb), tereyağı (4yk), yoğurt (2yk), yumurta (2), sirke (2yk), mahlep (1tk), maya (1tk), tuz (göz kararı), sıvı yağ (yarım çay bardağı)"dan oluşan malzemeleri hazır

ettik ve dualarla bir hamur kardık. Hamurumuzdan ceviz kadar bezeler koparıp bu bezelere fitil şeklini verdik, iki ucunu birleştirdik. Hamurumuz halka/ bilezik şeklini alınca tepsiye dizip üzerine yumurta sarısı sürdük ve susam serptik. Sonra pişirdik, mis gibi kokan tereyağı, mahlep ve susam eşliğinde konu komşuya dağıttık. Dağıtırken kandilimiz kutlandı, "Allah kabul etsin." denildi. Biz de aldık kabul ettik. Nice kandillere hayırla ve huzurla erelim inşallah, demeyi ihmal etmedik... Kalan kandil simitlerini pakitleyip sokağa çıktık, cami önüne gittik ve gelene geçene "Kandiliniz mübarek olsun, kandil simidi buyurun" dedik. Alanlar, hemen oracıkta yiyenler, hayır dua edenler ve kandilimizi kutlayanlar oldu...



# HİKMETTEN ARINDIRILMIŞ BİLGİ SORUNSALI

■ Sümeyra ÇELİK

*“Ötekiliğin cehenneminden aynılığın esrikliğine, ötekiliğin arafından özdeşliğin cehennemine geçildi.”*

**J**ean Baudrillard, çağımıza ad olan özgünlüğün ölümü ile ilgili bu cümleyi doksanlı yıllarda kurdu.

Tek tipleşen dünyanın bu aşamaya gelmesi ise çok uzun bir sürecin sonucuydu. Yaratılıştan gelen merak duygusu sonucu bilme ihtiyacıyla doğan insan, ilk

andan itibaren bilgiye ulaşmak adına muhtelif yollar denedi. Ancak günümüz hariç, bütün zamanlarda bu bilme-bilgi süreci hep hikmet noktasından start alırdı. Dünya bilgi elde etme sürecine kabaca bir bakış için yazdığımız bu satırlar ebette ki tüm hatları gösterir mahiyette değildir.

Ancak beşer tarihinin bilme adına ilerleyişinin anlam derinliklerinin kaybedilmesi pahasına olduğunu hatırlatmak açısından önemlidir.

Yaygın kanaatin aksine insanoğlu yazmaya başladıkça eksilen, eksildikçe yazan bir



Nedenini ve niçinini hesaba katmadan öğrenilen bilgi, uzun vadede dünyanın başına bela oldu. Çünkü anlam ve değer dünyadan ihraç edilmiş, menfaat ve çıkar üzerinden bir yol tutuluyordu.

düzlemde yaşadı. Alfabenin icadı ile duygu ve düşüncelerin bu sembollerle aktarımı herkes için yeni, büyümlü bir şey olmuştu. Ancak bunun doğal sonucu olarak kendini ifade etme gücü sınırlara mahkûm edildi. Birkaç şekilden ibaret harflerden oluşan alfabe, kişinin anlam ve değer dünyasının vitrini oldu. İşte özgünlüğün tüm hikâyesi böylece nihayete erdi.

Sözlü kültürden yazılı kültüre geçişte yaşanan kayıpların yanı sıra yazının gittikçe form değiştirmesiyle insan için derinlikler yerini sığlığa bıraktı. Muhayyile ve fikir hayatı hem bireysel hem de toplumsal anlamda tek tipleşmeye başladı. Bilgi denilen mefhumun tanımlanması da bu süreçte oluştu. Bilme süreci bilginin hikmetsiz egemenliğine girmişti artık.

Örneğin okul öncesi çocukların bildikleri tek bir dünya vardır. Doğar doğmaz ses çıkarmaya ve ağlamaya başlayan her bebek kendini ifade etmekte ustadır. Acıktığını, huzursuz veya mutlu olduğunu ifade eden bir sürü yöntem ile herhangi bir dil kullanmadan kendini ifade eder. Sözlü anlatım diyebileceğimiz bu evrede çocuk alfabetik yaşar. Tabii ki okuryazarlık evresine geçildiğinde de bütün bunları yapabilir. İki dönem arasındaki tek fark artık çocuğun özgünlüğünü kaybederek kendini bildiği birtakım sembollerle ifade etmesidir. Nihayetinde yazılı kültür ve alfabenin sınırlandırıcı etkisiyle çocuklar dâhil herkes, tek tip ifade yöntemleriyle tanıştı. Tanımlanmış bilgiyle herkes her şeyi herkes gibi bildi. Bu aşamada bilgin olmak için bilgiyi sadece bellemek yeterliydi. Dolayısıyla yazılı dönemle bilginin dört başı mamur bir form ile dayatılması kolaylaştı.

Burada kastettiğimiz, özel dönemin okuryazarlık döneminden daha iyi olduğu değildir. Ancak sözel dönem, okuryazarlık ve yazılı dönemi de içinde barındıran kilit bir evredir. Sözlü kültür ile yazılı kültürü karşılaştıran Barry Sanders göre "Sözlü kültürde bilgi, bireysel bir deneyim değil toplumsal bir olgudur; o yüzden kimse bir diğerinden daha aptal ya da daha akıllı sayılmaz. Sözellikte hiçbir şeyi bellemeye gerek yoktur. Aslında herhangi bir şeyi bellemek olanaksızdır."

Hâl böyleyken yazılı kültürün yaygınlaşması aşamasında dünyamız birtakım değişiklikleri topluca yaşadı. Bu durum hâlâ böyle devam ediyor. Toplumların bir kısmı kendi dillerini yazıya döktüler ve kendi kültür havuzuna yazılı eserler biriktirdiler. Etkileşimler arttı ve diğer kültürlerin dilleri yazı yoluyla öğrenilmeye başlandı. Derken kitaplar raflardaki yerlerine taht kurdu. Kitaplar ile beraber insan için bambaşka bir bilgi dönemi başlamış oldu. Artık her şey önceden yazılan satırlardan öğrenilebiliyordu. Eğitim faaliyetleri bu kitaplar üzerinden yapılmaya başlandığı gün insanın özgünlüğü de yokuş aşağı hızla yuvarlanmaya başlamıştı. Burada yazdığımız kadar kısa sürede gerçekleşmeyen bu süreçler, tüm dünyayı hâkimiyeti altına aldı. Her kültür kendi değerini kendi nesline öğretmek için eğitim işine el attı ve yazılı eserler nesilleri yetiştirdi. Burada problem, yazılı kültür ile bilgiye ulaşmak değil tek tip bir yapılanma ile bireyin özgünlüğünü öncelemeyen bilme süreçlerinin yaşanmasıdır. Bu süreçte devletler, sistemler ve yöntemlerin tümü bilgi havuzuna su taşıdı. Onlarca çeşit, yüzlerce yol ile eğitim öğretim faaliyetleri denendi. Bu uğurda ideolojiler, fikirler ve dinler savaşa girdi. Kimin kazandığı belli olmayan bu savaşlarda en çok kaybı

“Sözlü kültürden yazılı kültüre geçişte yaşanan kayıpların yanı sıra yazının gittikçe form değiştirmesiyle insan için derinlikler yerini sığlığa bıraktı. Muhayyile ve fikir hayatı hem bireysel hem de toplumsal anlamda tek tipleşmeye başladı.

bilmek isteyen muhataplar yaşadı. Eksile eksile bilmeye devam eden insanoğlu ekseri politik ve ekonomik nedenlerle hep başroldeydi. Bütün bunlara rağmen bilgi, sarsılmaz bir hegemonyaya sahip değildi. Yerel, siyasi veya dinî farklılıklardan bağımsız ve içinde neşet ettiği coğrafyanın hikmetinden tümüyle sıyrılmış bir bilgi de yoktu.





Yirmi birinci yüzyıla gelindiğinde ise bilgi bir furya hâlinde her alana sirayet etmeye başladı. Bu sirayet, siyasetten ekonomiye kültürden sanata her alana yayıldı. Okullar, müfredatlar, akımlar vs. derken bilgi bir yarış sebebi hâline geldi. Artık dünyadaki herkes birbirinin rakibiydi. Tek tip insan yetiştirmeyi hedefleyen günümüz bilgi sistemi ise hikmeti bilgiye dâhil etmeyi bilerek unutmışa benziyordu. Sıraların ve satırların başında akademik bir bombardımana tutulan bireyler, hikmetsiz bilgi ile bu sırada tanıştı. Nedenini ve niçinini hesaba katmadan öğrenilen bilgi, uzun vadede dünyanın başına bela oldu. Çünkü anlam ve değer dünyadan ihraç edilmiş, menfaat ve çıkar üzerinden bir yol tutuluyordu. Bilginin gücü temsil etmeye başlamasıyla bu dehşet verici silah, insanların başına bela olmuş ve savaşları yöneten sistemlere dönüşmüştü. Artık insan bildikçe diğerlerini öldürmesi kolaylaşan bir varlığa dönüşüyordu.

Makinenin istilası ile bireyler bilginin de yük olduğunu öngörüp bilgiyi makinelere yükledi. Bilgisayarlar ve akıllı cihazlar, insan için gerekli bilgileri bünyelerinde taşımaya başladı. Böylece bilmek için çaba sarf etmek yerine bilgiyi yanında somut olarak taşımak evresine geçildi. Sonraki aşama ise bu taşıyıcıların birer uygulayıcı olmasıydı. Yapay zekâ da denilen insan yerine yapabilme özelliği makinaya yüklenince bilgi tümünden insandan ayrı bir düzleme geçti. Bunun sonucunda hikmetten arındırılma süreci bilginin mekân değiştirmesiyle derinleşti. Birkaç tuş ile de kolaylıkla bilgiye ulaşıldı, ancak insan hâllerine teğet geçen ve ahlakilik barındırmayan bu çeşit bilgiler başka yaralar açıyordu. Bilginin ulaştığı son zafer ise bilmenin yetmesiydi. Bir şey anlamaya gerek yoktu. Hikmet, tümünden gereksizdi. Bilginin kutsallaşmasına kadar varan bu vahamet sonunda bilimimizi kurdu. Bilim mutlak doğru kabul edilen ve yanlışlanamazlığı olan bir tabuya dönüştü. Günümüze gelindiğinde ise bilgi, tek seçenek olan bilimsel yolla elde edilince muteberlik sıfatının yegâne sahibi oldu. Bilimin kutsallığına varan bu akım, bireyin artık kendi bedeni için dahi söz hakkını elinden alan bir tahta yerleşti. Bilginin hikmetten arındırılarak devam eden bu ürkütücü yolculuğunda sonraki aşamayı kestirmek ise son derece zorlaştı.

## EDEBİYAT

### ■ Suavi Kemal YAZGIÇ

Edebiyat kelimesinin en büyük talihsizliği, herkesin zaten bildiğini düşünmesi. Hiç okumasak da elimizden romanlar, öykü kitapları düşme de edebiyat orada bir yerde aşikâr olarak durur zaten. Matematğin o formüllerini görünce korkarız, “Çöpten adam bile çizemem.” diyerek resimden uzak dururuz ama iş edebiyata gelince bir cesaret gelir üstümüze. Bu yüzden de sözünün sahiçiliğini savunan kişi bu durumu kuvvetli bir şekilde ifade edebilmek için “Ben burada edebiyat yapmıyorum.” demek zorunda hisseder.

Edebiyat, hayatın dil içinde kurgulanarak “tahkiye” ettiği sanattır. Dil, sadece edebiyatın malzemesi değil “içinde soluk alıp verdiği” atmosferdir de. Dil olmadan edebiyat da mümkün olmaz. “Dil, varlığın evidir” sözü, edebiyatın tanımında yer alması gereken bir unsurdur. Edebiyat, dili söze dönüştürerek ona hem farklı boyutlar kazandırır hem de geleceğe taşır. Dil, söze dönüşmediği sürece, nefes alıp veremeyen akademik bir nesneden, dil bilim konusundan ibaret kalır.

Her edebî metin “dil” aracılığıyla zihinlerimizi ve gönüllerimizi çevresinde toplar. Edebiyat, gücünü bizi bir araya getiren hikâyelerden alır.

Köklü bir geleneğimiz olmasına rağmen genç bir kavram denebilir edebiyat için. Tanzimat’tan sonra kullanılmaya başlanmıştır. Nesrin güçlenmesiyle “edebiyat” kelimesi de yaygınlaşır. Nesir ve edebiyat, modernleşme ile birlikte at başı gitmiş, bir şairin deyimiyle “düzyazı” toplumu olmuşuzdur nitekim.

Şiiri edebiyattan ayrı bir sanat olarak görmek bu bakımdan daha sağlıklı olacaktır.

# AVRUPA'DA BABA OLMAK

■ Hakan AYDIN

Köln/Almanya

**M**inarelerinden beş vakit ezanların okunduğu, cumasının cuma, bayramının bayram gibi kutlandığı memleketimde ben de camiye gitmek isterdim. Dağı taşı, toprağı, havası suyu bir başka olan güzelim memleketimi bırakıp semalarında ezan seslerinin yankılanmadığı, dili başka, dini başka topraklarda evlat yetiştirmek hiç de kolay değil. Örfü ayrı, kültürü ayrı bir ülkede özüne sahip çıkıp neslini, ailesini, kimliğini muhafaza etmek öyle zor ki! Hele de baba olunca çok daha ağır olur bu sorumluluk.

Eşim Almanya'da doğmuş, meslek edinmiş bir anne olarak kızlarımızın doğumundan okul çağına kadar olan süreçte meslek hayatından uzak kalmayı tercih etti. Çocuklar büyüyünce iş hayatına atıldı. Kızlarımıza örnek bir anne olmak istiyordu, yaptığı bu fedakârlıkla bunu başardığını düşünüyorum. Ben de bir baba olarak hafta içi çalıştım. İşten sonra ve hafta sonları ailemle vakit geçirmeye gayret ettim.

Onları babasız bırakmadım. Çünkü gurbet elde çocuklarını kaybetmek an meselesidir. Daha çok kazanmak adına, kariyer uğruna onları annesiz, babasız, sevgisiz, ilgisiz bırakırsak kaybedecek şeylerimizin daha büyük olduğunu düşündük. Çocuklarımızın hakkı olan sevgi ve ilgiyi onlardan esirgeyerek, kendi heveslerimize kapılmak doğru gelmedi bize.

Çocukluğu elinden alınmış gençlerden oluşan bir toplum ne kadar sağlıklı

olabilir bilemiyorum. Ama çevremizde gördüğümüz örnekler bakacak olursak yani o gençlerin nerelerde olduğuna, nasıl bir yaşam sürdürdüğüne bakmak yeterli olacak. Hiç unutmam Duisburg'ta yeni yapılan camiye ziyaretten geliyorduk. Dönüş yolunda şehrimizin meşhur restoranlarından birine girdik. İstemeyerek de olsa arka masada oturan iki Türk gencinin konuşmalarına şahit olduk. Gençlerden biri arkadaşına hayatının nasıl çekilmez olduğunu; sabahın beşinde, altısında eğlenceden eve döndüğünde kapıyı açan annesinden ve babasından ne kadar çok sıkıldığını, artık onlara tahammül edemediğini anlatıyordu. Bunları işitmek beni çok derinden üzdü. Aynı evde yaşamalarına rağmen anne babasının sahip olduğu inanç ve kültüre yabancı olan gençler de vardı.

Almanya'da çocuklar küçük yaşta kreşe giderler. Yani farklı bir dinin ve kültürün içinde büyürler. Dolayısıyla burada ailelerin sorumluluğu

çok büyük. Çocuklar kreş, okul, meslek eğitimi derken vakitlerinin çoğu okulda geçmekte. Anne babaların hafta sonlarını ve akşamları iyi değerlendirmesi gerekiyor. Okuldan eve döndüklerinde çocuklarımızın sorunlarını dinlemez, taze zihinlerini meşgul eden sorularına cevap veremezsek çocuklarımızı kaybedebiliriz. Avrupa'daki birçok anne babada olduğu gibi bizde de bu kaybetme korkusu hep oldu. Ebeveyn olmak sadece midelerini doyurmak değil, zihinlerini, gönüllerini de tatmin etmektir.

Anne babaya düşen, çocuklarına örnek olmak, onların saf, temiz fitri özelliklerini korumak ve onlara soluk alabilecekleri yaşam alanları sunmaya çalışmaktır.

Biz de çocuklarımızı ana dilleri olan Türkçeyle ve İslam inancıyla besledik.

Evlatlarımızın kalbine Allah (c.c.) sevgisini koymak biz anne babaların sorumluluğunda. Allah'ı seversek onlara sevdirebiliriz; dinimizi yaşarsak yaşatabilirdik ancak. Çocuklarımızı kreşe, okula bırakırken onlarla vedalaşır ve şu bilinci vermeye çalışırdık: "Her nereye gidersek gidelim, her ne yöne dönersek dönelim bizi yaratan, yaşatan, gözetten Rabbimiz yalnız bırakmaz, görür ve korur. Allah size herkesten hatta bizden bile daha yakın, daha çok sever ve daha şefkatli." Evet, çocuklarımızı bu bilinçle yetiştirdik. Zamanla gördük ki Rablerini doğru tanıdılar. O'nu çok sevdiler, O'nun sevgisini kaybetmemek için yanlıştan kaçındılar. Öyle ki büyük kızım dokuzuncu sınıfa geldiğinde bir gün karşıma geçip: "Baba! Artık başörtüsü takmam gerektiğini düşünüyorum." demişti. Ona henüz erken olduğunu, aldığı bu kararın arkasında duramazsa pişmanlık duyabileceğini, insanların ön yargılarıyla baş etmenin zor olduğunu ama on birinci sınıfta yeni başlayacağı okulda bu durumun onun için daha kolay olacağını söylediğimde bana verdiği cevap şu olmuştu: "Bu konuda ne düşündüğünüzü sormuyorum ki baba, size aldığım kararı söylüyorum. Ben kendimi hazır hissediyorum. İnsanların ne düşündüğüne mi, Allah'ın ne dediğine mi bakacağız?" Bu cevabından sonra bir baba olarak emeğimin karşılığını fazlasıyla aldığımı düşünmüştüm. Ve o gün anladım ki İslam, anne babanın çocuğuna dikte ettiği bir din değil, bilakis her bireyin bilerek ve isteyerek tercih ettiği bir yaşam biçimidir.

Anne babaya düşen, çocuklarına örnek olmak, onların saf, temiz fitri özelliklerini korumak ve onlara soluk alabilecekleri yaşam alanları sunmaya çalışmaktır. Ben şiir ve yazıyla kendimi ifade etmeye çalışan biriyim. Müziğe de ilgilim var. Eşim ise harika resimler çizer. Kızlarımızın da müziğe olan ilgisini ilk fark eden, anneleri oldu. Çekoslovakyalı bir müzik öğretmeninden piyano dersleri aldirmaya başladı her iki kızımıza da. Büyük kızım zamanla piyanoda kendini gösterirken küçük kızım annesinden miras aldığı resim sanatına yöneldi. Bu konuda eşimle birlikte kızlarımızı hep destekledik ve motive

ettik. Biz çocuklarımıza güzel olan herşeyi Allah'ın yarattığını öğrettik. En güzel dizeler, metinler, melodiler, en güzel çizimler, resimler Allah'ı anlatmak içindir, O'nun sanatını anlatmak içindir. Bu güzellikleri ortaya çıkarıp insanlara sunmak biz Müslümanların vazifesidir. Aksi takdirde o güzelliklere başkaları çirkin ve nahoş olanı bezer.

Anadolu'nun köylerinden kalkıp Avrupa'nın metropollerine dağılan biz babalar için yaşam mücadelesi, karın doyurmaktan ibaret olmadı hiçbir zaman. Bizler, çocuklarımızın midesini doyurmakla kalmayıp imanla, sevgiyle onları beslemeye çalıştık. Evlatlarımıza hep öğüt veren değil, yaptığı işlerle iyi bir örnek olan anne baba olabilmek tek gayemiz. Bir nebze olsun bunu başarabildiysek ne mutlu bize. Ne demişler: "Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz." Söz gider, eylem kalır; ömür biter, amel kalır. Bizden de sadaka-ı cariyeye olarak geriye hayırlı evlatlar kalır inşallah.



# DEVŞİRME SİSTEMİ

Yusuf YILDIZ



Ridâniye Savaşı'nı tasvir eden minyatürde yeniçerileri gösteren detay  
(Şükrî-i Bitlisî, *Selimnâme*, TSMK, Hazine, nr. 1597, vr. 235)

## Ordu Olmazsa Olmaz mı?

Ordu, bir devletin olmazsa olmaz kurumlarından. "Savaş", "asker" ve "ordu" kelimeleri hiç kuşkusuz insanlık tarihi kadar eskidir. Çünkü insanlık, medeniyet inşasında hem oluşturduğu devlet teşkilatını hem de içerisinde barındırdığı halkı muhafaza ve müdafaa etme durumundadır. Bu, bir ihtiyaçtan daha ziyade zorunluluktur. İnsan için güvenlik de en az barınma ve iye temini kadar önemlidir. Bu nedenle ordu, devletlerin

temel teşkilatlarından, olmazsa olmazlarından.

Devlet teşkilatlanmasının temelinde ordu ve askerî birlikler de bulunur. Ordu teşkilatlanması fütihat ve toprak elde etmenin yanı sıra güvenlik ve korunma amacını da içerisinde barındırır. Cüclü orduların caydırıcılık gibi yadsınamaz bir özelliği de vardır. Türk-İslam tarihi okumalarında bunun onlarca hatta yüzlerce örneğini görmek mümkün.

Bu bağlamda ordu ve askerî birliklerin temini ve devamlılığı

elzemdir. Burada hatırıma Abdülhak Molla'nın enfes bir beyti geldi:

*"Bu mesel ile bulur cümle düvel  
fevz-ü felâh;*

*Hazır ol cenge eğer ister isen  
sulh-ü salâh."*

Yani; bütün devletler kurtuluş başarısını bu ibretlik sözde bulur; şayet barış istiyorsan savaşa hazır ol.

## Türk İslam Kaynaklı Osmanlı Ordusu

Sultan Melikşah zamanında Orta Çağ'ın en büyük askerî gücü hâline gelen Selçuklu ordusu, zamanının en düzenli ve sistemli ordularındandı. Selçuklu ordusu; çeşitli kavimlerden seçilerek tören ve protokolda sultanı korumak için özel saray terbiyesi almış ve doğrudan doğruya sultana bağlı "gulaman-ı saray" askerleri, seçkin komutanların eğitimi

altında her an savaşa hazır "hasse ordusu", meliklerin, şihnelerin (valilerin) ve devlet erkânının askerleri ve sipahilerinden teşekküldü. Dönemlerinde de muazzam başarılarla imza atmışlardı. Anadolu'nun hem yurt edinilmesinde hem millî hem manevi alanda tesir altına alınmasında hiç kuşkusuz bu güçlü ordunun payı büyüktü.

Osmanlı ordusu da bu Türk İslam ordu geleneğini kendisine miras almış ve kuşkusuz daha ileri seviyelere ulaştırmıştı.



Osmanlı ordu yapısında adından en çok söz edilen, en gözde teşkilat hiç şüphesiz yeniçerilerdir. Yeniçerilerin kıyafetleri, ağır silahları, savaş teknikleri birçok tarihî kaynakta anlatılır. Özellikle Avrupalıların kaynaklarında çokça gündeme getirilmiştir. Avrupalıların zihninde yeniçeri ocağı şu anlamı ifade ediyordu:

“Türkler, Hristiyan çocuklarını alıp Türkleştiriyor. (Burada Türkleştirmekten kastettikleri mana çocukların Müslüman olmasıdır.) Türkleştirdikleri bu çocukları yine Hristiyan devletlere karşı savaştırıp topraklar fethediyorlar.”

Avrupalılar, yeniçerileri bu bağlamda değerlendirdikleri için algıları ve dikkatleri bu askerî sistem üzerindeydi. Hatta öyle ki çoğu Avrupalı, Osmanlı ordusunun sadece yeniçerilerden oluştuğunu sanıyordu.

Yeniçerilerin gözde olmasının başka sebepleri de vardı

elbette. Bu teşkilat, Osmanlı Devleti'nin payitahtı yani başkenti olan İstanbul'da bulunuyordu. Hem devletin hem de ordunun merkezindeydi. Bu, onların dikkat çekmesi için yeterli bir sebepti esasında. Aynı zamanda neredeyse bütün askerî ihtilaller yeniçeriler tarafından yapılmıştı. Tarihçiler hâliyle ilginç,

fevkalade, sıra dışı, gizemli, esrarlı olayları çok severler. Yeniçeriler de bu manada ciddi bir araştırma alanıydı. Pek çok yazarın da hayalinde yeniçeriler, olağanüstü kurguların başkahramanı rolünü üstlenmişti.

### Devşirme Sistemi Nedir?

Devşirme sistemi; Osmanlı Devleti'nde, asker ve yönetici olarak görev yapmak üzere Hristiyan ahalî arasından erkek çocuklarının seçilmesi ve yetiştirilmesi usulüdür.

Yeniçeri ocağı ve diğer kapı kulu ocaklarının insan kaynağı bu uygulamayla karşılanıyordu. Çelebi Mehmet döneminde (1413-1421) kapı kulu ocaklarının ihtiyacını karşılamak için savaş esirlerinin yerine, Osmanlı topraklarında Hristiyan halklardan çocukların toplanması yoluna gidildi ve böylelikle devşirme sistemi ortaya çıkmış oldu.

II. Murat döneminde (1421-1451) çıkarılan fermanlarla

devşirme sistemi belirli bir kurala bağlandı ve geliştirildi. İlk başlarda ekseriyetle Yunan ve Arnavut kökenliler arasında uygulansa da daha sonraları bütün Balkanlardan ve Anadolu'da bulunan Hristiyan tebaadan çocuklar devşirmeye başlandı.

Devşirme sistemi uygulanmadan önceki dönemlerde yeniçeri ocağının insan kaynağı “pençik sistemi”yle karşılanıyordu. Bu sistem, savaşlardan esir olarak elde edilenlerin beşte birinin orduda asker olarak istihdam edilmesidir. Devşirme sistemiyle kurulan askerî birlikler, Osmanlı Devleti'nin düzenli ve her zaman savaşa hazır bir orduya sahip olmasını sağlıyordu. Daha sonraki dönemlerde devşirme sisteminin bozulması, Osmanlı Devleti'nin bu önemli askerî kaynaktan mahrum kalmasına sebep olacaktır.

Devşirme sistemini şöyle özetleyebiliriz: Balkanlar ve Avrupa'ya doğru sınırları genişleyince Osmanlı Devleti'nde devşirme sistemi uygulanmaya başlandı. Bu sistemle fethedilen bölgelerdeki çocuklar seçilir, saraya getirilir, iyi bir eğitimden sonra devlet kademelerinde görevlendirilirdi. Bu sistem sayesinde Kuyucu Murat Paşa, Sokullu Mehmet Paşa, Rüstem Paşa ve Pargalı İbrahim Paşa gibi idareciler, sadrazamlık makamına çıkarıldı. Devşirme sistemi derken köleleştirme mantığından değil yetenekli insan yetiştirme sisteminden bahsediyoruz denilebilir.

# KAPRISSİZ BİTKİ ZZ

**B**ilimsel adı “zamioculcas zamiifolia” olan zamia bitkisi; Amerika, Avrupa ve dünyanın birçok yerinde “zz bitkisi” olarak anılır. Afrika’ya özgü tropik bir bitki olan zz, yeni başlayan bahçe meraklıları veya bitkilerine bakmak için çok az zamanı olanlar için tercih sebebi olabilir. Patatese benzeyen yer altı kök sapından büyüyen yumrulu bir bitkidir. Son derece kalın, sulu yaprak sapları ve neredeyse bir ayna kadar parlak yaprakları vardır. Zz, bitki olarak olgunlaştığında yaklaşık 60-90 cm yüksekliğe ve çapa ulaşır, üzerinde çok koyu yeşil yaprakçıklar taşır. Araceae (yılanıyastığıgiller) özü küçük çiçek salkımları ilkbahar veya yaz aylarında oluşur ve kahverengiye dönüşen krem renkli bir çiçek başağı içerir. Çiçekler, bitkinin tabanında çok kısa saplarda görünür. Genellikle çok iyi gizlenirler ve görülemezler. Bitkinin güzelliğine çok az katkıda bulunurlar. Çiçekleri için değil yapraklarının güzelliği için tercih edilen zz, iç mekân koşullarına son derece toleranslıdır. Aynı zamanda tropik bölgelerde açık havada yetiştirmek için kolay bir gölge bitkisidir. İç mekânlarımızda hemen hemen her yerde yetişir. Derin gölgede sahiplerinin ihmali de olsa güzel gelişir. Bununla birlikte her gün biraz doğrudan güneş ışığı ile en azından ortalama bir aydınlatma sağlayarak ona nazik davranırsanız daha iyi sonuçlar alırsınız. Ayrıca, yazın çok sıcak olan, tam güneş alan yerlerden kaçınınız. Karanlık yerlerde bir yıldan fazla yaşasa da sonunda ölecektir. Çünkü her yeşil bitkinin ışığa ihtiyacı vardır. İyi aydınlatılmış ya da güneş ışınlarının doğrudan etkisinden uzağa yerleştirebileceğiniz bir odanız varsa ona gövdelerinin solmasını veya çürümesini önleyecek iyi bir ışık katkısı sağlamış olursunuz.

## Sulama

Zz rizomlarında, yaprak saplarında ve yaprakçıklarında su depolayan bir bitkidir. Sulamaya ihtiyacı olmadığına dair bir söylenti olsa da tüm ev bitkilerinin sulanması gerekir. Bitkinin, ihmalî önemli ölçüde tolere edeceği doğrudur, 2-3 ay boyunca hiç sulamasanız da oldukça iyi durumda görünecektir. Ancak bu durum, derin uykuya ve muhtemelen yaprak düşmesine neden olur. Tekrar sulamaya başladığınızda bakımsızlıktan dolayı girdiği uyku durumundan çıkacaktır fakat iyileşmesi 6 ay veya daha fazla sürebilir. Bitkinin toprak kurur kurumaz düzenli olarak sulanması tercih edilir. Aşırı sulama, çürümeye neden olabilir. Bu nedenle tekrar sulamadan önce saksı toprağının neredeyse kupkuru olduğundan emin olun. İşaret parmağınızı toprağa batırın, nem algılıyorsanız henüz sulama zamanı gelmemiştir.

Suladığınızda bol miktarda sulayın, kök topunu tamamen nemlendirin, fazla suyun saksının altından drene olduğundan emin olun ki kök kısmında biriken su kökü çürütmesin. Bu yüzden bitkiyi mutlaka drenaj delikleri olan bir saksıya koyun. Bitkiniz çok ışık alan bir alanda değilse toprağın sulamalar arasında kurummasını bekleyin. Soğuk aylarda sulama sıklığını daha da azaltmak gerekecektir.

## Işık İhtiyacı

Yetiştirmesi çok kolay bir bitki olan zz, evlerimizde 18-26 °C arasındaki sıcaklıklarda gayet mutludur. Soğukları sevmez, uzun süre 15 °C'nin altındaki sıcaklıklara maruz kaldığında ölebilir. Bitkiyi yaz döneminde dışarı çıkaracaksanız sonbaharın başlarında içeri almayı unutmamalısınız.

## Gübreleme

ZZ çok açgözlü değildir, hiç gübrelemesiniz bile muhtemelen çok iyi sonuç verecektir. Ancak iyi büyümeyi sürdürebilmesi için mevsiminde uygulanan düzenli bir gübreleme rejimi tavsiye edilir. Bunun için istediğiniz gübreyi kullanabilirsiniz.

## Çoğaltma Yöntemi

Bitkiyi birkaç yıl sonra hatta saksısı için çok büyüdüğünde değiştirin. Bitkiden bir yaprak koparıp sap kısmını toprağa hafifçe batırıp birkaç hafta beklediğinizde ise köklenip çoğaldığını görmek de sizi mutlu edecektir.



# ÂL-İ İMRÂN'IN NADİDE ÇİÇEĞİ: HZ. MERYEM

■ Halime KARABULUT

**H**z. Meryem'i kerim kitabımızda öven Yüce Allah (c.c.), onu bizlere bir delil ve örnek yapmıştır. Kur'an'da adı geçen peygamberlerin ekseriyetinin anıldığı Enbiya suresinde Hz. Meryem de zikredilmiştir. "İrşini korumuş olan kadını da (Meryem'i de) hatırla. Ona ruhumuzdan üfle miştik. Kendisini de oğlunu da âlemlere (kudretimizi gösteren) birer delil yapmıştık." (Enbiyâ, 21/91) Hz. Meryem, Kur'an'da adı anılan tek kadındır. Ayrıca adına müstakil bir sure vardır. Meryem suresi... Bizlere güzel bir örnek olarak sunulan Hz. Meryem kimdir? Rabbinin sözlerini tasdik eden ve içtenlikle itaat eden bir kul olarak ondan alacağımız dersler nelerdir?

"Melekler şöyle demişti: Ey Meryem! Allah seni seçti, seni tertemiz kıldı ve seni bütün dünyadaki kadınlara üstün eyledi." (Âl-i İmrân, 3/42) Meleklerin verdiği tek müjde bu değildi elbet. Fakat Yüce Allah'ın Hz. Meryem'den razı olduğunun apaçık beyanıydı bu. Peki neydi Hz. Meryem'i üstün kılan? Bu sorunun cevabını yüce kitabımızın Tahrîm suresinde çok açık bir

şekilde görüyoruz. Ayette: "İmrân kızı Meryem'i de (misal vermiştir): O, iffetini çok iyi korumuştur, biz de ona ruhumuzdan üfledik; o, Rabbinin sözlerini ve kitaplarını hep tasdik etti ve o içtenlikle itaat edenlerdendi." (Tahrîm, 66/12)

Allah'ın övdüğü bir kadın olarak Hz. Meryem'in çocukluğu, gençliği ve yetişkinliği nasıl geçti? İmrân ailesinin nadide bir ferdi olarak bize hangi mesajları veriyor?

Hz. Meryem küçük yaşından itibaren eğitim ve ibadet mekânı olan mabette, Beytül Makdis'te yetişir. Annesi Hanne, bir çocuğu olması hâlinde onu mabede adayacağını söyler. Hanne, kız doğurunca mabede alınamayacağından endişelenir. Çünkü gelenekte sadece erkek çocukları mabede adanırdı (Bkz. *Kur'an Yolu Tefsiri*, c.1, s. 548-549). Fakat buna rağmen adağını gerçekleştirir. Kur'an'ı Kerim'de bu adayış kıssası şu şekilde geçmektedir: "Onu doğurunca dedi ki: 'Rabbim! Onu kız doğurdum. -Oysa Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilmektedir.- Erkek de kız gibi değildir. Ben onun



adını Meryem koydum, işte ben onu ve soyunu kovulmuş şeytana karşı senin korumana bırakıyorum.’ Bunun üzerine Rabbi ona hüsnükabul gösterdi ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriya’yı da onun bakımı ile görevlendirdi...” (Âl-i İmrân, 3/36-37)

Hiz. Meryem, annesinin kendisine koyduğu ismiyle müsemmaydı. Meryem, “Rabbin hizmetinde olan” (Şevkânî, I, 372) ve “Allah’a kulluk eden” (Zemahşerî, I, 186) demektir. Annesinin adağı da duası da kabul olmuştu. Üstelik Yüce Allah (c.c.), Zekeriya’yı (a.s.) da onun bakımıyla görevlendirmişti. Yani o, bir peygambere talebe olmuştu. Hiz. Meryem,

Allah’ın kendisi için takdir ettiğini, gönül rahatlığıyla kabul edendi. O, mabette huzurluydu. Çoğunlukla ilim tahsili ve ibadetle meşguldü. Oruç, Meryem’in narin bedeninde can buluyordu. Söz onun dudaklarında susup oruç oluyordu. Gerekliği kadar dönerdi dili. Çoğunlukla gözleri konuşur, hâl diliyle insanların sinesine mesajını iletirdi. Sözüden incinen, yürüyüşünden irkilen olmadı. Ekmeğini insanlarla paylaştıkça Allah tarafından en temiz nimetlerle rızıklanıyordu. Afife bir genç kız olarak Meryem, Mesih’i rahminde taşıma şerefine de erişecekti. Mabete, o dönemin din alanında en yüksek mektebi oluyordu. Meryem hem ilimde hem de mabetteki diğer hizmetlerde en çalışkandı. O, günlük polemik ve çıkar hesaplarından bir hayli uzaktı.

Hiz. Meryem, evvela hür bir insandı. Allah ile arasında hiçbir engel yoktu. Dünyalık ayak bağlarından aklını ve ruhunu kurtarmıştı. Allah’tan gayrısının takdiri yahut kınaması tavrında zerre değişime sebep olmamış, Allah’ın emrettiklerini yaparken “Sonuç ne olacak?” diye bir soru sormamıştı. “Ey Meryem! Rabbine divan dur. Secde et ve (O’nun huzurunda) rükû edenlerle beraber rükû et” (Âl-i İmrân, 3/43) denildiğinde kadınların eşğine ayak basmadığı mabede girmek için bir an tereddüt etmemiş, emre anında itaat etmişti. İsteyen Allah olunca hiçbir şey engel olamazdı. Gelecek kaygı ve endişesi

de yoktu Hiz. Meryem’de. “Zekeriya onun bulunduğu yere, mabeddeki odaya her girdiğinde yanında (yeni) bir rızık bulur ve ‘Ey Meryem! Bu sana nereden?’ diye sorar, o da ‘Allah tarafından.’ cevabını verirdi. Kuşkusuz Allah dilediğine sayısız rızık verir.” (Âl-i İmrân, 3/37) Bu, Meryem’deki tevekkülün zirve noktasıydı. Hiz. Meryem’in üstün fazileti belki de bu yönünden kaynaklanıyordu. Tevekkül, teslimiyet, ihlas ve samimiyet...

Hiz. Meryem etrafındaki güzellikleri görebilen idrake sahip bir genç kadındı. Ekmeğin lezzetini, suyun kıymetini bilen, kuşun zikrini, mazlumun inleyişini duyardı. İlim ve ibadetle ruhunu besleyen Hiz. Meryem, taşlar arasında biten bir çiçeğin güzelliğini fark edip Rabbinin verdiği nimete şükredendi. Belki de bu şükürdü Allah’ın ona olan nimetini artıran. Ekmeğini muhtaçlarla paylaşmasıydı onu Allah’ın ve insanların nezdinde kıymetli yapan.

Hiz. Meryem’in yükü ağırdı. Çünkü o, insanlığın huzuru ve kurtuluşu için gelmesi beklenen Allah’ın kelimesinin/ İsa’nın (a.s.) taşıyıcısıydı. Rabbinin “ol” emrine bu sefer de toprak değil onun rahmi mekân olacaktı. İmanın gücündü yükünü biraz olsun hafif kılan. İbadette bulunduğu huzurdu onu fitnenin kavurucu etkisinden selamete çıkaran. Annesinin kabul olan duasıydı, onu insan kılıklı şeytanlardan Allah’a sığındıran. Babasız bir çocuk dünyaya getirirken



yapayalnız, kınayanların kınamasından korkmadan çocuğunu gelebilecek zararlara karşı korumak için yerini terk etmek genç bir kadın için hiç kolay olmayacaktı. “...Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim!” (Meryem, 19/23) diyecek kadar daralmıştı bir ara. Dünya imtihanı afife, abide bir kul için böylesine zor olabiliyordu. Fakat Rabbi: “Ye, iç gözün aydın olsun...” (Meryem, 19/26) diyor ve önünde gidilecek uzun bir yol olduğunu haber veriyordu. Kuru ağaçtan taze hurmalar döken, alt tarafından serin sular fışkırtan Allah, elbette onu mahzun etmeyecek ve sayısız nimetiyle feraha çıkaracaktı (Bkz. Meryem, 19/24-25). Bu zorlu imtihanın nihayetinde, cennette ona takılacak tacın birer ışıltılı taşı olacaktı canını acıtan, onuruna ve iffetine dokunan her kem söz. “Sonra çocuğunu kucağına alarak topluluğuna getirdi. Dediler ki: ‘Ey Meryem! Gerçekten sen çirkin bir şey yaptın! Ey Harun’un kız kardeşi! Baban kötü bir adam, annen de iffetsiz değildi.’” (Meryem, 19/27-28) Ne de doğru söylüyorlardı. Babasının ve annesinin salih kullardan olduğunu ikrar ediyordu halk. Aslında onlar, Hz. Meryem’in mabede adanışını ve mabetteki üstün ahlakını da biliyorlardı. O, mabette Hz. Zekeriya (a.s.) nezaretinde yetişen narin bir çiçektir. Pak ve temiz afifeydi. Mesih’e anne olacak ahlaktaydı. Fakat o evli değildi. Halkın çoğu babasız bir çocuğun olabileceğine inanmadı. Meryem’in doğumunu,

Hiz. Meryem, taşlar arasında biten bir çiçeğin güzelliğini fark edip Rabbinin verdiği nimete şükredendi. Belki de bu şükürdü Allah’ın ona olan nimetini artıran. Ekmeğini muhtaçlarla paylaşmasıydı onu Allah’ın ve insanların nezdinde kıymetli yapan.

çocukluğunu, gençliğini ve ailesini çok iyi bildikleri hâlde karalamayı sürdürdüler. Üstelik müneccimler, o aralar Mesih’in gelmesi yakın günlerinin hesabını yapıyordu, sabırsızlıkla onun doğacağı günü bekliyordu ezilen halk. Fakat Mesih’in yakın olan gelişinin işaretleri bir grup soylu ve rahibin uykusunu kaçıırıyordu. Kopardıkları yaygara bundandı. Söz konusu dünyalık menfaat ve çıkar olunca vicdanlar kör oluyordu. Konuşmak nafileydi onlara karşı. Hz. Meryem susuyordu. İftira içeren sözleriyle yeri göğü titretenlere: “Cevabı çocuk verdi: Ben Allah’ın kuluyum; O, bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı. Nerede olursam olayım, o beni kutlu ve bereketli kıldı; yaşadığım sürece bana namazı, zekâtı ve anneme saygılı olmayı emretti; beni zorba ve isyankâr yapmadı. Doğduğum gün, öleceğim gün ve yeniden hayata döndürüleceğim gün esenlik benimle olacaktır.”

(Meryem, 19/30-33) Bir çocuğun söyleyebileceğinden çok daha fazlasıydı bu. Fakat kendini inkâra şartlandırmışlara bu da yetmedi. Ancak inananların imanını artırdı bu konuşmalar. Zalimlerin de zulmünü. O gün babasız çocuk olmaz diyenlerin iftirası, sonrasında “Allah’ın oğlu” (Tevbe, 9/30) deme sapkınlığına döndü. Allah (c.c.), bütün bu yanlış inanç ve ithamları reddediyordu: “Meryem oğlu İsa Mesih ancak Allah’ın elçisidir, Allah’ın Meryem’e ulaştırdığı kelimesidir ve O’ndan bir ruhtur.” (Nisâ, 4/171)

Hiz. Meryem’in annesinin duası kabul olmuştu. Hiz. Meryem ve İsa (a.s.), şeytanın şerrinden korunmuştu. Şeytan onları hiç kandıramadı. Onlar, Allah’ın rızasını kazanabildiler. Fakat insanların şerrinden emin olamadılar. Zor imtihanlardan geçtiler. Yalanlama ve iftira peşlerini bırakmadı. Onlara düşen ise sabırdı, emredileni yapmaktı. Çok ibadet etmek, nimetlere şükretmek, Yüce Allah’ı anmak ve anlatmak... Belki de İmran ailesini faziletli kılan mahşer gününde hesaplaşmayı bekleyecek sabırda olmalarıydı.

Meryem oğlu İsa (a.s.) da annesi de hiç unutulmadı. Hiz. Meryem, dünya kadınları içerisinde seçilen ve üstün kılınan örnek şahsiyet olarak her zaman iyi anıldı ve kıyamete kadar da anılmaya devam edilecek. Müslümanlar tarafından hep örnek alınacaktır. Hiç şüphesiz Allah, dilediğini aziz edendir (Âl-i İmrân, 3/26).

# KARACİĞER YAĞLANMASI

■ Uzm. Dr. Reyhan KÖROĞLU

**K**aKaraciğer yağlanması (hepatosteatoz), hepatosit denen karaciğer hücrelerinde yağ (lipid, en çok trigliserit) birikimidir ve karaciğer hasarının en sık görülen şeklidir. Başlıca üç durumda oluşur:

- Basit karaciğer yağlanması
- Gebeliğe bağlı akut karaciğer yağlanması
- Alkole bağlı karaciğer yağlanması

## BAŞİT KARACİĞER YAĞLANMASI

### Evre 1: Basit Karaciğer Yağlanması (Steatoz)

Hiç alkol almayan ya da az alkol alan insanların karaciğer dokusunda %5-10'dan daha fazla yağ bulunmasıdır. Genellikle orta yaşlı, fazla kilolu insanlarda görülür; beraberinde kolesterol yüksekliği ve diyabet de bulunur. Genellikle zararsızdır ve hiçbir belirti vermez. Karaciğer enzimleri (AST, ALT) ılımlı olarak yükselmiştir ancak üst sınırın iki katını pek geçmez.

### Evre 2: Non-Alkolik Steatohepatit

Basit karaciğer yağlanmalarının %2-5'i ilerleyerek steatohepatite dönüşür. Karaciğer

hücrelerinin içindeki yağ birikintilerine iltihabi reaksiyon eklenmiştir. Karın sağ üst kadranda hafif bir ağrı, yorgunluk, hâlsizlik olabildiği gibi hiçbir belirti de olmayabilir. Hastaların %75'inde karaciğer büyümesi, %20'sinde karaciğer sirozu gelişir.

### Evre 3: Fibrozis (Karaciğer Fibrozu)

Hastaların bir kısmında inflamasyonun devam etmesi sonucu sağlam karaciğer dokusunda fibrozis

(bağ dokusuna dönüşüm) gelişir. Ama hâlâ karaciğer fonksiyonlarını yeterince görebilecek kadar sağlıklı doku vardır.

### Evre 4: Siroz

En kötü evredir. Normal karaciğer dokusu gerekli fonksiyonu gösteremeyecek kadar azalmıştır. Karaciğer küçülür ve nodüller ortaya çıkar. Nedeni bilinmeyen karaciğer sirozlarının yaklaşık %60'ının karaciğer yağlanmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.



## GEBELİĞE BAĞLI AKUT KARACİĞER YAĞLANMASI

Hamilelerde görülen, karaciğer hücrelerinde mikroveziküler yağ birikimi ile karakterize bir hastalıktır. Gebeliğe bağlı akut karaciğer yağlanması olan kadınlarda karaciğer fonksiyon testleri bozulur. Serum aminotransferaz yükselmesi, genellikle ılımlı değerlerden 500 IU'ye (10 kat) kadar artabilir. Beyaz küre sayısı, normal gebelikte görülen yükselmeden daha fazladır.

## ALKOLE BAĞLI KARACİĞER YAĞLANMASI

Alkole bağlı karaciğer yağlanması, aşırı alkol tüketiminin erken ve geri dönüşümlü bir sonucudur. Erkeklerde günde 60 g'dan fazla, kadınlarda 20-40 g alkol alanların tümünde gelişir. Obezite ve yağlı diyet bunu kolaylaştırır. Alkollü içeceklerdeki etanol, değişime uğramadan, bağırsaklardan ve mideden emildikten sonra direkt karaciğere gelir. Karaciğerde parçalanması sırasında yağ metabolizması da etkilenir. Sonuçta yağ asitlerinin işlenmesi bozulur; yağ karaciğerden atılamaz ve karaciğer hücrelerinde birikir. Alkolik kişide karaciğer enzimleri (aminotransferazlar) 4-5 kat (250-300 IU) civarında yükselir. Alkol bırakılırsa altı hafta içinde iyileşir. Yağlanmanın bir sonraki evresi olan alkolik hepatit de geri dönebilir. Ancak karaciğerde fibrozis ve siroz geri dönüşümsüzdür.

## Karaciğer Yağlanması Neden Olur?

Basit karaciğer yağlanması sıklıkla obezite, tip II diyabet, kolesterol yüksekliği ve hipertansiyonu olanlarda gelişir. Sigara kullananlarda ve 50 yaş üzeri bireylerde risk artar. Obezlerin %75'i basit karaciğer yağlanması, %25 kadarı da karaciğer yağlanmasına bağlı gelişen hepatit adaydır. Hızlı kilo kaybı, bağırsağı bypass eden obezite ameliyatları da karaciğer yağlanmasına neden olabilir. Bel çevresi santral obezite (armut tipi şişmanlık, bel ve göbek çevresi daha yağlı), elma tipi şişmanlığa göre daha fazla risk oluşturur. Erkeklerde bel çevresinin 102, kadınlarda ise 88 cm'den fazla olması hastalık riskini artırır.

## Karaciğer Yağlanması Tanısı

Obezite, tip 2 diyabeti veya hiperlipidemisi (kan yağlarında yükseklik) olanların karaciğer enzimlerindeki yükseklik, ön tanıyı koymayı kolaylaştırır. Hasta alkol kullanmıyor ya da az kullanıyorsa basit karaciğer yağlanması düşünülür. Kan testlerinde hepatit B ve C'ye rastlanmaz. Karaciğer ultrasonu, tomografi ve karaciğer MR tanı aşamasında kullanılan yöntemlerdir. Ön tanı konduktan sonra hastanın zayıflaması için diyet ve egzersiz verilir, tip 2 diyabet varsa oral antidiyabetik (metformin), lipid yüksekliği varsa lipid düşürücü ilaçlar verilir. 6 aylık bu tedaviye rağmen karaciğer fonksiyon testlerindeki yükseklik sürüyorsa karaciğer biyopsisi gerekebilir.

## Karaciğer Yağlanması Tedavisi

Öncelikle hipertansiyon, kolesterol yüksekliği veya tip 2 diyabet gibi hastalıkların medikal tedavisi yapılır.

Eğer şişmansanız aldığınız kalori miktarını düşürmeniz, fiziksel aktivitenizi artırmanız gerekir. Meyve, sebze ve tam tahıl gibi sağlıklı besinler yemeli, yağı ve şekeri azaltmalısınız. Haftanın en az 3-4 günü, en az 30 dk. yürüyüş ya da spor yapmalı, şeker hastalığınızı kontrol altına almalısınız. Doktorunuzun verdiği diyetle uyum, ilaçlarınızı düzenli kullanın, kan şekerinizi yakından takip edin, kolesterolünüzü düşürün. Karaciğerinizi yormayın, alkol kullanmayın.

Basit karaciğer yağlanması (evre 1) genellikle ilerlemmez; altta yatan sebep çözülürse iyileşebilir. Örneğin kilo vermek ve diyabetin tedavisi. Karaciğerde fibrosis ve sirozun gelişmesi yıllar belki on yıllar alabilir. Bu, yaşam tarzı değişiklikleri yapmak için yeterli zaman olması açısından önemlidir. Basit karaciğer yağlanmasında en önemli şey, yavaş yavaş kilo vermek ve düzenli spor yapmaktır. Bunlar, karaciğer hücrelerindeki yağın azalmasını, bu da iltihabi reaksiyonun düzelmesini sağlar. Sigarayı bırakmak, karaciğer yağlanması, kalp krizi ve felç riskleri ile beraber kanser riskini azaltır.

# BULMACA

Hazırlayan: Ali OSMANOĞLU

|                                        |                         |                                              |                                         |                                       |                                           |
|----------------------------------------|-------------------------|----------------------------------------------|-----------------------------------------|---------------------------------------|-------------------------------------------|
| Recep<br>ayının ilk<br>cuma<br>gecesi  | Kısa, ensiz<br>kılıç    | Estetik<br>yönü ağır<br>basan<br>güzellikler | Çokça<br>şükreden                       | Belirti                               | Bir sure adı                              |
| Hafifçe<br>kazıp<br>karıştırmak        | Kuşku                   |                                              | Anlam                                   | Bir bağlaç                            | Bir sure adı                              |
| Kuvvet                                 |                         | 60 saniye                                    |                                         |                                       | Taslak yazı                               |
| Aletin<br>kabzası                      |                         | Enformatik                                   |                                         |                                       | Megabayt                                  |
|                                        | Soylu<br>hanım          |                                              |                                         | Otopark                               | Bir sure adı                              |
| Yaşlı,<br>kocamış,<br>uslu             | Ülkemizin<br>uçuş kodu  |                                              |                                         | Hancı                                 |                                           |
|                                        |                         |                                              |                                         | Adalet                                |                                           |
|                                        |                         |                                              | İmam olma<br>durumu                     | Taş                                   |                                           |
| İpekten<br>yapılmış<br>olan            | Deniz kulağı            | Baston                                       | Yapım                                   |                                       | Ezan<br>okunan yer                        |
| Metallerin<br>karışımı,<br>halita      |                         |                                              | Deveyi<br>çöktürmek<br>için söylenir    | Ay, mah                               |                                           |
| Öğüt                                   |                         |                                              |                                         | Söylenti                              |                                           |
| Bir tecvit<br>kuralı                   |                         |                                              |                                         | Bir nota                              | Hayali,<br>gereksiz                       |
|                                        |                         |                                              | Yer, mahal                              | Mükemmel,<br>eksiksiz                 | "Ey<br>rabbimiz"<br>anlamında<br>dua      |
| İstanbul<br>Üniversitesi<br>kısaltması |                         | Doğum<br>kurbanı                             | İlaç, çare                              |                                       | Hafifçe<br>açmak                          |
| Cephe                                  |                         |                                              | Yayvan,<br>çukur kap                    |                                       | Doğaçlama                                 |
|                                        |                         |                                              | Onarım                                  |                                       |                                           |
|                                        | Adale                   |                                              |                                         | Giresun'un<br>bir ilçesi              |                                           |
|                                        | Yenilgiyi<br>kabul sözü |                                              |                                         | İlaç tedavisi                         |                                           |
| Mağara                                 |                         |                                              | Bir dönemde<br>aşırı ilgi gören<br>film |                                       | Birleşmiş<br>Milletler<br>kısaltası       |
| Sim kart kodu                          |                         |                                              | Bir nota                                |                                       | Bir renk                                  |
| Esas, asıl                             |                         |                                              |                                         | Bir bağlaç                            |                                           |
| Bir sure adı                           |                         |                                              |                                         | Caka                                  |                                           |
| Askerler                               |                         |                                              |                                         | Yoğurulmuş<br>şey                     |                                           |
|                                        |                         |                                              |                                         | Ufak<br>parçalara<br>ayırmak          |                                           |
|                                        |                         |                                              |                                         |                                       |                                           |
|                                        |                         |                                              |                                         | Bir edat                              |                                           |
|                                        |                         |                                              |                                         | Ses, şan                              | Kırmızı, kızıl                            |
|                                        |                         |                                              |                                         | Aşırı sevgi,<br>sevda                 | Gözde<br>sarıya çalan<br>kestane<br>rengi |
|                                        |                         |                                              |                                         |                                       | Sıkça küçük<br>kaza yapan<br>kişi         |
|                                        |                         |                                              |                                         |                                       | Kırmızı bir taş                           |
|                                        |                         |                                              |                                         | Soğuk<br>algınlığına<br>birebir iksir | Çok<br>konuşan                            |
|                                        |                         |                                              |                                         | Hükümdar,<br>imparator                |                                           |





Bulmacaların çözümlerine karekodu okutarak  
ya da aşağıdaki linkten ulaşabilirsiniz.  
dergi.diyanet.gov.tr

|                                 |                                 |                  |                        |                             |                          |                        |                      |                                       |  |
|---------------------------------|---------------------------------|------------------|------------------------|-----------------------------|--------------------------|------------------------|----------------------|---------------------------------------|--|
| Tahıl saklanan yer              | Deniz yeli                      | Zikreden         |                        |                             |                          |                        |                      |                                       |  |
|                                 | Haftanın ikinci günü            |                  |                        |                             |                          |                        |                      |                                       |  |
|                                 | Çok karşıtı, yetersiz           |                  |                        |                             |                          |                        |                      |                                       |  |
|                                 | Bir nota                        |                  |                        |                             |                          |                        |                      |                                       |  |
|                                 | Limon şerbeti                   |                  |                        |                             |                          |                        |                      |                                       |  |
|                                 |                                 |                  |                        |                             |                          |                        |                      |                                       |  |
|                                 |                                 | Ekin biçme aleti |                        |                             |                          |                        |                      |                                       |  |
|                                 | Kırmızı ile mavinin karışımı    |                  |                        |                             |                          |                        |                      |                                       |  |
| İyice yanmış                    |                                 |                  | Japon imparator unvanı | Ey, eya                     | Depasmanlı yarışma grubu | Saç tarayıcı           |                      | Recep                                 |  |
| Arjantin plaka kodu             |                                 |                  |                        | Çeper                       |                          | Mezar, sanduka         |                      | ayının 27. gecesi                     |  |
|                                 | Dinin direği olan ibadet, salat |                  |                        |                             | Bildirme                 |                        |                      |                                       |  |
|                                 |                                 |                  |                        |                             | Yalnızca                 |                        |                      |                                       |  |
|                                 |                                 |                  |                        | Minimum                     |                          |                        |                      |                                       |  |
|                                 |                                 |                  |                        | Yerine koyma                |                          |                        |                      |                                       |  |
| Binek hayvanı                   |                                 |                  |                        |                             |                          | Sıcak, kızgın          |                      |                                       |  |
| Maddenin yapı taşı              |                                 |                  |                        |                             |                          |                        |                      |                                       |  |
|                                 |                                 |                  |                        |                             |                          | Yapma, meydana getirme |                      |                                       |  |
|                                 |                                 |                  |                        | Geri dönen                  |                          |                        |                      |                                       |  |
|                                 | Söz, lakırtı                    | Yönetim          |                        |                             |                          | Yüksek, yüce           |                      | Çadır, yurt, oymak                    |  |
|                                 |                                 | Cennet           |                        |                             |                          |                        |                      |                                       |  |
|                                 |                                 |                  |                        |                             |                          |                        |                      |                                       |  |
|                                 |                                 | Uyluk kemiği     |                        |                             |                          |                        | Yayla atılır         |                                       |  |
|                                 | Dikkat çekerek meşgul etmek     | Öğütülmüş tahıl  | Ölüm                   |                             |                          |                        | Baryum simgesi       |                                       |  |
|                                 |                                 |                  | Ziyan                  |                             |                          |                        | (Tersi) Tutma organı |                                       |  |
| Boynun gövdeye bağlandığı bölüm |                                 |                  |                        | Kışın yağar                 | Duyuru                   |                        |                      |                                       |  |
| Ruhsar                          |                                 |                  |                        |                             | Bir bağlaç               |                        |                      |                                       |  |
| Som                             |                                 |                  |                        | Sivri, iki ucu keskin bıçak |                          | Ederi yüksek           |                      | Pasifik ile Atlantik'i bağlayan kanal |  |
|                                 |                                 | Rekabet eden     |                        |                             |                          |                        |                      |                                       |  |
|                                 |                                 | Farazi           |                        |                             |                          |                        | 3,14... sabit sayısı |                                       |  |
|                                 | Epilepsi                        |                  |                        |                             |                          |                        |                      |                                       |  |
|                                 | Ham pamuk meyvesi               |                  |                        |                             | Esas, kök                |                        |                      |                                       |  |
|                                 |                                 |                  |                        |                             | Ceylan                   |                        |                      |                                       |  |
|                                 |                                 |                  |                        | Dünyanın uydusu, kamer      |                          |                        | Nikel simgesi        |                                       |  |
|                                 |                                 |                  | Hangi şey?             |                             |                          |                        | Utanma duygusu, haya | Beyaz                                 |  |
|                                 |                                 |                  |                        | Alan                        | Vasıl, ilave             |                        |                      |                                       |  |
|                                 |                                 |                  |                        |                             |                          |                        |                      |                                       |  |
| File bekçisi                    |                                 |                  |                        |                             | Uzak                     |                        |                      |                                       |  |

# SÖZÜN YANKISI

■ Zeynep ÇELİK



**S**özcükler, duygu ve düşünceleri muhataba taşıyan sesten örülmüş köprülerdir. Peş peşe dizilen harfler bir kelimeye dönüşürken anlamın yükü omuzlanır. Yetkin kalemlerin elinde tesirli birer silaha dönüşür. Eskiler “Kalem kılıçtan keskindir.” derken ne kadar da haklıdır. Kelimeler, bir bulut gibi yeryüzünü dolaşır, gören her gözde farklı çağrışımlarla kendini çoğaltır. İnsan, sözün karşısında duru su gibidir. O suya sözün aksi düştüğünde artık anlamın kapısı aralanmış olur. Söz her okurda farklı yankı bulur. Bu durum, onun zenginliğinin göstergesidir zira söz hale hale genişleyerek makes bulur.

Diyanet İşleri Başkanlığı Sözün Yankısı adlı eseriyle bu hanelere yenilerini ekledi. Diyanet dergilerinde neşredilen ve her biri usta kalemlerin emeği olan yazılar, sözün yankısını duymak isteyenler için bir araya getirilerek okurların istifadesine sunuldu. Ali Ural’ın “Daha On Yedi” yazısında “Her gün söyleyecek bir cümlemiz, her an düşürecek bir gölgemiz var gençlere.” dedi. Suavi Kemal Yazgıç, sözün yankısını, insanı imar eden ve aslında insanın imar ettiği şehirlerle buluşturdu: “Bir Şehir İnşa Edilirken” zira “Şehirler sadece tuğla, demir ve

harçla kurulmaz. Şehirleri betonarme yığınının ayıran şey, şiirdir, edebiyattır, musikidir.” Şehirler ve nesiller arasında terazi kuran Mahmut Bıyıklı, “Şehri Kaybetmek”te geleceği kurmak isteyenlerin önce neyi kaybettiğini bulması gerektiğinin altını çizdi.

Sadık Yalsızuçanlar, “Sözün Yankısı”nda “Geldim İşte Kapındayım.” diyerek sözün insanı sağaltan, temize çıkartan, arındıran vasıflarına vurgu yaptı. Tekbirlerle, teşbihlerle arınan ruhun söz ile kurbiyetini kaleme aldı. Kitapta yer alan bir diğer değerli isim ise Gökhan Özcan. Özcan, “İsimlerden Kelimelere, Kelimelerden Sözlere”de bize kelimeler bahşeden, bize hayat bahşeden ve kelimelerin asıl sahibi Yüce Allah’a yine kelimeler üzerinden borçlu olduğumuz hakikate işaret etti. Zira “Teslimiyet de sözle, isyan da... İmar da sözle, yıkım da...” Safiye Gölbaşı, kimi sözlerin yüreklerde bir tohum gibi yeşerdiğini dile getirdi: “Umut Ne ile Yeşerir?” Selvigül Kandoğmuş Şahin, dünyada ahiret yolcusu olanların sözlerini satırlara taşıdı. Emin Gürdamur, “Piyasanın Güçlerine Direnebilmek” yazısıyla kitapta yer alırken Sema Bayar, okumanın niteliği üzerine bir denemeyle katkı sundu: “Mütevazı Bir Başlangıç”



# ZAMANSIZ Mekânlar

frekanslar

**4A (HD)**

FREKANS: 12.380

POL: DİKEY (V)

SEMBOL: 27.500

FEC: 3/4

JHD YAYIN

**4A (SD)**

FREKANS: 12.422

POL: YATAY (H)

SEMBOL: 30.000

FEC: 3/4

JSD YAYIN

yeni bölüm

**Salı**

19.30



**DIYANET TV**

**Digitürk** - 68. Kanal

**tv8** - 49. Kanal

**Uydu** - 104. Kanal

**Blue** - 555. Kanal

**TV** - 133. Kanal

diyanettv  
 diyanettv

diyanettv  
 diyanettv



[yayinsatis.diyamet.gov.tr](http://yayinsatis.diyamet.gov.tr)

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

ISSN: 2147-1452



Fiyat: 10 ₺